T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

I. ALEXIOS KOMNENOS DÖNEMİNDE BİZANS'IN DOĞU SİYASETİ (1081-1118)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEDİYE YILDIRIM

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Fatma ÇAPAN

GAZİANTEP
MART 2023

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

Tezin Başlığı: I. Alexios Komnenos Döneminde Bizans'ın Doğu Siyaseti (1081 1118)

Adı ve Soyadı: Mediye YILDIRIM

Tez Savunma Tarihi: 13/03/2023

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. Mehmet Soğukkömeroğulları
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Prof. Dr. Abdurrahman Uzunaslan
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımca okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Fatma Çapan
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

Dr. Öğr. Üyesi Fatma Çapan (Jüri Başkanı) _____

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Bayındır _____

Dr. Öğr. Üyesi Celal Aslan _____

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

İmza
Adı-Soyadı: Mediye YILDIRIM
Öğrenci No:
Tez Savunma Tarihi: 13/03/2023

ÖZET

I. ALEXIOS KOMNENOS DÖNEMİNDE BİZANS'IN DOĞU SİYASETİ (1081-1118)

YILDIRIM, Mediye

Yüksek Lisans Tezi, Tarih Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Fatma Çapan

Mart 2023, 121 sayfa

Asya ve Avrupa'nın kesiştiği bir bölgede kurulan, Roma İmparatorluğu'nun devamı niteliğinde olan Bizans İmparatorluğu kurulduğu 330 senesinden siyasi hayatının bittiği 1453 senesine kadar yaklaşık 11 asır boyunca tarih sahnesinde kalmayı başarmıştır. Konumundan dolayı tarih boyunca doğu, batı, kuzey ve güneyden çeşitli kavimlerin baskısına maruz kalmıştır. Kavimler Göçü'yle birlikte kuzeyde Avrupa Hunları, Avar, Bulgar, Peçenek, Kuman, Kıpçak kavimlerinin tehditleri uzun asırlar boyunca kuzey sınırlarında İmparatorluk için önemli bir tehdit unsuru olmaya devam etmiştir. X. asrın sonlarında Selçuklu Türklerinin Turan'dan İran'a inmeye başlaması ve İslamiyeti kabul etmesi ile birlikte Doğu Roma İmparatorluğu için doğu sınırlarında bu kez daha öncekilerle kıyaslanamayacak güçte bir düşman ortaya çıkmıştır. Maveraünnehir ve Horosan'da teşkilatlanmaya başlayan Selçuklu Türkleri, kısa zamanda Anadolu sınırlarında görünmeye başlamışlardır. Önceleri bu tehditi çok fazla önemsemeyen Doğu Roma İmparatorluğu, Büyük Selçuklu Devleti'nin güçlenmesi ve Pasinler Savaşı'nda alınan yenilgiyle birlikte Türk tehlikesinin ciddiyetini fark etmişlerdir. Bu andan itibaren Doğu Roma İmparatorluğu'nun en önemli hedeflerinden biri Türkleri doğu sınırlarından uzaklaştırmak olmuştur. Büyük bir heyecan ve ümitle tahta çıkarılan Romen Diyojen, Türkler'i Anadolu'dan atmak için hazırlıklarına başlamıştır. Büyük bir ordu toplayarak yola çıkan İmparatorun haberini alan Sultan Alparslan da Mısır seferine gitmek üzereyken bu kararından vazgeçmiş o da ordusunu hazırlayarak harekete geçmiştir. 26 Ağustos 1071 Malazgirt Savaşı'nda Sultan Alparslan'ın, Romen Diyojen'i mağlup etmesiyle, Anadolu'daki Türk hâkimiyeti başlamıştır. Yapılan taht mücadeleri sonrasında 1081 yılında I. Aleksios Komnenos tahta çıkmıştır. 1118 yılına kadar tahtta kalacak olan bu imparator adeta Doğu Roma İmparatorluğu'nun kaderi üzerinde etkili olmuştur. İmparatorluk her ne kadar askeri, siyasi, ekonomik açıdan zayıflamış olsa da onun izlediği diplomasi sayesinde ayakta kalmayı başarmıştır. I. Aleksios Komnenos'un ilk hedefleri arasında imparatorluğu yeniden eski gücüne ulaştırmak ve Türkleri Anadolu'dan atmak ön planda yer almıştır.

Anahtar kelimeler: Doğu Roma İmparatorluğu, I. Aleksios Komnenos, Türkiye Selçuklu Devleti, Haçlı Seferleri, Haçlı Kontlukları.

ABSTRACT

BYZANTINE EASTERN POLICY IN THE PERIOD OF ALEKSIOS COMNENOUS (1081-1118)

YILDIRIM, Mediye

M. A. Thesis, Department of History

Supervisor: Assist. Prof. Fatma Çapan

February 2023/ 121 pages

Established in a region where Asia and Europe intersect, the Byzantine Empire, which is the continuation of the Roman Empire, has managed to remain on the stage of history for about 11 centuries, from its establishment in 330 to 1453, when its political life ended. Due to its location, it has been subjected to pressure from various tribes from the east, west, north and south throughout history. With the Migration of Tribes, the threats of the European Huns, Avar, Bulgar, Pecheneg, Kuman and Kipchak tribes in the north continued to be an important threat to the Empire in the northern borders for many centuries. At the end of the 10th century, with the beginning of the Seljuk Turks descending from Turan to Iran and accepting Islam, an incomparable enemy emerged for the Eastern Roman Empire on its eastern borders this time. Seljuk Turks, who started to organize in Transoxiana and Horosan, began to appear in the borders of Anatolia in a short time. The Eastern Roman Empire, which did not pay much attention to this threat before, realized the seriousness of the Turkish danger with the strengthening of the Great Seljuk State and the defeat in the Pasinler War. From this moment on, one of the most important goals of the Eastern Roman Empire was to drive the Turks away from its eastern borders. Romanian Diogenes, who was enthroned with great excitement and hope, started his preparations to expel the Turks from Anatolia. Sultan Alparslan, who received the news of the Emperor who set out by gathering a large army, was about to go to Egypt, but he gave up on this decision and took action by preparing his army. Turkish domination in Anatolia started with the defeat of Roman Diogenes by Sultan Alparslan in the Battle of Manzikert on August 26, 1071. After the struggle for the throne, Alexios I Komnenos came to the throne in 1081. This emperor, who would remain on the throne until 1118, was almost influential on the fate of the Eastern Roman Empire. Although the empire was weakened militarily, politically and economically, it managed to survive thanks to the diplomacy it followed. Among the first goals of Alexios I Komnenos were to restore the empire to its former power and to expel the Turks from Anatolia.

Key words: Eastern Roman Empire, I. Alexios Komnenos, Turkey Seljuk State, Crusades, Crusader coun

ÖN SÖZ

Milattan sonra I. ve II. Yüzyıllarda Altın Çağı'nı yaşayan Roma İmparatorluğu bu yüzyıllardan sonra genişleyen sınırlarında güvenlik ve merkezi otoriteyi korumakta sıkıntılar yaşamaya başlamıştır. Kavimler Göçünün başladığı dönemde ise buna ek olarak Roma İmparatorluğu, kendi içinde sürekli dini çekişmeler ve iç karışıklıklarla uğraşmıştır. Tüm bunların yanı sıra Sasanilerin de doğu sınırlarını tehdit etmesi sonucu başlayan mücadeleler sonucunda Roma İmparatorluğu askeri yönden oldukça zayıflamış bu nedenle halktan ağır vergiler toplamaya başlamıştır. Batı'da da Germen saldırılarına karşı koyamayan I. Theodosius, Gotlarla barış yapmış ve onların askeri gücünden faydalanma yoluna gitmiştir. Kavimler Göçü etkisini gösterince siyasi, dini ve sosyal açıdan büyük kargaşa yaşayan Roma İmparatorluğu, tamamen kaosa sürüklenmiştir. Bu siyasi gelişmelerin bir sonucu olarak I. Theodoisus'un ölümünden (395) sonra Roma İmparatorluğu Doğu ve Batı Roma olarak ikiye ayrılmıştır.

Doğu Roma'nın idari sınırları; Anadolu, Balkanlar, Mezepotamya ve Mısır olarak şekillenmiştir. Batı Roma ise Kavimler Göçünün etkisiyle yerlerinden ayrılmak zorunda kalan Germenler tarafından sıkıştırılmıştır. Yaklaşık 50 yıl kadar Avrupa Hun İmparatoru Attila ile Germenler'e karşı ittifak yapan Batı Roma İmparatorluğu, bu müttefikini kaybettikten kısa bir süre sonra 476 yılında Germen kavimlerinin topraklarına yerleşmesi sonucu yıkılmıştır. Ancak 800'lü yıllarda Frank kralına, Papa III. Leo tarafından bizzat taç giydirilmesi ve Batı Roma imparatoru olarak ilan edilmesiyle batıda Roma İmparatorluğu'nun varlığı fiilen de olsa devam etmiştir. Bu durum imparatorluğun batı yarısı topraklarında yaşayan Latinlerle doğu yarısı topraklarında yaşayan Grekler arasında yüzyıllar boyu sürecek dini ve siyasi çatışmalara neden olmuştur. Her iki taraf da Roma İmparatorluğu'nun tek varisi olduğunu iddia etmiş böylece üstünlük mücadelesi yıllar içerisinde derinleşerek büyümüştür. Siyasi üstünlük mücadelesi dini mezhep ayrışmalarına sebep olmuş ve 1054 yılında *"Schizma"* (ayrılış) ile İstanbul ve Roma kiliseleri tamamen ayrılmıştır. Doğu Roma ve Batı Roma arasında süren bu çatışmalar, Anadolu'da yerleşmeye ve kalıcı olmaya çalışan Türk toplulukları için çok önemli bir fırsat olmuştur. Türkler bu çatışmayı taraf tutarak desteklemiş ve topraklarını genişletmişlerdir. Bu süreçte Doğu Roma İmparatoru Aleksios Komnenos, Türkleri Anadolu'dan atmak gayesiyle Avrupa'dan ücretli asker talebinde bulunmuştur. Ancak Hıristyan dünyasının liderliğini ele geçirmek isteyen Papalık bu yardım talebini kendi çıkarları doğrultusunda yorumlayarak Haçlı seferlerini başlatmıştır. Bu nedenle Haçlı Seferleri sonuçları açısından Türk-İslam Tarihi kadar Doğu Roma İmparatorluğu Tarihi ve siyasetini de derinden etkilemiştir. Dolayısıyla İmparator I. Aleksios Komnennos'un doğu politikası içinde Türkleri Anadolu'dan atmak hedefinin yanı sıra Haçlıların Doğu Roma'ya verdiği zararları en aza indirgemek veya yok etmek de önemli bir yer tutmuştur. Bu sebeple tezimizde İmparator Alekios Komnennos'un doğu politikası kapsamında Doğu Roma İmparatorluğu'nun hem Selçuklu Türkleri ile olan ilişkileri hem de Haçlılar ile olan ilişkileri incelenmiştir.

Tezimiz giriş ve sonuç bölümleri hariç dört ana bölümden oluşmuştur. Giriş bölümünde, tezimizin temeline kaynaklık edecek olan dönemin aydınlatıcı birinci elden kaynakları ve bu kaynakları destekleyen, tezimizin gelişmesi ve anlaşılması açısından son derece önemli olan yardımcı kaynaklar hakkında bilgi verilmiştir ve tarihi olayların bütünlüğünü sağlamak ve tezimize altyapı oluşturması açısından, Roma İmparatorluğu'nun kuruluşundan, Konstantin'in (324-337) Kostantinapolis'i kuruluşuna kadarki özet tarihine de yer verilmiştir.

Tezimizin birinci bölümünde; Konstantin'in tahta geçişi (324-337), yeni başkentin kuruluşu ve tezimizin esas konusu olan Komnenos Hanedanının yönetime gelmesine kadar ki Roma İmparatorluğu tarihi ve hanedanlıklar hakkında bilgi verilmiştir.

Tezimizin ikinci bölümünde; I. İsaakios Komnenos'tan başlayarak, 1071 Malazgirt Savaşı öncesi ve sonrası Anadolu'da ortaya çıkan kargaşa ile Türklerin Anadolu'da yayılması ve Komnenos Hanedanlığının taht sürüveni incelenmiştir.

I. Aleksios Komnenos tahta geçtiği zaman, Doğu Roma (Bizans İmparatorluğu) siyasi, dini ve sosyal kargaşa içindeydi. Siyasi çöküşü engellemek isteyen I. Aleksios Komnenos, doğuda 1071 Malazgirt yenilgisi sonrası artan Selçuklu baskısına rağmen öncelikli hedefini batıdaki Norman tehdidini ortadan kaldırmaya yöneltmiştir. I. Aleksios Komnenos da Roma İmparatorluğu'nun yüzyıllar boyunca uyguladığı ikili siyasetle devam ettirdiği varlığını korumayı amaçlamıştır. Bu nedenle batıda, Normanlara karşı, Venedik'le yüzyıllardır devam eden ilişkileri iyi yönde devam ettirmeye çalışarak desteklerini sağlamıştır. XI. asrın sonlarına Doğru Roma İmparatorluğu; Anadolu'da Selçuklular, Ege bölgesinde Çaka Bey ve Balkanlarda Peçenekler tarafından sıkıştırılmıştır. Doğu Roma İmparatorluğu, Karadeniz'in kuzeyinde iki kardeş kavim olan Kuman ve Peçenekleri birbirine düşürerek Balkanlardaki Peçenek baskısından kurtulmuştur. **Tezimizin üçüncü bölümünde;** Anadolu Selçuklu Devletinin Kurulması ve sonrasında Doğu Roma İmparatorluğu-Selçuklu İlişkileri, Doğu Roma İmparatorluğu'nun Çaka Bey, Peçenek ve Kuman İlişkileri üzerinde durulmuştur.

Batıdaki Norman tehdidini ve Balkanlardaki Peçenek tehdidini ortadan kaldıran I. Aleksios Komnenos, yönünü doğuya çevirmiş ve snırlarına kadar ulaşan Selçuklu Türklerini Anadolu'dan atmak için papalıktan yardım talep etmiştir. Bunun üzerine uzun yıllar sürecek olan Haçlı Seferlerinin ilki bu dönemde gerçekleşmiştir. **Tezimizin dördüncü ve son bölümünde;** I. Aleksios Komnenos döneminde başlayan Haçlı Seferleri öncesi bölgenin genel durumu ve seferler sırasında, Doğu Roma İmparatorluğu'nun Türkiye Selçuklu Devleti ilişkileriyle, Haçlı Seferi sonrasında doğuda kurulan Haçlı Kontlukları ile ilişkiler incelenmiştir.

Tez hazırlık aşamasında beni bu konuyu çalışmama teşvik eden, hazırlık safhasında hiçbir zaman desteklerini esirgemeyen, kaynak temini ve diğer tüm konularda sabır ve desteğini esirgemeyen değerli danışman hocam, Dr. Öğr. Üyesi Fatma Çapan'a, yabancı kaynakların çevirisi konusunda yardımlarını gördüğüm değerli arkadaşım Ömer İlengez'e, her zaman maddi-manevi desteklerini arkamda hissettiğim değerli arkadaşım Taylan Kendirci'ye ve aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Mediye YILDIRIM

GAZİANTEP

Mart 2023

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET i

ABSTRACT ii

ÖN SÖZ iii

İÇİNDEKİLER v

HARİTALAR LİSTESİ ix

ŞEKİLLER LİSTESİ x

KISALTMALAR xi

GİRİŞ

A) Ana Kaynaklar 1

1. Abu-l Farac (Bar Hebraeus veya Ebü'l Ferec İbnü'l İbri)- Abu'l Farac Tarihi 1

2. Anna Komnena – Alexiad 2

3. İbnü'l Azimi- Azimi Tarihi 2

4. İbnü'l-Kalânisî - Zeyl Tarih-i Dimaşk 3

5. İoannes Zonaras – Epitome Historion (Tarihlerin Özeti) 3

6. Konstantin Porphyrogenitus - De Administrando İmperio 4

7. Mihail Ataliatis – Tarih 4

8. Mikhail Psellos – Kronografia 4

9. Nikephoros Bryennios - Tarihin Özü 5

10. Süryani Mikhail – Süryani Patrik Mikhael'in Vakayinamesi 5

11. Urfalı Mateos - Urfalı Mateos Vakayinamesi 5

B) Yardımcı Kaynaklar 6

BÖLÜM I

ROMA İMPARATORLUĞU TARİHİ

1.1. Kostantinapolis'in Kuruluşuna Kadar Roma İmparatorluğu Tarihi..... 10

1.2. Malazgirt Şavaşı'na (1071) Kadar Bizans İmparatorluğu Tarihi..... 13

1.3. Bizans (Doğu Roma) Adının Anlamı ve Kökeni 13

1.4. Yönetimde Bulunan Hanedanlıklar..... 15

1.4.1. Konstantin Hanedanlığı (306-363)..... 15

1.4.2. Valentianus-Theodosius Hanedanlığı (364-457)..... 17

1.4.3. Leo Hanedanlığı (457-518) 19

1.4.4. Jüstinyen Hanedanlığı (518-602) 20

1.4.5. Herakleios Hanedanlığı (610-711) 21

1.4.6. İsaurian Hanedanlığı (717-802)..... 22

1.4.7. Nikephoros Hanedanlığı (802-813)..... 23

1.4.8. Amorium (Frigya) Hanedanlığı (820-867)..... 24

1.4.9. Makedon Hanedanlığı (867-1056) 24

BÖLÜM II

KOMNENOS HANEDANLIĞI'NIN TAHT SERÜVENİ VE MALAZGİRT SAVAŞI (1071) SONRASI DEVLETİN DURUMU

2.1. I. İsaakios'un Yönetimi Ele Geçirmesi 27

2.2. IV. Romanos Diogenes Dönemi Doğu Roma İmparatorluğu-Selçuklu İlişkileri 29

2.3. Malazgirt Savaşı Öncesi Büyük Selçuklu Devletinin Durumu..... 31

2.3.1. Selçuklu Devletinin Kuruluşu 31

2.3.2. İlk Selçuklu –Doğu Roma İmparatorluğu Münasebetleri ve Pasinler Savaşı 32

2.3.3. 1071 Malazgirt Savaşı 34

2.4. Komnenos Hanedanlığı 37

2.4.1. İmparator Aleksios Komnenos Dönemi (1081-1118) 40

2.4.1.1. I. Aleksios Komnenos'un imparatorluk öncesi hayatı ve ilk yılları 40

2.4.1.2. İmparator Aleksios Komenos Döneminde Doğu Roma İmparatorluğu'nun siyasi durumu 41

BÖLÜM III

TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİ'NİN KURULMASI VE DOĞU ROMA İMPARATORLUĞU İLE İLİŞKİLERİ

3.1. Kutalmışoğullarının İlk Faaliyetleri ve Türkiye Selçuklu Devleti'nin Kuruluşu 46

3.2 I. Süleyman Şah Döneminde Doğu Roma -Türkiye Selçuklu İlişkileri 48

3.3. I. Aleksios Komnenos ve Ebu'l Kasım Dönemi Doğu Roma İmparatorluğu- Selçuklu İlişkileri 53

3.4. Melikşah'ın Emir Porsuk ile Emir Bozan hamlesi ve Ebu'l Kasım-I. Aleksios Komnenos İttifakı 55

3.5. Sultan I. Kılıçarslan Dönemi Doğu Roma İmparatorluğu-Selçuklu İlişkileri 59

3.6. I. Aleksios Komnenos-Melikşah (Şahinşah) Dönemi Doğu Roma İmparatorluğu-Selçuklu İlişkileri 62

BÖLÜM IV

HAÇLI SEFERLERİ SIRASINDA DOĞU ROMA İMPARATORLUĞU'NUN HAÇLILARA KARŞI İZLEDİĞİ POLİTİKALAR

4.1. Haçlı Seferleri Öncesinde Yakındoğunun Genel Durumu 66

4.2. I. Aleksios Komnenos'un Yardım Çağrısı ve Haçlı Seferleri 68

4.3. Pierre I'Ermite'in Haçlı Seferi 69

4.4. I. Haçlı Seferi ve İznik'in Zaptı 74

4.5. I. Aleksios Komnenos'un Doğu Politikası ve Haçlı Kontlukları İle İlişkileri 79

4.6. I. Haçlı Seferi Sonunda Doğuda Kurulan Haçlı Kontlukları 81

4.6.1. Urfa Haçlı Kontluğu (1098-1144) 83

4.6.2. Antakya Haçlı Prinkepsliği (1098-1268) 85

4.6.3. Kudüs Haçlı Kontluğu (1099-1291) 90

4.6.4. Trablus Haçlı Kontluğu (1104-1291) 92

SONUÇ

KAYNAKLAR 99

EKLER 114

DİZİN/İNDEKS 116

HARİTALAR LİSTESİ

Sayfa

Harita 1. Malazgirt Savaşından sonra-iç savaştan önce Roma İmparatorluğu (1076) 37

Harita 2. XI. Yüzyıl sonlarına doğru Roma İmparatorluğu Sınırları..... 52

Harita 3. Haçlı seferleri sırasında takip edilen yollar 69

Harita 4. I. Haçlı ordularının takip ettiği yol 72

Harita 5. Haçlı seferi sonrası doğuda kurulan haçlı kontlukları 82

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. Komnenos Hanedanlığı 39

Şekil 2. Firuz'un savunduğu burca çıkan Bohemund'un tasviri..... 88

Şekil 3. Çaka Bey'in İstanbul Deniz Müzesindeki büstü 114

Şekil 4. Anasofya'da I. Aleksios Komnenos'a ait mozaik 115

KISALTMALAR

Ansk.	Ansiklopedi
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
FSMIAD	Fatih Sultan Mehmet İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi
H.	Hicri
Ed.	Editör
EKEV	Erzincan Kültür ve Eğitim Vakfı
H.	Hicri
İ.A.	İslam Ansiklopedisi
İ.Ö.	İsa'dan Önce
M.	Miladi
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
s.	Sayfa
S.	Sayı
ss.	Sayfa Sayısı
SEMA	Selçuklu Medeniyeti Araştırma Dergisi
SHSR	Journal Of Socıal Humanıtıes Scıences Research
S.B.E.D	Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
USAD	Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
T.T.K.	Türk Tarih Kurumu
TYB	Türkiye Yazarlar Birliği
YKY	Yapı Kredi Yayınları
Yay.	Yayınevi

GİRİŞ

A) Ana Kaynaklar

Doğu Roma İmparatorluğu, dünya tarihinde var olduğu on asırdan fazla bir zamanda çok geniş topraklara hükmetmiş büyük bir imparatorluktur. Buna bağlı olarak etnik yapısı, dil ve dinlerin çeşitliliği bununla eşdeğer genişlikteydi. Roma İmparatorluğu hakkındaki tarihi kaynaklar içerisinde Latince, Slavca, Süryanice ve Ermenice yazılmış kaynaklar mevcuttur. Ancak kaynakların tamamına yakınının yazılmış olduğu dil Yunanca'dır. Bu kaynakların sayısı ile ilgili net bir sayıya ulaşmak mümkün değilse de yaklaşık 3000 tane kaynağın varlığından bahsedilmektedir. Ancak bunların yalnızca 100'e yakını tarih alanını ilgilendiren kaynaklardır. Bu kaynaklar çeşitli ülkelerin kütüphanelerinde muhafaza edilmiş ve birçok dile çevrilmiştir. Ne yazık ki bu konuda ülkemizde çok az çalışma yapılmıştır.

Tarih boyunca çok geniş alanlara yayılan ve göçer bir hayat yaşayan Türk devletleriyle ilgili bilgilere Çin, İran, Ermeni, Süryani, Latin, Arap ve Rus kaynaklarından ulaşabilmekteyiz. Ancak XI. yüzyıldan itibaren Selçuklu Türkleri ve diğer Türk topluluklarıyla ilgili Roma İmparatorluğu kaynaklarının verdiği bilgiler Anadolu tarihinin aydınlatılması açısından çok önemlidir. Bu eserlerden aldığımız değerli bilgiler ışığında, tezimizi günümüze kadar yapılan çalışmalarla zenginleştirerek oluşturmaya çalıştık. Burada tezimizin konusunu içinde barındıran kaynaklarla ilgili bilgileri zikredeceğiz.

1. Abu-l Farac (Bar Hebraeus veya Ebü'l Ferec İbnü'l İbri)- Abu'l Farac Tarihi

Gregory Ab'u'l Farac ya da Bar Hebraeus olarak anılan Abu'l Farac'ın doğum tarihi çelişkili de olsa 1225 yılında Malatya'da doğduğu ve 1286 yılında Meraga'da vefat ettiği bilinmektedir. Yahudi kökenlidir. Ancak daha sonra Hıristiyan olmuş ve Süryani-Yakubi mezhebini benimsemiştir. Meydana getirdiği birçok eseri olan Abu'l Farac'ın bizim için en önemli eseri insanlığın yaratılışından başlayarak

13. yüzyıla kadarki olayları anlattığı Abu'l Farac Tarihi'dir. Eser günümüz Türkçesine Ömer Rıza Doğrul tarafından İngilizceden tercüme edilmiştir[1].

2. Anna Komnena – Alexiad

Anna Komnena 2 Aralık 1083 yılında imparator I. Aleksios Komnenos'un kızı olarak İstanbul'da dünyaya geldi. İyi bir eğitim alan Anna Komnena ,1097 yılında Nikephoros Byrennios evlenmiştir. Anna Komnena babasının 1118'de kocasının da 1137'de ölümüyle kendini tamamen araştırmaya ve yazmaya verdi. Alexiad da bu dönemin bir ürünüdür. Eserin asıl adı "Aleksias"tır. Ancak değişik dillere çevrildiğinden dolayı farklı isimlerle anılmıştır. Babasının adına binaen bu ismi vermiştir. "İmparator Aleksios'un Destanı" anlamında kullanmak istemiştir. Eseri yalın bir dille kaleme alan Anna, tamamen tarafsız olma kabiliyetini gösterememiştir. O, kişilik olarak babası imparator Aleksios Komnenos'u çok üstün tutmuştur. Tüm bunlara rağmen kaleme alındığı dönem ve ele aldığı olaylar bakımından eşsiz bir kaynaktır. Doğu Roma İmparatorluğu'nun Türkler (Türkiye Selçukluları, Peçenek), Normanlar, Haçlılar ve diğer gruplarla olan ilişkileri eserin bölümlerini oluşturur. Konumuz olan I. Aleksios Komnenos'un Doğu Siyaseti (1081-1118) tamamını içinde barındırdığından araştırmamızın temel ve ilk kaynağı olmuştur. Ancak faydalandığımız bu eserdeki bilgiler, diğer çağdaş eserlerle karşılaştırılarak kullanılmıştır. Zira yukarda da zikrettiğimiz gibi konu aldığı dönem kendi babası olan I. Aleksios Komnenos dönemidir. Eser Türkçemize Bilge Umar tarafından kazandırılmıştır[2].

3. İbnü'l Azimi- Azimi Tarihi

İbnü'l Azimi 1090 yılında Halep'te doğmuştur. Ömrünün sonuna kadar Halep'te medrese hocalığı yapan Azimi'nin en önemli eseri Târîhu'l-Azîmî'dir. Bu eser ilk Selçuklu akınları, Doğu Roma İmparatorluğu'yla yapılan mücadeleler ve Selçuklu sultanları hakkında bilgiler verir. Eser 1160 yılına kadar ki tarihleri barındırmasına karşın günümüze 1144 yılına kadar olan bölümleri ulaşabilmiştir.

---

1 Abû'l-Farac, *Abû'l-Farac Tarihi,* çev., Ömer Rıza Doğrul, C. I-II, (Ankara, TTK Yay. 1950).
2 Anna Komnena, *Alexiad*, çev. Bilge Umar, (İstanbul İnkılap Kitapevi 1996.)

Târîhu'l-Azîmî'nin 1039-1144 yıllarına ait bölümü Ali Sevim tarafından Türkçeye tercüme edilerek yayımlanmıştır[3].

4. İbnü'l-Kalânisî - Zeyl Tarih-i Dimaşk

Zeyl Tarih-i Dımaşk veya Tarih-i Dımaşk olarak bilinen bu eser Ortaçağ İslam Tarihi kaynaklarındandır. Yazarı Ebû Ya'la Hamza b. Esed b. Ali İbnü'l-Kalânisî'dir. Eser 970-1160 yılları arası olayları kapsamaktadır. Ihşidiler, Fatimiler, Karmatiler, Abbasiler, Büveyhiler, Böriler, Zengiler, Selçuklular ve özellikle de konumuzun içeriğinde mevcut olan Haçlı Seferleriyle ilgili birinci elden kaynaktır. Eserin 1044-1107 yılları arasında Selçuklular ile ilgili bilgileri çeşitli notlar ilave edilerek Ali Sevim tarafından "*İbnü'l-Kalânisî'nin Zeylü Târih-i Dımaşk Adlı Eserinde Selçuklularla İlgili Bilgiler I. (H.436-500 = 1044/45-1106/07)"* adıyla Türkçeye tercüme edilmiş ve Türk Tarih Kurumu Belgeler Dergisinde 2008 yılında yayınlanmıştır[4]. Ayrıca 2015 yılında, İbnü'l Kalânisî'nin "*Şam Tarihine Zey I. ve II. Haçlı Seferleri Dönemi"* adıyla Onur Özatağ tarafından tercüme edilmiştir[5].

5. İoannes Zonaras – Epitome Historion (Tarihlerin Özeti)

XII. yüzyılın ikinci yarısında yaşadığı tahmin edilen Zonaras'ın ne zaman doğduğu hakkında bir bilgi yoktur. Hz. Adem'den başlayarak 1118 yılına kadar toplam 18 bölümlük "Tarihlerin Özeti" isminde (Epitome Historion) bir eser meydana getirmiştir. İlk altı bölümü din tarihi, ikinci altı bölümü Roma Tarihi; son altı bölümü ise Doğu Roma İmparatorluğu tarihini içermektedir. Bu eserini meydana getirirken çağdaşı ve önceki devirlerde oluşturulan eserlerden faydalanmıştır. Bu eserin 17. ve 18. bölümleri Türkleşme döneminin ilk yıllarına ait bilgiler içermesi bakımından önemlidir. Bu önemli iki bölüm Bilge Umar tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir[6].

---

3 Azimî, *Târîhu'l-Azîmî*, çev, Ali Sevim, Azimî Tarihi Selçuklular ile İlgili Bölümler, (Ankara, TTK Yay. 1988).

4 Ali Sevim, "İbnü'l-Kalânisî'nin Zeylü Târih-i Dımaşk Adlı Eserinde Selçuklularla İlgili Bilgiler I. (H. 436-500 = 1044/45-1106/07)", *TTK Belgeler Dergisi,* XXIX/33, (2008) s. 1-2.

5 İbn Kalânisî, *Şam Tarihine Zeyl- I. ve II. Haçlı Seferleri Dönemi-*, çev. Onur Özatağ, (İstanbul Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.)

6 Ioannes Zonaras, *Tarihin Özeti*, çev. Bilge Umar, (İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2008)

6. Konstantin Porphyrogenitus - De Administrando İmperio

Konstantin Porphyrogenitus (905-959), 913-959 yılları arasında görev yapan Makedonya hanedanlığından IV. Doğu Roma İmparatorudur. Bu dönemde imparatorlukta ilmi ve kültürel gelişmelerin yoğun olması VII. Konstantin'e de yansımıştır. Meydana getirdiği eser "Konstantin'den Romanus'a" veya "İmparatorluğun Yönetimi" (De Administrando İmperio)'dir. Bu eser Ortaçağ Türk tarihine ilişkin son derece önemli bilgiler içermektedir. Peçenek, Hazar, Bulgar ve Avarlar'ın yanı sıra Türklerle ilişki kuran Avrupa ve Karadeniz'in kuzeyinde halklar ile ilgili bilgiler de içermektedir. Eser, günümüz Türkçesine İlhan Aslan tarafından aynı isimle çevrilmiştir[7].

7. Mihail Ataliatis – Tarih

Mikhaêl Attaleiatês'in 1020'li yıllarda doğduğu ve I. Aleksios Komnenos'un tahta geçtiği ilk yıllarda öldüğü tahmin edilmektedir. Hukuk alanında eğitim aldığı ve başkent İstanbul'da Senato gibi üst düzey bir kurumda görevlendirildiği bilinmektedir. Mikhaêl Attaleiatês'un, 1030'lu yıllardan başlayıp 1080'li yıllara kadar devam eden önemli olayları anlattığı "Tarih" adlı kitabı mevcuttur. Bu eserin bizim açımızdan önemi Türklerin Anadolu'ya yaptığı akınları aşamalı bir şekilde belirtmiş olmasıdır. Ayrıca Selçuklu-Roma İmparatorluğu mücadelerinden başka Peçenek, Kuman ve Uz'ların (Oğuzlar) beylerinden de bahsetmektedir. Bu önemli eseri Türkçemize kazandıran Bilge Umar'dır[8].

8. Mikhail Psellos – Kronografia

Filozof ve yazar olarak bilinen Mikhail Psellos,1018 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. İyi bir eğitimin ardından filozofluk konsülünün başına geçen Psellos; daha sonra imparatora danışman olmuş, hatta imparator değişkliklerinde rol oynamıştır. Çevresinin baskısıyla yazdığı eseri "Kronografia"da II. Basileios'un tahta çıkışından VII. Mikhail'in tahtan indirilmesine kadar ki yaklaşık yüz yıllık bir dönemi kapsar (976-1078). 7 bölümden oluşan eserin özellikle Malazgirt Savaşı'yla

---

7 Konstantin Porphyrogenitus, *De Aministrando İmperio,* çev. İlhan Aslan (İstanbul, Post yay., 2020)

8 Mikhael Attaleiates, *Tarih,* çev. Bilge Umar, (İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2010.)

ilgili verdiği bilgiler önem arzetmektedir. Birçok dile çevrilmiş olan bu eser Türkçemize Işın Demirkent tarafından kazandırılmıştır[9].

9. Nikephoros Bryennios - Tarihin Özü

Nikephoros Bryennios, 1602 yılında Adrianopolis'te (Edirne) doğmuştur. Aldığı iyi eğitimler ve ailesinin de yüksek rütbeli görevlerinden dolayı Aleksios Komnenos (1081-1118) döneminde üst düzeyde askeri ve idari görevlerde bulunmuştur. 1097 yılında Aleksios Komnenos'un kızı Anna Komnena ile evlenerek sezarlık rütbesine yükseltilmiş ancak 1137 yılında bir sefer sırasında vefat etmiştir. Eser 1057'den sonraki yılları kapsamaktadır. I. İsaakios Komnenos'un iki yıllık yönetiminden I. Aleksios Komnenos 'un tahtan indirilişine kadar ki olayları anlatır. Genel bir tarih kitabından ziyade Komnenos Hanedanlığı tarihini anlatan bir eserdir. Eser günümüz Türkçesine Bilge Umar tarafından tercüme edilmiştir[10].

10. Süryani Mikhail – Süryani Patrik Mikhael'in Vakayinamesi

Büyük Mikhail olarak da bilinen Süryani Mikhail'in yaşamı hakkında pek fazla bilgiye sahip değiliz. Ancak 1126 yılında Militene'de (Malatya) doğduğu ve Doğu'nun önemli kiliselerinde başrahipliğe kadar yükseldiği bilinmektedir. Mikhail günümüze, Ortaçağ geleneğine bağlı kalarak insanlığın varlığından 1195 yılına kadarki dini, siyasi ve kültürel olayları aktardığı "Maktbanut Zabne" veya "Süryani Mikhail Kroniği" adında önemli bir eser bırakmıştır. Süryani literatüründe en uzun metin olarak kabul edilmektedir. 1107 yılından önceki olaylara kısaca değinen eser, XII. yüzyılın ikinci yarısı için önemli bilgiler içermektedir. Bu eser Hırant D. Andreasyan tarafından tercüme edilmiştir[11].

11. Urfalı Mateos - Urfalı Mateos Vakayinamesi

Adından da anlaşılacağı üzere 952 yılında Urfa'da doğan Ermeni Müverrifi Urfalı Mateos 1136 yılında vefat etmiştir. Yaşadığı süre boyunca Urfa'da yaşayan ve Manastır başrahipliğine kadar yükselen Mateos günümüze çok önemli bilgiler içeren

---

[9] Mikhail Psellos, *Kranografia,* çev. Işın Demirkent, *Mikhail Psellos'un Khronographias'ı*, (Ankara, TTK Yay., 2014).

[10] Nikephoros Bryennios, Tarihin Özü, çev. Bilge Umar (İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2008.)

[11] Süryânî Mikhail, *Süryanî Patrik Mihail'in Vekayinâmesi İkinci Kısım (1042-1195),* çev. Hrant Andreasyan, (Ankara, TTK Yay., yayımlanmamış çeviri, 1944.)

bir eser bırakmıştır. Yaşadığı bölgedeki olaylara görgü tanığı olmak suretiyle özellikle Türklerin doğu akınları ve Haçlılar ile İslam devletleri arasındaki mücadeleleri ihtiva etmesi açısından son derece önemlidir. Diğer çağdaşı olan birçok kaynakta mevcut olmayan olayların varlığı da eserin önemini arttırmıştır. Eser günümüz Türkçesine Hrant D. Andreasyan tarafından tercüme edilmiş ve notlarla desteklenmiştir. Notlar kısmı Edouar d Dulaurier ve M. Halil Yinanç tarafından oluşturulmuştur[12].

B) Yardımcı Kaynaklar

Tezimizin konusunu teşkil eden I. Aleksios Komnenos Dönemi (1081-1118) Doğu Roma İmparatorluğu'nun Doğu Siyaseti araştırılırken, olayların geçtiği dönemde veya o döneme yakın zamanda meydana getirilmiş kaynaklardan faydalanmaya çalıştık. Bu eserler dışında yabancı ve Türk bilim insanlarının meydana getirdiği araştırma eserler ve makaleler tezimizin başlıca yapı taşları olmuştur.

Roma İmparatorluğu tarihi ile ilgili yardımcı kaynakları şu şekilde sıralayabiliriz;

George Ostrogorsky'nin, Fikret Işıltan tarafından Türkçeye çevrile*n "Roma İmparatorluğu Devleti Tarihi"* adlı eseri, Timothy Gregory'in, *"Roma İmparatorluğu Tarihi"* Esra Ermet tarafından yapılan tercümesiyle, Alexander Vasiliev'in, Ahmed Müfid Tansel tarafından yapılan çevirisiyle *"Roma İmparatorluğu İmparatorluğu Tarihi"* adlı eseri, John Julius Norwich'in, Selen Hırçıl Riegel tarafından Türkçeye çevrilen; *Roma İmparatorluğu Erken Dönemi I (MS.323-803), Roma İmparatorluğu Yükseliş Dönemi II (MS.803-1081)* ve *Roma İmparatorluğu Gerileme ve Çöküş III (1082-1453)* adlı üç ciltlik eseri, Auguste Bailly'in, Haluk Şaman tarafından tercüme edilen *"Roma İmparatorluğu Tarihi"* adlı eseri, M. V. Levtchenko'nun, Maide Selen taraından Türkçeye çevrilen "Roma İmparatorluğu Tarihi" adlı eseri, Radi Dikici'nin, *Roma İmparatorluğu İmparatorluğu Tarihi (Byzantium 330-1453)* eseri, Neil Faulkner'in Çağdaş Sümer tarafından çevrilen, *Roma: Kartalların İmparatorluğu,* adlı eseri, Jean-Claude

[12] Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-nâmesi ve Papaz Grigor'un Zeyli,* çev. Hırant D. Andreasyan, (Ankara, TTK Yay., 1962) Notlar: Edouar d Dulaurier, M. Halil Yinanç, (Ankara, TTK Yay., 1962).

Cheynet'in İsmail Yerguz tarafından çevrilen, *Roma İmparatorluğu Tarihi*, adlı eseri, Akdes Nimet Kurat'ın, *IV.-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri, Peçenek Tarihi* adlı eserleri, Hüseyin Namık, *Peçenekler, adlı eseri,* İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, adlı eseri, Prokopius'un, Orhan Duru tarafından çevirisi yapılan *Roma İmparatorluğu'ın Gizli Tarihi*, adlı eseri, Edward Gibbon'un, çev. Asım Baltacıgil, *Roma İmparatorluğunun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, adlı eseri, Charles Diehl'in, çev. A. Göke Bozkurt, *Roma İmparatorluğu İmparatorluğu Tarihi*, adlı eseri Umberto Eco (ed.), çev. Leyla Tonguç Basmacı, *Ortaçağ Tarihi-Barbarlar Hıristiyanlar, Müslümanlar* adlı eseri, Auguste Bailly'in, çev. Haluk Şaman *Roma İmparatorluğu Tarihi* adlı eseri, Paul Lemerle, *Roma İmparatorluğu Tarihi adlı eseri,* Clive Ponting, çev: Eşref Bengi Özbilen, *Yeni Bir Bakış Açısıyla Dünya Tarihi* , adlı eseri.

İkinci bölümden itibaren yukarıdaki kaynaklara ek olarak kullandığımız önemli yardımcı kaynakları ise şöyle sıralayabiliriz;

Mikhail Psellos, çev. Işın Demirkent *Kranografia*, adlı eseri, Nikephoros Bryennios'un, çev. Bilge Umar, *Tarihin Özü*, adlı eseri, İbrahim Kafesoğlu, *Selçuklular ve Selçuklu Tarihi Üzerine Araştırmalar, "Anadolu Selçuklu Devleti Hangi Tarihte Kuruldu"*, ve*"Alparslan*" adlı eserleri, Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) (Tarihleri – Boy Teşkilatı – Destanları),* ile "Selçuklular" *Siyasi Tarih,* adlı eserleri, Ioannes Zonaras'ın, çev. Bilge Umar, *Tarihin Özeti* adlı eseri, Ali Sevim, "*Çağrı Bey*", adlı makalesi ile *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi* adlı eseri, Enver Behnan Şapolyo, *Selçuklu İmparatorluğu Tarihi* adlı eseri, Anna Komnena'nın, *Alexiad adlı eseri tezimizin tamında bize öncü kaynak olmuştur.* Amin Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri adlı eseri,* Yusuf Ayönü'nün, *Selçuklular ve Roma İmparatorluğu* adlı eseri ile *Doktora tezi,* Mikhael Attaleiates'in, çev. Bilge Umar, *Tarih,* adlı eseri ile Işın Demirkent'in hemen hemen bütün kitap ve makaleleri tezimizi oluştururken faydalandığımız önemli kaynaklar arasındadır.

Tezimizin üçüncü ve dördüncü bölümünde; Doğu Roma İmparatorluğu Norman-Venedik mücadeleleri, Doğu Roma İmparatorluğu-Selçuklu ilişkileri, Doğu Roma'nın Çaka Bey, Peçenek-Kuman İlişkileri I. Aleksios Komnenos döneminde başlayan Haçlı Seferleri sırasında, Doğu Roma'nın Doğu Siyaseti ve Haçlı Seferi

sonrasında doğuda kurulan Haçlı Kontlukları üzerinde durulurken yukarıdaki kaynakalara ek olarak sıklıkla kullandığımız kaynakları ise şu şekilde sıralayabiliriz:

Abû'l-Farac'ın, "*Abû'l-Farac Tarihi"* Ömer Rıza Doğrul tarafından yapılan çevirisi Yusuf Ayönü, "*Roma İmparatorluğu Ordusunda Ücretli Türk Askerler (XI-XII. Yüzyıllar*), Ali Sevim, *Anadolu'nun Fethi, Selçuklular Dönemi (Başlangıcından 1086'ya Kadar),* ve "*Süleyman Şah I"*, ve *Anadolu Fatihi Kutalmışoğlu Süleymanşah* adlı eserleri, Ali Sevim-Erdoğan Merçil oratklığında, *Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilât ve Kültür adlı eserleri,* Erdoğan Merçil'in, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi,* Faruk Sümer'in, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları* ile "*Peçenekler*" adlı eserleri, Mücteba İlgürel, "Çaka Bey" adlı eseri, Halil İnalcık'ın, *Osmanlı Tarihinde Efsaneler ve Gerçekler, "İzmir'i Fetheden Roma İmparatorluğu'ı Titreten Türk Çaka Bey"*adlı eseri, Sezgin Güçlüay ve Fatma Çapan, *"Peçenek-Roma İmparatorluğu Siyasi İlişkileri"* adlı eserleri ile Fatma Çapan'ın Roma İmparatorluğu ile önemli tez ve makalelerinden son derece istifade ettik. Sadettin Gömeç'in, *"Türk Tarihinde Peçenekler*" adlı eseri, İbrahim Kafesoğlu, *Sultan Melikşah* adlı eseri, Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk – İslam Medeniyeti*, adlı eseri, Birsel Küçüksipahioğlu, *"Haçlılar Karşısında İlk Türk Lideri: Sultan I. Kılıçarslan"*ile "*Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi (1109-1187)"*, ve *"Türklerle Haçlıların İlk Karşılaşması: Drakon Savaşı"*ve diğer makaleleri son derece önemli eserlerdir. Serkan Özer'in , "*Haçlıların Antakya'yı Zaptına İslam Dünyasının Tepkileri "Antakya'yı Haçlılara Teslim Eden Hain Zırh Ustası Fîrûz"* adlı makaleleri, Erkan Göksu'nun, *"Haçlıların Anadolu"daki İlk Faaliyetleri ve Kırkgeçit (Drakon) Savaşı"* adlı makalesi, Susan Wıse Bauer'in, *Ortaçağ Dünyası; Roma İmparatoru Büyük Constantinus'un Hıristiyanlığı Kabul etmesinden I. Haçlı Seferine*, adlı eseri, Salim Koca, *"Haçlı Seferleri Sebep ve Sonuçları Bakımından Nasıl Değerlendirilebilir?",* adlı makalesi ve Selçuklularla ilgili önemli bilgiler ihtiva eden diğer eserleri, Fatma İnce, *"II. Kılıç Arslan Dönemi Selçuklu-Roma İmparatorluğu İlişkileri (Miryokefalon Savaşı'na Kadar"* adlı makalesi, Emrullah Kaleli'nin, *"İmparator I. Aleksios Komnenos (1081-1118) Döneminde Roma İmparatorluğu ve Haçlılar Arasındaki İhtilaflar"*adlı makalesi, Özlem Genç, Harun Korunur, *"Antakya'nın Haçlılar Tarafından Ele Geçirilişi",* adlı eserleri, Zeynep İnan, *I. ve II. Haçlı Seferleri Sürecinde Ermeni-Latin İlişkileri, Tarihte Türkler Ve Ermeniler: Ortaçağ"* adlı makalesi, Gürhan Bahadır'ın, "*Antakya Haçlı*

Prensliği'nde Foulque De Anjou Dönemi (M.S. 1131-1136)" adlı makalesi Sevtap Gölgesiz Karaca'nın, *"Kudüs Haçlı Krallığı (1099-1187)",* adlı eseri ve diğer makaleleri, Vladimir Aleksandroviç Gordlevskiy'nin Çev: Azer Yaman, *Anadolu Selçuklu Devleti*, adlı eseri, Claude Cahen, "*Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı"*adlı eseri, *ve Haçlı Sefereleriyle ilgili çok önemli bilgiler ihtiva eden* Steven Runcıman'ın, Fikret Işıltan tarafından çevrilen, *Haçlı Seferleri Tarihi, I. Cild, Birinci Haçlı Seferi ve Kudüs Haçlı Kontlupunun Kuruluşu*, adlı eseri, Ebru Altan'ın Haçlı seferleri ile ilgili tüm kitap ve makaleleri ile özellikle yer ve şahıslara ait önemli bilgiler içeren makalelerinden önemli ölçüde faydalandık.

BÖLÜM I

ROMA İMPARATORLUĞU TARİHİ

1.1. Kostantinapolis'in Kuruluşuna Kadar Roma İmparatorluğu Tarihi

M.Ö. 753 yılında kurulan Roma İmparatorluğu, Krallar Devri (M.Ö. 753-508), Cumhuriyet Devri (M.Ö. 509-27) ve İmparatorluk Devri (M.Ö. 27 ve sonrası) olmak üzere tarihsel süreçte uzun bir dönem içerisinde yerini almıştır. [13]. Kurulduğu ilk dönemlerden beri yayılmacı bir politika izleyen Roma, kurulduğu İtalya toprakları başta olmak üzere kısa sürede çevre şehirleri topraklarına katmıştır. M.Ö. I. yüzyıla kadar Avrupa'nın içlerine kadar yayılan akınlar bu tarihten sonra daha da genişletilmiştir. Batıda Fransa ve İspanya alınmış, Britanya sınırlarına dayanmış; güneyde Kuzey Afrika, doğuda Anadolu, Mısır, Suriye ve Filistin'e egemen olunarak sınırlar Hazar Denizi'ne ulaşmıştır. Roma artık bir kent devleti olmaktan çıkmış, büyük topraklara hükmeden bir imparatolruk (*İmperium Romanum*) haline gelmiştir[14]. Roma'nın bu denli büyümesindeki önemli etkenler askeri, hukuki, ekonomik ve siyasi yapısında yakaladığı sağlamlıktır. Ancak yönetimin aristokratların eline geçmesi, toplumda sınıf yapısını doğurmuştur. Zamanla "Pleb" adı verilen orta sınıfın yönetime katılma mücadeleleri olumlu sonuçlar doğurmuş ve Pleb'ler yönetimde söz sahibi olmuştur. Roma Devleti'nin artık tek yönetim merkezi Roma Halk Senatosu olmuştur[15]. Roma İmparatorluğu'nda zamanla orduda yükselen komutanların merkeze uzak bölgelerde güçlenip imparator gibi hareket etmeleri

---

[13] Reginald H. Barrow, *Romalılar* (İstanbul, İz Yay., 2006) s. 17.

[14] Seldağ Güneş Ceylan, "Roma Hukukunun Günümüz Hukuk Düzenlerine Etkisi", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* 8/2, (Haziran 2004) s. 2.

[15] Simon Baker, *Eski Roma Bir İmparatorluğun Yükselişi ve Çöküşü,* çev. Ekin Duru (İstanbul, Say Yay., 2013), s. 39.

sonucu merkezi otorite bozulmuştur. Buna bağlı olarak gerçekleşen mücadeleler, devleti ekonomik olarak zor durumda bırakmıştır. Roma İmparatorluğu'nun ilk iki döneminde devlet adına yapıcı bir oluşum gerçekleşmişken üçüncü dönemde sosyal düzensizlik ve ahlaksızlık kendini göstermiştir. İç mücadeleler sonucunda imparatorluk, Slav akınları ve doğudaki Sasani baskısını önlemekte güçlük çekmiştir. Özellikle Severus Hanedanlığının sona ermesiyle imparatorluk içinde yüksek rütbeli komutanlar, kendi çıkarları için fazla para vaadini yerine getireni imparator ilan etmiştir[16]. Bu nedenle 235-284 yılları arasındaki döneme "Üçüncü Yüzyıl Krizi[17]" veya "Askeri Anarşi" dönemi adı verilmiştir. Bu dönemdeki iç karışıklığı şu şekilde daha iyi anlamak mümkündür: M.S. 31-235 yılları arasında toplam 204 yıl boyunca yalnız 27 imparator görev yapmışken, Askeri Anarşi dönemi olarak tabir edilen 235 yılından 284 yılına kadarki 49 yıllık süreçte ise 50'ye yakın kişi impratorluk iddasına girişmiş ve yaklaşık olarak 22 kişi imparator sıfatını elde etmiştir. Suikast, salgın hastalık, savaş ve doğal ölümlerden dolayı kısa sürelerde imparatorlar değişmiştir. Kendi aralarındaki bu mücadeleler nedeniyle insan kaynaklarını tüketmeleri ekonomik ve toplumsal sıkıntıların artmasına neden olmuştur. 250 yılında yaşanan büyük veba salgını bu sosyal krizin büyümesine neden olmuştur[18].

Taht kavgaları, salgın hastalıklar, kıtlık ve dış saldırılar sonucunda imparatorlukta derinleşen kaos; 284 yılında yönetime geçen İmparator Diocletianus dönemine kadar devam etmiştir. Bu tarihten itibaren İmparator Diocletianus 305 yılına kadar tahtta kalmış ve bir nebze de olsa imparatorluğu eski gücüne kavuşturmaya çalışarak toplumsal huzuru tekrar sağlamıştır[19]. Diocletianus, Dörtlü Yönetim (Tetrarkhia) adı verilen yönetim tarzını uygulayarak imparatorluğu iki ayrı merkezden yönetmeye başlamıştır. Batı eyaletlerinin yönetimini Maximinus adlı bir generale bırakan Diocletianus'un kendisi de Doğu'ya, Nicomedia'ya (İzmit[20]) yerleşerek yönetimi sağlamaya çalışmıştır. Diocletianus yönetime ailesinden kimseyi yönetici olarak atamamış böylece ilk defa aile dışından biriyle yönetimi

---

16 Bülent İplikçioğlu, *Hellen ve Roma Tarihinin Anahatları* (İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yay., 2007) s. 95.

17 Timothy E. Gregory, *Roma İmparatorluğu Tarihi*, çev. Esra Ermert (İstanbul, YKY Yay., 2018), s. 39.

18 Radi Dikici, *Roma İmparatorluğu İmparatorluğu Tarihi (Byzantium 330-1453)* (İstanbul, Remzi Kitabevi, 2016) s. 21-23.

19 Radi Dikici, *Roma İmparatorluğu'ı Anlamak* (İstanbul, Remzi Kitabevi, 2016) s.14.

20 Diocletianus Roma'ya tekrar dönmeyerek 284 tarihinden sonra İzmit'i başkent yapmıştır. Bkz. Dikici, *Roma İmparatorluğu İmparatorluğu Tarih,* s. 23.

paylaşmıştır[21]. Bir yıl sonra Maximinus daha üst bir rütbe olan Augustus rütbesine yükseltilerek Diocletianus'la eşit rütbede görev yapmıştır[22]. Ancak bu sistemin sonucunda bitmez tükenmez kanlı mücadeleler başlamıştır. Bu kanlı mücadelelerden zaferle ayrılan Büyük Konstantin 324 yılında tek başına tahta oturmuştur. Konstantin, her ne kadar Diocletianus'un tersi bir anlayışla devleti aile efradı arasında bölüştürse de aile içi hâkimiyet mücadelesine o da engel olamamıştır. Buna rağmen devlet topraklarının paylaşılması geleneğinden vazgeçmemişlerdir[23]. Konstantin, Roma İmparatorluğu'nun tarihinde iz bırakan nadir imparatorlardandır. Yaklaşık 31 yıl boyunca kaldığı imparatorluk tahtında dünyanın kaderini değiştiren çok önemli iki karara imza atmıştır. Bunlardan ilki Hıristiyanlığı benimsemesi ve serbest bırakması, ikincisi de imparatorluğun başkentini Roma'dan Byzantium'a (Kostantinapolis) taşımasıdır[24]. İmparator Büyük Konstantin başkenti Kontantinapolis'e taşırken amacı sınırları oldukça genişleyen imparatorluğun doğu sınırlarında merkezi otoritesini güçlü kılmaktır. Ancak her ne kadar o kendini bir Roma İmparatoru, İstanbul'u Roma İmparatorluğu'nun başkenti olarak görse de bu davranışı zaman içerisinde imparatorluğun doğu ve batısı arasında bazı siyasi, dini, kültürel farklılıkların derinleşmesine; ayrılığın temellerinin atılmasına neden olmuştur. Bu durum imparatorluğun doğu ve batısında yaşayan toplumların da birbirlerine karşı bakış açılarının değişmesine neden olurken doğu ve batı kiliseleri arasındaki çekişmeler nedeniyle de VII. asıra kadar birbirinden farklı iki Roma'nın ve Roma halkının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Nitekim IV. asrın ikinci yarısından itibaren başlayan Kavimler Göçü de imparatorluğun her iki yarısını siyasi ve sosyal açıdan farklı şekillerde etkilemiştir. İmparatorluğun batı yarısı Got ve Germen Kavimlerinin saldırılarına dayanamayıp siyasi olarak tarih sahnesinden çekilirken; doğu yarısı bulunduğu stratejik konumun avantajları, izlediği politikalar sayesinde ayakta kalmayı başarabilmiştir.

---

[21] Fatma Çapan, "Roma İmparatorluğu İmparatoru I. Justinianos'un (527-565) Evrensel İmparatorluk Çabaları ve Sonuçları", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4/33, (Kasım 2016) s. 213-214.

[22] Neil Faulkner, *Roma: Kartalların İmparatorluğu,* çev. Çağdaş Sümer (İstanbul, Yordam Kitap, 2015) s. 288.

[23] Georg Ostrogorsky, *Roma İmparatorluğu Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan (Ankara, Türk Tarih Kurumu Yay., 1999.) s. 31.

[24] Kamil Doğancı, "I. Constantınus'un Hıristiyanlığı Meselesi ve Ölümü Hakkındaki Tartışmalar", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18/33 (Haziran 2017) s. 497.

1.2. Malazgirt Şavaşı'na (1071) Kadar Bizans İmparatorluğu Tarihi

Doğu Roma İmparatorluğu'nun, siyasi hayatına ne zaman başladığı çok tartışmalı bir konudur. Kimi araştırmacılara göre başkentin Roma'dan Kostantinapolis'e taşınmasıyla, kimilerine göre de Roma'nın yıkılması ya da ikiye ayrılmasıyla birlikte Doğu Roma İmparatorluğu (Bizans[25]) müstakil olarak var olmaya başlamıştır. Hem Roma'nın başkent değişikliği hem de dini olarak Hıristiyanlığın benimsenmesi, Konstantin döneminde (324-337) gerçekleşmiştir. Bundan dolayı Roma İmparatorluğu'nun siyasi hayatının başlangıcı olarak Konstantin dönemini kabul edebiliriz. Konstantin'in amacı, eski Roma'yı tamamen terk etmek değil, yeni ve güçlü bir Roma kurmaktır[26]. Roma İmparatorluğu ile Doğu Roma İmparatorluğu'nun bağlantısını bıçakla keser gibi keskin çizgilerle ayırmak mümkün değildir. Doğu Roma İmparatorluğu'nun, Roma mirası üzerine kurulduğu gerçeği gözardı edilemez. Ancak zamanla Roma İmparatorluğu, dil, din ve kültürel olarak farklılaşmaya başlamış ve "Bizanslaşma" VII. asra kadar devam etmiştir[27].

1.3. Bizans (Doğu Roma) Adının Anlamı ve Kökeni

Günümüz literatüründe Bizans imparatorluğu olarak tanınan ve on asırdan fazla bir süre hüküm süren bu devlet esasında Roma imparatorluğu'nun devamı olan Doğu Roma İmparatorluğu'dur. Bunlar tarih boyunca ne kendilerine "Bizanslı" demiş bir toplum ne de "Bizans İmparatorluğu" adını kullanan bir devlet olmuştur. Kendilerini Roma İmparatorluğu'nun devamı olarak gören halk, kendisine "Romalı" demiş, imparatorlarını da eski Büyük Roma imparatorluğu'nun mirasçısı olarak görmüştür.[28]. "Bizans" tabiri ise, XVIII. ve XIX. yüzyılda[29] artan Roma tarihi çalışmaları neticesinde dönemin araştırmacıları tarafından, Doğu Roma'yı, Roma İmparatorluğu'ndan ayırt etmek için kullanılmaya başlanmış ve kabul görerek

---

[25] Tezimizin genelinde, "Doğu Roma" ismi yerine günümüzde daha yaygın olarak kullanılan "Bizans İmparatorluğu" ismi kullanılacaktır.

[26] Jean-Claude Cheynet, *Roma İmparatorluğu Tarihi*, çev. İsmail Yerguz (İstanbul, Dost Kitabevi Yay., 2008) s.9-10.

[27] Abdullah Kaya, "Doğudaki Roma'nın Bizanslaştığı Devir: I. Justinianos Dönemi", Cumhuriyet *Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* (Sivas) s. 37.

[28] Ostrogorsky, *Roma İmparatorluğu…,* s. 25.

[29] Feridun M. Emecen, *Fetih ve Kıyamet 1453* (İstanbul, Timaş Yay., 2012) s. 25.

yaygınlaşmıştır. "Bizanslı" terimi İngilizcede "tuhaf", "uğursuz" ve "karmaşık" bir sistemi ifade etmek için kullanılmıştır[30].

Roma İmparatorluğu'nun son dönemlerinde, nehirlere uzak ve deniz bağlantısının kolayca kesilebileceği düşünülen başkent Roma'dan artık imparatorluğun yönetilemeyeceği fikri benimsenmiştir. Başkent Roma'nın, imparatorluğun Doğu topraklarına olan uzaklığı ve IV. yüzyıldaki iç şavaşlar neticesinde İmparator Konstantin, başkenti daha önemli bir konumda bulunan ve hem Doğu hem Batı topraklarını rahatça yönetebileceğini düşündüğü doğudaki bir merkeze taşımayı düşünmüştür. Diğer yandan 313 yılındaki Milano Fermanıyla, Hıristiyanlara serbest bir statü sağlayan Konstantin, Romalıların öfkesini üzerine çekmiştir[31]. Bu nedenle yeni başkent ya da ikinci başkentin güvenliğini sağlamasını istiyordu. Bundan dolayı başkenti, milattan önceki yüzyıllarda bir "Megara[32]" kolonisi olan Byzantium'a taşımıştır. Byzantium günümüzdeki Topkapı Sarayı ve Ayasofya'nın bulunduğu yere kurulmuştur[33]. "Byzantium", "Buzantion", "Bizantion" şeklinde geçen bu kelimenin Trakça bir şahıs adı olan "Byzas"'tan (Buzas/Vizas) türediği de düşünülmektedir[34]. "Byzantium" şehrinin kuruluşuyla ilgili çeşitli efsaneler vardır. Bunların en önemlisi ve kabul göreni, Orta Yunanistan'dan gelen Megaralı kolonistlerin buraya yerleştiğidir. Bu kolonistlerin başında "Byzas" adında birinin olduğu ve şehrin isminin bu kurucudan geldiği düşünülmüştür. Şehrin kuruluş tarihi olarak da çeşitli tarihler öne sürülmüştür. M.Ö. 659/660 ve 668 tarihleri net olmasa da genel kabul gören görüş M.Ö. 659 tarihidir[35].

Byzantion, kuruluşundan itibaren konumunun önemi nedeniyle sürekli yerleşim alanı olmuş ve neticede birçok kavim tarafından alınmak istenmiştir. Kurulduğu dönemde Trak kabileleri tarafından alınmak istenmiş bu nedenle Trak saldırılarına maruz kalmıştır. Şehir önce Persler sonrasında Hellenlerin egemenliğine

---

30 Gregory, *Roma İmparatorluğu Tarihi*, s. 19.

31 Nilgün Çöl, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda İstanbul'da Kent Dokusu-Yapı Kuruluşları İlişkisi* (İstanbul, İstanbul Üniversitesi, (Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 1999) s. 9.

32 "Büyük Evler" anlamına gelen Megara, Orta Yunanistan'da bulunan antik bir Dor kentidir.

33 Oğuz Tekin, *Byzas'tan I. Costantinus'a Kadar Eskiçağ'da İstanbul* (İstanbul, Ege Yay., 2001), s. 3.

34 Halil İnalcık, "İstanbul" (Türk Devri), Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (İstanbul, TDV Yay., 2001), C.23, s. 220.

35 Işın Demirkent, "İstanbul" (Tarih, Sanat, Kültür ve Edebiyat), Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (İstanbul, TDV Yay., 2001), C. 23, s. 205.

girmiştir. Uzunca bir süre Atinalılar ve Spartalılar arasında el değiştiren şehir[36], M.S. 73 yılında Roma İmparatoru Vespasianus tarafından Roma topraklarına katılmıştır[37]. Konstantin tarafından başkent seçilene kadar çeşitli yağma girişimlerine uğrayan şehir, tarih boyunca hiçbir zaman önemini kaybetmemiş ve günümüzdeki çekiciliği göz önüne alındığında bu önemini kaybetmemiştir. Petrus Gyllius'un tabiriyle "Tüm şehirler ölümlüdür, İstanbul hariç[38]".

326 yılından 330 yılına kadar şehrin yeniden imarı ve onarımı konusunda önemli işler gerçekleştirilmiştir. Surlar güçlendirilmiş ve yeni yapılarla şehir modern bir şehir görünümüne kavuşturulmak istenmiştir. Erken dönemlerde şehre "Nea Roma" (Yeni Roma) denilmiştir. Ancak 11 Mayıs 330 tarihinde resmen açılışı yapılıp kutsanan kentin adı Konstantin'in şehri anlamında "Kostantinapolis" olarak değiştirilmiştir[39]. Tarih boyunca çok kez el değiştiren şehrin ismi, birçok kez değiştirilmiştir. Egemen olan her uygarlık şehri kendince isimlendirme yoluna gitmiştir. Milattan önce "Byzantium", Doğu Roma'nın kuruluşundan Ortaçağ'a kadar, "Kostantinapolis[40]", 1453'te Osmanlı şehre egemen olunca "Kostantiniye" ve Türkiye Cumhuriyeti döneminden günümüze kadar "İstanbul[41]" olarak isimlendirilmiştir[42].

1.4. Yönetimde Bulunan Hanedanlıklar

1.4.1. Konstantin Hanedanlığı (306-363)

Büyük Konstantin olarak da tanınan Konstantin, 272 yılında imparator muhafızı Konstantinus Chlorus'un oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Gençlik yıllarını daha verimli geçirebilmesi için babası tarafından diğer tetrarkların yanına

---

36 Tekin, *Eskiçağ'da İstanbul*, s. 31-32.
37 Demirkent, "İstanbul", C. 23, s. 205.
38 Fatih Güldal, Dersaadetin Sur Kapıları, (İstanbul, Dante Kitap Sur Çelik Kapı Yay, 2016). s.1.
39 Çöl, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda İstanbul'da Kent Dokusu*, s. 9.
40 Tezimizde, Costantinapolis ismi yerine şehrin güncel ismi olan "İstanbul" ismini kullanmayı tercih edeceğiz.
41 Osmanlı Devleti'nde, XVII. yüzyılın bazı kayıtlarında şehrin ismi Arap harflerinin imlasına göre yaklaşık on beş şekilde teleffuz edilmiştir. Bu nedenle bazı kaynaklarda "İslambol", "İstanbol", "Stambol" vb. şekillerde de geçmektedir. Bkz. Yavuz Kartallıoğlu, "İstanbul Şehir Adının Telaffuzunun Tarihî Süreç İçinde Gelişmesi", *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, S.7, (Bahar 2016), s. 123.
42 Tekin, *Eskiçağ'da İstanbul*, s. 15.

gönderilmiş ve gençlik yıllarının çoğunu Dioclatianus'un yanında geçirmiştir[43]. 303 yılında imparatorun tahta çıkışının yirminci yılı münasebetiyle hazırlanan şenlikler sırasında Dioclatianus, hiç beklenmedik bir şekilde tahtan feragat edeceğini açıklamış ve mevkidaşı Augustus Maximianus'u da buna zorlamıştır.[44]. Batının Aygustus'u olan Konstantinus Chlorus, 306 yılında ölünce oğlu Konstantin ordu tarafından Augustus ilan edilmiştir[45].

Konstantin, babasının ölümünden sonra atandığı "Augustus" unvanı için 312 yılında sayıca kendisinden çok üstün olan batılı rakibi Maxentius'a karşı başarılı olmuştur[46]. 313 yılının şubat ayında Atlantik'ten Dicle nehrine kadar çok büyük toprakları egemenliğinde barındıran Roma İmparatorluğu'nun iki augustusu Milano'da buluşmuştur. "Milano Fermanı' olarak adlandırılan belgeyle o zamana kadar yasal olmayan Hıristiyanlığa resmiyet kazandırılmıştır[47]. Bu tarihten sonra doğunun eski sahibi Maximinus Daia tahtını Licinius'ten almak için tekrar ordusuyla hareket etmiştir. Ancak büyük bir yenilgi almış ve tüm aile fertleri Licinius tarafından öldürülmüştür. Bir dizi savaş sonucunda 324'te Chrysopolis'te aldığı mağlubiyet Licinius'un sonu olmuştur[48]. 324 yılından itibaren artık Roma İmparatorluğu'nun tek hâkimi Konstantin'dir. Konstantin'in 337 yılında Nikomeia'da (İzmit) vefat etmesiyle üç oğlu II. Konstantin (337-340), I. Konstans (337-350) ve II. Konstantius (337-361), imparatorluğu kendi aralarında paylaşarak yönetmeye başlamıştır. Ancak anlaşmazlıklar sonucu 361 yılına kadar tahtın tek hakimi II. Konstantius olmuştur. Çocuğu olmayan II. Konstantius, 3 Kasım 361 tarihinde öldükten sonra II. Konstantius'un kız kardeşi ile evlenmiş olan Julianus (361-363) tahta geçmiştir. İki yıl gibi kısa bir süre tahtta kalan Julianus'tan sonra Konstantin hanedanı sona ermiştir[49].

---

43 T. Engin Akyürek, "I. Constantinus; Konstantinopolis'in Kuruluşu", *Aktüel Arkeoloji Dergisi*, S.37, (Ocak-Şubat 2014) s. 78.

44 Paul Stephenson, *Büyük Konstantin*, çev. Gürkan Ergin (İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2016) s. 122.

45 Akyürek, "I. Constantinus", s. 78.

46 Dikici, *Roma İmparatorluğu…,* s. 39-40.

47 Turhan Kaçar, "Roma İmparatorluğu, Hıristiyanlar ve Milano Fermanı'nın 1700. Yılı", *Toplumsal Tarih Dergisi*, (Şubat 2013), s. 46.

48 Cheynet, *Roma İmparatorluğu Tarihi*, s. 10.

49 Alexander.A. Vasiliev, *Roma İmparatorluğu İmparatorluğu Tarihi*, çev. Arif Müfid Mansel (Ankara, Maarif Matbaası, 1943) s. 79.

1.4.2. Valentianus-Theodosius Hanedanlığı (364-457)

364 yılının şubat ayında Valentianus imparator olarak seçilmiştir. Valentianus kardeşi Valens'i Augustus ilan ederek topraklarının doğu bölümünü ona emanet etmiştir[50]. Valentianus'un 375 yılında ani ölümü üzerine Gratianus ve Valens yönetimi başlamış ancak Valens'in 378 yılında Ostrogotlar'ın desteklediği Vizigot ordusuna karşı yapılan *Edirne Savaşı'nda*[51] ölümüyle 19 yaşındaki Gratianus, imparatorluğun tek hakimi olmuş ve yanına müşterek bir yönetici atayarak Doğu'ya I. Theodosios'u atamıştır.[52].

IV. ve V. yüzyıllar arasında yaşanan göç dalgaları yerleşik Balkan ve Avrupa halklarının düzenini alt üst etmiştir. Hunlar, IV. yüzyıl'ın son çeyreğinde Alan ülkesini ele geçirip İtil-Volga kıyılarına gelmişlerdir. Balamir önderliğindeki hızlı bir şekilde hareket eden Hunların, Ostrogatlar'ı yerlerinden etmesi onların sonunu getirmiştir. Hun taarruzu Vizigotlar'ı yerlerinden ederek onların da Batı'ya doğru kaçmalarına neden olmuştur. Avrupa tarihini derinden etkileyen bu önemli olay "Kavimler Göçü[53]" olarak adlandırılmıştır[54]. Bu durumda Roma ekonomisi büyük zarar görmüş ve 378 yılında Ostrogot ve Vizigot orduları tarafından Edirne Savaşı'nda, Valens'in ölümüyle sonuçlanan büyük bir yenilgi alınmıştır[55]. Böyle bir ortamda 379 yılında imparator ilan edilen Theodosios, 383 yılında Gratianus'un ölümüyle oğlu Arcadius'u Doğu İmparatorluğu'nun yönetiminde bırakarak İtalya'ya çekilmiştir. Theodosios 395 yılında 48 yaşında Milano'da ölmüştür[56]. Theodosios'un Hıristiyanlık adına en etkili kararı 379 yılında Hıristiyanlığı devletin resmi dini olarak kabul etmesi olmuştur[57]. Doğu Roma'yı oğlu Arcadius'a, Batı Roma'yı da henüz 10 yaşındaki oğlu Honorius'a bırakmıştır. Her ne kadar devletin bütünlüğü

---

50 Ceren Pilevneli, "Geç Roma Tarih Yazımında 395 Yılı ve İmparatorluğun Birliği İdeolojisi" *CEDRUS Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü Dergisi,* (2020) s. 7.

51 "Hadrianapolis Şavaşı", Bkz. Mert Kozan, "Hadrianapolis Savaşı Öncesi Durum ve Savaşa Giden Süreç", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10/53 (2018) s. 302-307.

52 Ostrogorsky, *Roma İmparatorluğu…,* s. 48.

53 Kavimler Göçü uzun soluklu ve başlı başına bir çalışma olabilecek birbirini etkileyen olaylardan oluşmuştur. Biz tezimizin esas konusunu teşkil etmediği için, Kavimler Göçü'ünün sadece Roma imparatorluğuna etki eden kısımları üzerinde duracağız. Daha fazla bilgi için bkz. Akdes Nimet Kurat, *IV.-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri* (Ankara, TTK Yay. 1972) s. 17-20.

54 İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü* (İstanbul, Ötüken Yay.,1998) s. 73-74.

55 Fatma Çapan – Baran Güvenç, "Kavimler Göçü ve Batı Roma İmparatorluğu'nun Çöküşü", *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi,* 6/18 (Kış 2017) s. 635.

56 Gregory, *Roma İmparatorluğu Tarihi*, s. 102-109.

57 Prokopius, *Roma İmparatorluğu'ın Gizli Tarihi*, çev. Orhan Duru, (İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2001), s. 15.

konusunda ısrarcı davranıldıysa da bu kesin bir ayrılık olmuş ve Doğu ile Batı Roma bir daha birleşmemek üzere ayrılmıştır[58]. Babaları ölmeden kısa bir süre önce onlara hami olarak ‘’Stilicho ‘’adında birini bırakmıştır. Zamanla Stilicho’nun aktif olarak savaşlara katılması imparatorluğun doğusunda daha fazla söz sahibi olmasına imkân vermiştir. Zira Stilicho her fırsatta bu durumdan faydalanmıştır. Bu dönem başkentteki krizler, kıskançlık ve politik entrikalar sebebiyle iyice derinleşmiştir[59]. Doğu Roma’nın siyasi hayatını devam ettirmesi konumu ve yetkili sivil kökenli imparatorlar sayesinde mümkün olmuştur. Bundan dolayı batıda görünen tahtın gasp edilmesi, doğuda çok az rastlanan bir durumdur[60]. 408 yılında Doğu Roma İmparatoru Arkadius’un ölümü ve yerine henüz 7 yaşındaki II. Theodosios’un (408-450) geçmesini fırsat bilen Hun hükümdarı Uldız, Doğu Roma’ya saldırmıştır. İmparatorluk toprakları içerisinde hızla yayılan Hun ordusuna karşı koyamayan Doğu Roma komutanı, barış yapmak zorunda kalmıştır. Yıllık vergi karşılığında anlaşan Uldız, günümüze kadar ulaşan o tarihi sözünü burada zikretmiştir: *“Güneş’in battığı yere kadar her tarafı feth edebilirim”*[61].

Attila ilk dönemlerinde, Uldız’ın uygulamaya koyduğu Hun politikasına sadık kalmıştır. Batı Roma ile iyi ilişikiler içinde kalırken Doğu Roma’yı vergiye bağlamıştır. Bleda’nın (445) ölümüyle tek başına Hun tahtına oturan Attila (434-453) yönünü tekrar batıya çevirmiştir. Attila 434 yılında Margus barışıyla, Doğu Roma İmparatorluğu’nun her yıl ödediği vergi iki katına çıkarılmıştır[62]. Ancak buna rağmen Doğu Roma İmparatorluğu, entrikalarına son vermemiş ve Attila’ya başarısız bir suikast[63] girişiminde bulunmuştur[64]. Attila, Batı Roma’ya 451 ve 452 yıllarında

---

58 Işın Demirkent, “Roma İmparatorluğu”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (İstanbul, TDV Yay., 2001), C.6, s. 232.

59 Turhan Kaçar, “Ioannes Chrysostomus'un Düşüşü: Doğu Roma Başkentinde Din ve Politika”, *Belleten,* LXVII /250, (Kış 2003) s. 753.; Edward Gibbon, *Roma İmparatorluğunun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, çev. Asım Baltacıgil (İstanbul, Bilim, Felsefe ve Sanat Yay. 1988) C. III, s. 30.

60 Michael Grant, *Roma’dan Roma İmparatorluğu’a: İ.S. Beşinci Yüzyıl*, çev. Z. Zühre İlkgelen (İstanbul, Homer Kitabevi, 2010) s. 48.

61 Ali Ahmetbeyoğlu, Grek Seyyahı Priskos’a (V. Asır) Göre Avrupa Hunları (İstanbul, Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yay., 1995) s. 8

62 Saadettin Gömeç, “Attila’nın Çocuklarının Adı”, *Çağdaş Türklük Araştırmaları Sempozyumu*, Ankara Üniversitesi, DTCF. Tarih Arastırmaları, (Ankara, 4-6 Mayıs 2004), C. 3, s. 118.

63 Attila’ya yapılmak istenen suikast için bkz. Fatma Çapan, “Avrupa Hun Devleti’nin Büyük Hükümdarı Attila’ya Suikast Girişimi”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S. 217, (2015) s. 41-52.

64 Çapan – Güvenç, “Kavimler Göçü…”, s. 636.

iki sefer düzenlemiştir[65]. Bu seferlerden tam olarak istediğini elde edemeyen Attila'nın ani ölümüyle Hun tehditlerinden kurtulsa da içten içe çürümüş olan Batı Roma İmparatorluğu, dini mücadeleler ve barbar Germen kavimlerin topraklarına yerleşmesi sonucu 476 yılında siyasi varlığını kaybetmiştir[66]. Öte yandan Barbar Germen ve Hun tehlikesinden kıl payı kurtulmayı başaran Doğu Roma İmparatoru II. Theodosios, 450 yılında çıktığı bir avda atından düşerek ölmüş ve II. Theodosios sülalesi son bulmuştur[67].

1.4.3. Leo Hanedanlığı (457-518)

457 tarihinde imparator olarak I. Leon (457-474) tahta geçmiştir. Leon düzgün bir eğitim almamasına rağmen sağduyulu ve etkiden uzak yapısıyla Doğu Roma için önemli sayılabilecek kararlara imza atmıştır. Kendisinden sonra tahtın, damadı Zennon'a (474-491) ve torunu Leon'a geçmesini sağlamıştır. Zenon öldükten sonra dul karısı Ariadne saray muhafızı görevinde bulunan Anastasios'u (491-519) imparator olarak seçmiştir. Bu dönemin en dikkat çeken oluşumlardan biri Maviler ve Yeşiller adıyla anılan iki grubun ortaya çıkmasıdır[68]. Anastasios'un 518 yılında ölümüyle yerine 68 yaşındaki Justinos (518-527) geçmiştir. Ancak okuma dahi bilmeyen Justinos, devleti idare ettiği dokuz yılda Proclus'a muhtaç olmuştur. Yetenekli ve arzulu olan yeğeni Justinianus'u görmezden gelmemiştir. Onu İstanbul'a yerleştirerek evlat edinmiş ve imparatorun varisi seçerek onun 527 yılında ölümünden sonra tahta geçmesini sağlamıştır[69].

---

[65] Hacı Çoban, "Attila ve Avrupa Hunları- Batı Roma İlişkilerinde Evlilik Meselesi", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi,* C.7/17, (Haziran 2019), s. 59-60.

[66] Ostrogorsky, *Roma İmparatorluğu…, s.* 53.; Demirkent, "Roma İmparatorluğu…", C. 6, s. 232.

[67] Dikici, *Roma İmparatorluğu…,* s. 60.

[68] Başta hipodromdaki karşılaşmaların birer taraftarı iken sonradan önemli birer siyasi parti halini almışlardır. Bu partilerin sayıları dört iken daha sonra Beyazlar ve Kırmızılar ortadan kalmış sadece Maviler ve Yeşiller kalmıştır. Bunların zamanla imparatorluk sarayında temsilcileri olmuştur. Sirklerde farklı yerlere oturan bu iki grubun üyeleri aynı kıyafetleri giyerdi. Bkz. G.L. Seıdler, *Roma İmparatorluğu Siyasal Düşüncesi,* çev. Mete Tuncay (Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1980) s. 37-40; Prokopius, *Roma İmparatorluğu'ın Gizli Tarihi*, s. 17-18.

[69] Edward Gibbon, *Roma İmparatorluğunun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, çev. Asım Baltacıgil (İstanbul, Bilim, Felsefe ve Sanat Yay. 1988) C. IV, s. 39-40.

1.4.4. Jüstinyen Hanedanlığı (518-602)

I. Justinianus (527-565) yarım asır kadar bir süre tahta kalmayı başarmış ve karısı Theodora[70] ile Doğu Roma İmparatorluğu'na altın çağını yaşatmıştır. Bu dönemde Doğu Roma İmparatorluğu'u zor duruma düşüren asıl olay, tarihler 532 yılını gösterdiğinde meydana gelmiştir. Maviler ve Yeşiller adında iki siyasi grubun birleşmesiyle büyük bir isyan patlak vermiştir. Büyük Ayasofya[71] Kilisesi dâhil olmak üzere İstanbul'un her yerinde yangınlar başlatılmıştır[72]. Bu sırada çok önemli savaşlarda Doğu Roma İmparatorluğu'na hizmet etmiş olan Belisarius adındaki bir komutan isyanı çok kanlı biçimde bastırmıştır[73]. İmparator I. Justinianus çok sevdiği kadın olan Theodora'yı kaybetmenin acısıyla geriye kalan ömürünü 565 yılında tamamlayarak hayata veda etmiştir[74]. I. Justinianus ve Theodora'nın çocukları olmamıştır. Ancak Theodora ölmeden önce yeğeni Justinos'u sarayda yüksek bir mevkiye getirmiş ve İmparator I. Justinianus'dan sonra tahta çıkmasını sağlamıştır[75]. Ancak Justinos tüm olumsuzluklarla mücadele etmeye çalıştıysa da başarılı olamamıştır. Kendisinden sonra halefleri olan II. Justinos (565-578), Tiberios

---

[70] I.Justinianus dönemi Roma İmparatorluğu imparatorluğunun "altın çağı" olarak kabul edilir. Kuşkusuz bu altın çağın en önemli simalarından biri Theodora'dır. Theodora'nın nerede doğduğu tartışmalı da olsa Kıbrıs, Suriye veya Girit'te olduğu tahmin edilmektedir. Daha 1 yaşındayken 501 yılında ailesiyle birlikte Girit'ten Roma İmparatorluğu'ın merkezine gelip yerleştikleri ve ailesinin hipodrumdaki sirk gösterinde çalışlmaya başladıkları bilinmektedir. Sefil bir yaşantılarının olduğu ve Theodora'nın dansöz olarak İstanbul'da meşhur olduğu aşikârdır. Ancak hem kanunen hem de yaşadığı hayatın kabul edilemeyeceği bir yaşantı olduğu için bir imparator adıyıyla evlenebileceği ihtimal dâhilinde değildir. Ancak I. Justinianus ile tanıştıklarında bu sefil hayatına rağmen, I. Justinianus dönemin impratoru amcası Justinos'u ikna etmeyi başarmıştır. 525 yılında evlenmişlerdir. Theodora ilgi çekici, güzel ve zeki bir kişilikti. İmparatoriçe ilan edildikten hayatını sürdüğü 548 yılına kadar çok önemli konularda etkili olmuştıur. Nitekim Nika isyanında I. Justinianus tahtı bırakıp kaçacakken onu durduran kişinin Theodora olduğu aşikardır. 548 yılında ölümünden sonra I. Justinianus başka bir kadınla evlenmemiştir. Detaylı bilgi için bkz. Prokopius, *Roma İmparatorluğu'ın Gizli Tarihi, s.19.;* Dikici, *Roma İmparatorluğu…,* s.129.; Ostrogorsky, *Roma İmparatorluğu…,* s. 67.

[71] Anasofya'nın ilk yapılışı IV. Yüzyılda İstanbul'un merkezinde ahşap çatılı bir bina şeklindedir. Yapımına I. Kostantinos zamanında başlandığı tahmin edilen binanın II. Konstantin döneminde bittiği bilinmektedir. Zaman içinde doğal afetler ve yangınlar neticesinde tahrip olan bina 532 Nika isyanında tamamen yanmıştır. I. Justinianus yangından sonra binayı daha büyük ve muhteşem bir şekilde tekrar inşa ettimiştir (27 Aralık 537). İstanbul'un fethine kadar kilise olarak kullanılan bina bizzat Fatih Sultan Mehmet tarfından camiye çevrilmiştir. 24 Kasım 1934 yılında Bakanlar Kurulu kararınca müzeye çevrilen yapı, 24 Temmuz 2020 tarihinde kılınan Cuma namazıyla birlikte *"Ayasofya-i Kebir Cami-i Şerifi"* ismiyle tekrar ibadete açılmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Semavi Eyice, "Ayasofya", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul, TDV Yay., 2001), C. 4, s. 206-210.

[72] Ostrogorsky, *Roma İmparatorluğu…,* s. 67.

[73] Prokopius, *Roma İmparatorluğu'ın Gizli Tarihi*, s. 20.

[74] John Haldon, *Roma İmparatorluğu Tarih Atlası*, çev. Ali Özdamar (İstanbul, Kitap Yay., 2007) s. 46-47.

[75] Gregory, *Roma İmparatorluğu Tarihi*, s. 166.

Kostantinos (578-582) ve Mavrikios da (582-602) bu olumsuzluklarla mücadele etmeye devam etmiştir[76].

İsyancı birliklerin imparator ilan ettiği Phokas (602-610) dönemi tam bir vahşet ve korkunç bir saltanat dönemidir. Phokas'a karşı isyan Kartaca'dan yükselmiş ve Kartaca valisinin oğlu Eksarh[77] Heraklius Kartaca'dan ayrılarak İstanbul'a gelmiş ve Phokas'ı öldürerek imparator olmuştur. Böylece tam anlamıyla Doğu Roma mparatorluğu'nda Heraklius Hanedanı dönemi başlamış olur[78].

1.4.5. Herakleios Hanedanlığı (610-711)

Herakleios döneminde Sasaniler, 612 yılında Antakya ve Kayseri'yi;614'te Şam'ı, 615 yılında ise Kudüs'ü işgal ederek Hıristiyanlar için kutsal kabul edilen Mukaddes Haçı Medain[79]'e taşımışlardır. Bu sebeple yaklaşan savaşı din savaşı olarak gören Ortodoks Kilisesi tüm maddi imkanlarını İmprator Herakleios için seferber etmişitir[80]. Bu destekler sayesinde Sasaniler'i bertaraf etmeyi başaran İmparator Herakleios bu kez de Müslüman Arapların saldırılarıyla karşı karşıya kalmıştır.

Herakleios döneminin en önemli olaylarından biri de bu dönemde başlayan İslam-Roma İmparatorluğu ilişkileridir. İlk diplomatik ilişki Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra Hz. Muhammed'in diğer devlet büyüklerine gönderdiği davet mektubunun Herakleios'a da gönderilmesidir. (H. 7 /M.628)[81]. Hz. Ömer dönemi, 26 Ağustos 636 tarihinde Yermük Savaşı'nda, Doğu Roma İmparatorluğu orduları

---

[76] Charles Diehl, *Roma İmparatorluğu İmparatorluğu Tarihi*, çev. A. Göke Bozkurt (İstanbul, İlgi Yay., 2006) s. 47-48.

[77] VI. Yüzyılda Roma İmparatorluğu imparatorluğunun merkeze uzak topraklarında kurduğu ve valiler tarafından idare edilen askeri bir yönetim sistemidir. Burda bahsi geçen Kartaca Eksarhlığına ilk kez 591 yılında rastlanmıştır. bkz. Ostrogorsky, *Roma İmparatorluğu…, s.* 74; Eksarh: Rumların başpapazlarına verilen isim "Patrik" gibi Bulgarların baş papazlarınada "Eksarh" denilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü,* (İstanbul, MEB Yay., 1971) s. 515-517.

[78] Umberto Eco (ed.), *Ortaçağ Tarihi-Barbarlar Hıristiyanlar, Müslümanlar*, çev. Leyla Tonguç Basmacı (İstanbul, Alfa Tarih Yay., 2012), s. 113.

[79] Kzetifon; Sasanilere başkentlik yapan şehir günümüzde Medain. Detaylı bilgi için bkz. Casim Avcı, "Medâin" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul, TDV Yay., 2001), C.28, s. 289-291.

[80] Mehmet Ertan Bamyacı – Sezgin Güçlüay, "İmparator Herakleios Dönemi (610-641) Roma İmparatorluğu İmparatorluğu'nun Genel Ekonomisi ve Ticaret Politikası", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* XXVIII/1, (Ocak 2018) s. 282.

[81] Casim Avcı, *İslam Roma İmparatorluğu İlişkileri,* (İstanbul, Klasik Yay., 2003) s. 51.

yenilerek Suriye bölgesi İslam Devleti egemenliğine girmiştir[82]. Herakleios tüm bu zor durumlar karşısında sağlığını koruyamamış ve hastalıklarla mücadele ederek 641 yılında hayatını kaybetmiştir. Babalarının ölümünden sonra 29 yaşında, tüberküloz hastası olan III. Konstantin (641) ve henüz 15 yaşında olan kardeşi Herakleios (641) tahta beraber geçtiler. Bu dönemde Kıbrıs ve Rodos'u fetheden Müslümanlar 655 yılında yapılan ilk büyük deniz savaşını (Zatü's-Savari[83]) da kazanmışlardır.

668 yılında bir saray darbesiyle öldürülen II. Konstans'ın yerine 654 yılında eş imparator olarak seçilen oğlu IV. Konstantinos geçmiştir. 662 yılından itibaren tekrar ilerlemeye başlayan İslam orduları 669 yılında İstanbul'u kuşatmış ancak herhangi bir sonuç alamamıştır[84]. IV. Kostantinos'un erken ölümü üzerine yerine oğlu II. Justinianus (685-695/705-711) geçmiştir. İlk yıllarında İslam, nüfuz ve hâkimiyetinin doruğa çıktığı, yenilgelerle geçtiği bir dizi mücadeleyle karşılaşmıştır. Taşıdığı adın ağırlığıyla hareket edememiş ve zorbalık derecesindeki sert idaresi onu 695 yılında tahtından etmiştir[85].

1.4.6. İsaurian Hanedanlığı (717-802)

Doğu Roma İmparatorluğu'nun bundan sonraki kurtuluşunu borçlu olacağı, Suriye kökenli hanedan olan İsaurian hanedanlığı dönemi, III. Leo'nun 25 Mart 717'de tahta geçmesiyle başlamıştır. Ancak bu sırada Emevi Halifesi Süleyman, İstanbul'u ele geçirmek için 1800 gemilik donanma ve 120 bin kişilik bir orduyla yola çıkmıştır fakat başarılı olamayarak kuşatmayı kaldırmıştır. Bundan sonra III. Leon savunmadan saldırıya geçmiş ve 726 yılına kadar Ermenistan'ın bir bölümünü tekrar ele geçirmiştir. 739 yılında yapılan savaş Acroinon (Afyonkarahisar yakınlarında) dolaylarındaki Doğu Roma İmparatorluğu'nun zaferiyle son bulmuştur[86]. III. Leon döneminin önemli konularından biri de din tartışmalarıdır. Bu

---

[82] Şükran Yaşar – Muhittin Çeken, "Roma İmparatorluğu Arap MücadelelerindeKocaeli (Nicomedia) ve Çevresi", *Uluslararası Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu III*, (Kocaeli 25-26-27 Mart 2016), s. 364.

[83] Zatü's Savari: Müslümanlarla, Roma İmparatorluğulılar arasında yapılan ve Müslümanların galibiyetiyle sonuçlanan ilk deniz zaferi. Detaylı bilgi için bkz. Murat Öztürk, "Zâtüssavârî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul, TDV Yay., 2001), C. 44, s. 152-153.

[84] İrfan Aycan, "Muaviye B. Ebü Süfyan" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul, TDV Yay., 2001), C.30, s. 332-334.

[85] Demirkent, "Roma İmparatorluğu…", C.6, s. 234.

[86] Auguste Bailly, *Roma İmparatorluğu Tarihi*, çev. Haluk Şaman C.1, (İstanbul, Tercüman Yay., 1974), s. 157-159.

dönemde III.Leon'un 726 yılında başlattığı "İkona Kırıcılık[87]" veya "İkonoklazm" uygulaması yarım asır kadar sürecek tartışma ve mücadelelere neden olmuştur[88].

V. Konstantinos'un Hazar hakanının kızı Çiçek Hatun'dan olan oğlu IV. Leon (775-780) babasının ölümünden sonra kısa süre devleti idare etmiştir. Çiçek Hatun'un evlendikten sonra İrene adını aldığı ve Hıristiyan olduğu bilinmektedir[89]. Oğlu VI. Konstantinos 780-797 yılları arasından annesi İrene ile birlikte devleti yönetmiş ancak 797 yılında VI. Konstantinos ordunun sevgisini kaybettiği ve din kavgaları neticesinde annesi tarafından gözleri kör edilerek öldürülmüştür[90]. IV. Leo'nun zorba ve saltanata hevesli eşi İrene, henüz küçük yaştaki oğlu VI. Konstantin'in naibeliğinde İslam ordularından büyük bir darbe almıştır[91]. Ancak Doğu Roma İmparatorluğu'nu derinden etkileyen asıl mesele batıdan yediği büyük tokat olmuştur. Papalık, Longobardları ortadan kaldıran Frank Kralı Charlemagnenin (Büyük Karl 742-814) egemenliğini tanımıştır. 787 yılında İznik'te toplanan konsile katılmayan Charlemagne bu konsilde alınan kararlarıda kabul etmemiştir[92]. Bu konsilden sonra tasvir kırıcı hareketi son bulmuştur. Charlemagne 800 yılında bizzat Papa III. Leo (795-816) tarafından taçlandırılarak Batı Roma imparatoru ilan edilmiştir[93].

1.4.7. Nikephoros Hanedanlığı (802-813)

802 yılında İrene'nin tahttan indirilmesiyle imparator olarak I. Nikephoros seçilmiştir. I. Nikephoros'un imparatorluğu sırasında ödemekte olduğu vergiyi

---

87 Bu hareketin bu dönemde ortaya çıkmasını Roma İmparatorluğu'ın daima İslam devletiyle temas halinde bulunmasına bağlayan düşünce de yaygındır. İkonoklast düşünce yapısına göre: *"Halkın Hz. İsa, Hz. Meryem ve Azizlerin tasvirlerinin önünde ibadet etmesini tasvip edilmezdi. Çünkü bu tarz görsel sanat eserleri pagan kültürünü çağrıştırabilirdi ve insanlar tapılması gerekene (Tanrı'ya) ibadet ederken tasvirlere olduklarından çok daha farklı anlamlar yükleyebilirlerdi".* Detaylı bilgi için bkz: Onur Yamaner, "Roma İmparatorluğu İkonakırıcılığı Üzerine Bir İnceleme: III. Leon ve İkonakırıcılık", *Akademik Bakış Dergisi,* S. 29, (Mart-Nisan 2012), ss. 1-10.

88 Mustafa Göregen, "İkonoklastik Konsil ve Yahya Dımeşki", Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.14 (Sonbahar 2014). s. 59.

89 Fatma Çapan, *Balkanlar'da Roma İmparatorluğu-Türk İlişkileri (IV-X. Yüzyıllar)* (Elâzığ, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2013), s. 228.

90 Çapan, *Balkanlar'da*…, s. 174.

91 Bahriye Üçok, *İslam Tarihi (Emevi – Abbasiler),* (Ankara, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., 1968) s. 89.

92 Francis Dvornik, *Konsiller Tarihi; İznik'ten II. Vatikan'a*, çev. Mehmet Aydın (Ankara, TTK Yay., 1990) s. 25.

93 Özlem Benli, *Haçlı Seferleri'nde Kilise ve Papalığın Rolü (1074-1204*), (İstanbul, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019), s. 13.

vermeyi reddedince Abbasi Halifesi Harunreşid[94], büyük bir orduyla Ereğli ve Niğde'yi zapt etmiştir (806). I. Nikephoros çıktığı sefer sırasında pusuya düşürülerek öldürülmüştür[95]. 378 yılındaki imparator Valens'in ölümünden sonra ilk kez bir imparator daha savaş alanında öldürülmüştür[96].

1.4.8. Amorium (Frigya) Hanedanlığı (820-867)

820 yılında Doğu Roma İmparatorluğu tahtına oturan Muhafız Birliği Subayı olan Kekeme II. Mikhael ile birlikte Doğu Roma İmparatorluğu'nda Amorium Hanedanlığı dönemi başlamıştır[97]. 825 yılında Girit ve Sicilya Müslümanlar tarafından fethedilmiştir. Böbrek rahatsızlığından dolayı 829 yılında ölen II. Mikhael'in yerine Theophilos (829-842) geçmiştir. Theophilos İslam kültürünü de yakından takip etmiş ve Harunreşid'in tebdili kıyafetle dolaşma adetini uygulayarak mevki-makam gözetmeksizin birçok görevliyi cezalandırmıştır[98]. Yakalandığı dizanteri hastalığı yüzünden 20 Ocak 842 yılında ölünce yerine dört yaşındaki oğlu III. Mikhael annesi Theodora'nın naibeliğiyle tahta geçmiştir[99].

Bu dönemde ilginç bir trajedi gerçekleşmiş ve atlara olan düşkünlüğü nedeniyle tanışıp dost olduğu at seyisi Basileios adında birini devletin önemli kademelerine atamıştır. III. Mikhael önce amcası Bardas'ı canından etmiş sonra da çok güvendiği dostu Basileios tarafından boğdurularak öldürülmüştür (867). III. Mikhael'in ölümüyle birlikte Amorion Hanedanlığı sona ermiş ve Makedonya Hanedanlığı devri başlamıştır[100].

1.4.9. Makedon Hanedanlığı (867-1056)

Dört ay içerisinde seyislikten imparatorluğa kadar yükselen, hatta okuma yazma bile bilmeyen bir köylü olan I. Basileios (867-886), Doğu Roma

---

94 I. Nikephoros ve Halife Harunreşid arasında birçok konuda mektuplaşmalar olmuştur. Detaylı bilgi için bkz. Andre Clot, *Harun Reşid ve Abbasiler Dönemi*, çev. Nedim Demirtaş (İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yay., 2007) s. 134-137.

95 Çapan, *Balkanlar'da…, s. 176.;* Demirkent, "Roma İmparatorluğu…", C. 6, s. 235.

96 Pavlos Niavis, *The Reıgn Of the Byzantıne Emperor Nıcephorus 1 (802-811),* (Edinburgh, Edinburgh Üniversitesi, Yayımlanmamış Tez, 1984) s. 2.

97 Paul Lemerle, *Roma İmparatorluğu Tarihi*, çev. Galip Üstün (İstanbul, İletişim Yay.,1994), s. 88.

98 Fatma Çapan, "İmparator Theophilos Döneminde (829-842) Doğu Roma İmparatorluğu ile İslam Dünyası Arasındaki İlişkiler", *History Studies International Journal Of History,* 11/5, (Ekim 2019) s. 1495.

99 Mehmet Ertan Bamyacı, "Amorium Hanedanı Döneminde (820-867) Roma İmparatorluğu İmparatorluğu'nun Siyasi Yapısı", *SHSR Journal*, 5/24, (Eylül 2018), s. 1722-1724.

100 Bamyacı, "Amorium Hanedanı…" s. 1725.

İmparatorluğu'na muhteşem on dokuz sene yaşatmıştır[101]. I. Basileios, 29 Ağustos 886 yılında öldüğünde 75 yaşındaydı. Bu dönemde Bulgarlarla yapılan mücadelelerde VI. Leon barış yapmak zorunda kalmıştır[102]. 26 sene tahta kalan VI. Leo 46 yaşında vefat etmiştir (912). Kısa süreliğine de olsa kardeşi Aleksander (912-913) [103] tahta geçmiştir. Onun ölümüyle VI. Leo'nun oğlu VII. Konstantin (913-959) tahta geçmiştir[104].

VII. Konstantin'in ölümüyle yerine II. Romanus geçmiştir. II. Romanos döneminde yaklaşık 135 yıldan beri Müslüman korsanların elinde olan Girit Adası 6 Mart 961 yılında ele geçirilmiştir[105]. Geçen on yılda Doğu Roma İmparatorluğu ikinci defa Anadolulu bir aristokratın eline geçmiştir. Ioannes Tsimiskes (Çimiskes, 969-976) başarılı bir generaldir. Nikephoros'u gaddarca öldürüp halkın tepkisini alan Çimiskes birkaç ay sonra halkın en sevdiği imparatorlardan biri olmuştur[106]. Kısa süre sonra aniden hastalanarak ölen Çimiskes'in yerine II. Romanos'un oğlu II. Basileos ve 16 yaşındaki kardeşi VIII. Konstantinos, imparatorluğu ele geçirmiştir[107].

II. Basileios ve kardeşi VIII. Konstantinos devleti her ne kadar beraber yönetiyor görünseler de esas hâkimiyeti II. Basileios elinde tutmuştur. II. Basileios'un tahta geçiş tarihi 976 yılı olarak zikrediliyorsa da tek başına hâkimiyeti 985 yılında başlamıştır[108]. Bulgarlara karşı çok acımasız ve sert girişimlerde bulunduğu için "*Bulgar Kasabı*" olarak anılan II. Basileios'un yaklaşık 14.000 Bulgar esirin gözlerine mil çektirdiği rivayet edilmektedir[109]. Basileios'u en çok yoran devlet 969 yılında Mısır'ı ele geçirip başkentini Kahire'ye nakleden Fatimi

---

[101] Demirkent, "Roma İmparatorluğu…", C.6, s. 235.
[102] Çapan, *Balkanlar'da…,* s. 188-189.
[103] Janet Hamilton, Bernand Hamilton, Barış Baysal, *Roma İmparatorluğulı Herotiklerin Tarihi,* (İstanbul, Kalkdon Yay. 2010) s. 124.
[104] Dikici, *Roma İmparatorluğu…,* s. 264.
[105] Cemal Tukin, "Girit", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (İstanbul, TDV Yay., 1996), C.14, s. 205.; Dikici, *Roma İmparatorluğu…,* s. 276.
[106] John Julıus Norwich, *Roma İmparatorluğu; Yükseliş Dönemi (MS 803-1081),* çev. Selen Hırçıl Riegel (İstanbul, Kabalcı Yay., 2013). s. 175.
[107] Gregory, *Roma İmparatorluğu Tarihi*, s. 271.
[108] Ostrogorsky, *Roma İmparatorluğu…, s.* 277-278.
[109] Çapan, *Balkanlar'da…, s. 197.;* Norwich, *Roma İmparatorluğu; Yükseliş Dönemi, (MS 803-1081),* s. 199.

Devleti[110]'olmuştur. II. Basileios 15 Aralık 1025 tarihinde öldüğünde yerine kardeşi VIII. Konstantinos (1025-1028) geçmiştir[111].

VIII. Konstantinos döneminde önemli bir olay olmamıştır. Zaten yaşından dolayı rahatsızlıklarla uğraşan Konstantinos erkek çocuğu olmadığı için tahtı kızları Zoe ve Theodora'ya bırakmıştır. Doğu Roma İmparatorluğu'nun altın çağı olarak kabul edilen Makedon hanedanlığının son imparatoru Zoe'yle evlenen IX. Konstantinos Monomakhos (1042-1055) olmuştur. İmparatorluk becerilerinden uzak daha ziyade fikirsel ilimlere meraklı bir kişiliğe sahip olan IX. Konstantinos döneminin dünya tarihi açısından önemi ,1054 yılında gerçekleşen "Schizma[112]" (ayrılış) hareketidir[113].

İmparatoriçe Zoe 1050 yılında ve kocası İmparator IX. Konstantinos ise 1055 yılında ölünce tahtın ve hanedanlığın tek varisi 70 yaşındaki Theodora olmuştur. Ablası Zoe'nin evlenerek yaptığı hatalardan ders almış olacak ki evlenmeyi reddetmiştir. Makedon Hanedanlığı, Doğu Roma İmparatorluğu yönetiminde olduğu sürede imparatorluk en parlak dönemlerini yaşamıştır[114].

---

[110] Bu devlet adını Hz. Fatma'dan alır. Hz. Fatma ve Hz. Ali yoluyla Hz. Muhammed'in soyundan geldiğini iddia eden kişiler tarafından İfrikiye'de kurulmuştur. Fatımi Devleti'nin esası İsmaili düşünceye dayandırılmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Eymen Fuâd Seyyid, "Fatimiler; Siyasi Tarih", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul, TDV Yay., 2001), C.12, s. 228-237.

[111] Mehmet Ertan Bamyacı – Sezgin Güçlüay, "Makedonyalılar Hanedanlığı'nın Iı. Döneminde (1025-1056) Roma İmparatorluğu İmparatorluğu'nda Yaşanan Genel Siyasi ve Ekonomik Gelişmeler", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* C.30, S.2, (Temmuz 2020) s. 476.

[112] "Schizma" olarak bilinen bu ayrılığın birçok nedeni zikredilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Süreyya Şahin, "Doğu- Batı Kiliseleri, Ayrılmalan ve Sebepleri", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* S.4, (İstanbul 1986) s. 310-329.

[113] Mehmet Aydın, "Batı ve Doğu Hıristiyanlığına Tarihi Bir Bakış", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* C. 27, (Ankara 1985) s. 135.

[114] Dilek Maktal Canko, "İmparatoriçe Zoe ve IX. Konstantinos Monomakhos Döneminde Roma İmparatorluğu Devleti I", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi,* s. 126, (İstanbul 2007) s. 85.

BÖLÜM II

KOMNENOS HANEDANLIĞI'NIN TAHT SERÜVENİ VE MALAZGİRT SAVAŞI (1071) SONRASI DEVLETİN DURUMU

2.1. I. İsaakios'un Yönetimi Ele Geçirmesi

Doğu Roma İmparatorluğu'nun altın çağı olarak kabul edilen Makedon Hanedanlığı'nın son imparatoru Prenses Zoe'yle evlenen IX. Konstantinos Monomakhos (1042-1055)'tu. IX. Konstantinos Monomakhos'un 1055 yılında ölmesiyle Makedon Hanedanlığı sona ermiş böylece Doğu Roma İmparatorluğu, uzun sürecek bir kargaşa dönemine girmiştir. Prenses Theodora, 70 yaşında ve tahtın tek varisi olarak kalmıştır. Bu tarihten itibaren 1081 yılına kadar geçen sürede beş imparator merkezi otoriteyi sağlamaya çalışmış ancak hepsi kısa süre tahta kalarak bunu gerçekleştirememiştir. 1056 yılında Theodora'nın vefatıyla ortaya çıkan karışıklığa I. İsaakios Komnenos'un (1057-1059) askeri darbesi son vermiştir[115]. I. İsaakios Komnenos iki yıl gibi kısa bir süre yürüttüğü imparatorluğu sırasında devletin hem batı hem doğu sınırlarını korumayı başarmıştır. Kuzeyde rahat durmayan Peçenek kuvvetlerini dizginleyen imparator, Macarları geri püskütmeye muvaffak olmuştur. Ancak bu başarılarına rağmen taht için mücadeleler devam etmiştir. Bu mücadeleler ve özellikle de kilisenin girişimleri sonucunda I. İsaakios Komnenos (1057-1059) darbeyle ele geçirdiği tahtı kendi isteğiyle Dukas hanedanlığından X. Konstantinos Dukas'a bırakmıştır. Komnenoslar, Anadolu'nun askeri olarak en asil hanedanlıklarından biri olarak güçlenmiştir. Bundan dolayı

[115] Sevtap Gölgesiz Karaca, "I. Haçlı Seferi (1096) Öncesinde Roma İmparatorluğu İmparatorlugu'nun Siyasi Durumuna Bakış", *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakiiltesi Dergisi*, 2/ 4, (Temmuz-2012), s.141.; Demirkent, "Roma İmparatorluğu…", C. 6, s. 236.

imparatorluğu darbe ile ele geçirmeye muvaffak olmuşlardır. Ancak Dukas Hanedanlığı da başkentteki büroksinin en asaletli hanedanlığı durumundaydı. Bunun yanında kilisenin de yardımıyla imparatorluk tahtını almayı başarmışlardır[116].

X. Konstantinos Dukas 1059-1067 yılları arasında imparatorluk tahtında kalmıştır. Onun döneminde bürokrasinin önemi ve değeri artmış ve kısa sürede birçok senatör atayarak sayılarının artmasına sebep olmuştur. Ayrıca I. İsaakios Komnenos'un aldığı ekonomik ve askeri tedbirleri de sırayla ortadan kadırmaya yönelik bir yönetim anlayışı sergilemiştir. Bundan dolayı azalan hazineyi başkentte ki memurlukları satarak doldurmayı hedeflemiş ve ordudaki asker sayısını azaltarak ordu giderlerinden tasarruf etmeyi amaçlamıştır. Bu kesintilerle birlikte halkı memnun etmek için halktan alınan vergi miktarını düşürmüştür. Yaptığı bu politikalar devletin sınırlarının saldırılara açık kalmasına neden olmuştur. Zira 1064 yılında Macarlar, Tuna'yı geçerek Belgrad'ı ele geçirmiştir. Aynı tarihlerde Oğuzlar da Makedonya ve Yunanistan'ı yağmalamışlardır. Bu esnada Oğuzlar arasında çıkan salgın bir hastalık onların tekrar Tuna'nın kuzeyine geçmesine neden olmuştur. Böylece Oğuz tehlikesinden kurtulan Doğu Roma İmparatorluğu, rahatladığını düşünmüştür. Ancak asıl tehlike doğudan gelen Selçuklu Türkleri olmuştur. Selçuklu Türkleri, İran ve Mezopotamya'yı ele geçirdikten sonra artık önlerinde tek hedef olarak Anadolu kalmıştır. Selçukluların ikinci hükümdarı olan Sultan Alparslan, Türk beyleriyle birlikte Anadolu'ya yönelmiştir[117]. Doğu Roma İmparatorluğu ordularının çok kısa sürede dağılmasının nedeni muhakkak ki Dukas'ın asker sayısını azaltarak orduda yanlış politikalarda ısrarcı olmasıdır. 1067 yılında Dukas'ın rahatsızlanarak ölmesi üzerine taht çocuklarıyla karısı Evdokya'ya (Eudokia) kalmıştır. Oğulları Mikhail, Andronikos ve Konstantinos'a naibelik yapmaya başlayan Evdokya; kısa zaman sonra yönetimin bir komutana verilmesi gerektiğini düşünmüştür. Senatonun kararıyla imparatoriçe kendine eş olarak Kapadokya'nın asil komutanlarından IV. Romanos Diogenes'i (1068-1071) seçmiştir[118].

---

[116] Ostrogorsky, *Roma İmparatorluğu…,* s. 316.
[117] Dikici, *Roma İmparatorluğu…,* s. 332-333.
[118] Ostrogorsky, *Roma İmparatorluğu…,* s. 318; Dikici, *Roma İmparatorluğu…,* s. 333.

2.2. IV. Romanos Diogenes Dönemi Doğu Roma İmparatorluğu-Selçuklu İlişkileri

Tarihimizde, Doğu Roma imparatorları içerisinde en çok tanınan imparatorlardan biri şüphesiz ki IV. Romanos'tur. Bunun nedeni 1071 Malazgirt Savaşı'nda Sultan Alparslan karşısında aldığı büyük mağlubiyettir. Esasında IV. Romanos, Doğu Roma İmparatorluğu ordusunda sevilen ve özellikle Peçeneklere karşı başarılar elde etmiş tecrübeli bir komutandır. IV. Romanos'un lakabı Diogenes'tir. Annesi Pulkheria, Doğu Roma (Bizans) İmparatoru III. Romanos Argyros'un kız kardeşidir. IV. Romanos Diogenes dönemine ait ilk elden bilgilere sahip bir esere imza atan Psellos[119], Evdokya'nın onunla evlenme kararını eserinde şöyle kaleme almıştır:

> "İşte kurtuluş günü geldi artık, işte bütün dertlerden kurtuluşumuzun alâmeti belirdi, işte artık yeni Roma'nın kudretine yeniden kavuşması ve kuvvetlenmesi ânı geldi… Artık bir imparator görüyoruz, şanı ve icraatı ile gerçek bir İmparator'a kavuştuk. Bir dev gibi heybetli, geniş omuzlu, kuvveti ile titreten, silâhsızken bile insanı ürküten, silâhlı iken yenilmez bir hükümdar. Sadece dış görünüşü ile insan onda dünyanın hâkimini teşhis eder. O, Davud Peygamberin yürekliliğine sahiptir."

Psellos'un IV. Romanos Diogenes'i bu şekilde tasvir edişi imparatorların etrafında kendine yer bulmak isteyen, fikirleriyle akıl hocalığı yapmaya çalışan kişilerin karakteristik özellikleridir. Çünkü Psellos'un bu övgüleri başka yerlerde Romanos'un genelde sinsi ve farfara olduğu şeklindeki açıklamalara yerini bırakmıştır[120].

IV. Romanos Diogenes tahta çıktığı esnada sarayda etkin olan Psellos ailesi ve orduda bulunan her an isyana yatkın ücretli askerlerle uğraşmak durumunda

---

[119] Mikhail Psellos ile ilgili bilgilere eserlerinden ulaşmaktayız. Filozof ve yazar olarak bilinen Mikhail Psellos 1018 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Küçük yaşlarda eğitim almaya başlayan Psellos ailesinin geçimi ve kız kardeşinin evliliği için İstanbul dışında değişik görevlerde çalışmak zorunda kalmıştır. Ancak kız kardeşinin zamansız ölümü nedeniyle tekrara İstanbul'a dönmüştür. Sarayda kâtiplik görevinde başarılı olan Psellos çok geçmeden IX. Konstantinos Monomakos'a danışman olmuştur. Filozofluk konsülünün başına geçen Psellos daha sonra imparator danışmanlığı sırasında imparator değişkliklerinde rol oynacaktır. Çevresinin baskısıyla yazdığı eseri "Kronografia"da II. Basileios'un tahta çıkışından VII. Mikhail'in tahtan indirilmesine kadar ki yaklaşık yüz yıllık bir dönemi kapsar (976-1078). 7 bölümden oluşan eserin özellikle Malazgirt savaşıyla ilgili verdiği bilgiler önem arzetmektedir. Birçok dile çevrilmiş olan bu eser Türkçemize Işın Demirkent tarafından kazandırılmıştır. Bkz. Mikhail Psellos, *Kranografia,* çev. Işın Demirkent, *Mikhail Psellos'un Khronographias'ı*, (Ankara, TTK Yay., 2014). ; Diether Roderich Reinsch, "Michaelis Pselli Chronographia Michael Psellos: Kronografya", *Millennium-Studien / Millennium Studies,* s. 51; De Gruyter 2014, s. I-IV.

[120] Semavi Eyice, *Malazgirt Savaşını kaybeden IV. Romanos Diogenes, 1068-1071* (Ankara, TTK Yay., 1971). s. 16-18.

kalmıştır[121]. İki ay kadar sarayda kaldıktan sonra Psellos'a göre kendisini göstermek ve imparatorluğunu meşrulaştırmak gayesiyle Doğu Seferlerine çıkmaya hazırlanmıştır. Psellos her ne kadar IV. Romanos'un en yakınında duruyor gözükse de her fırsatta ona karşı politikalar sürdürmüştür. Psellos, Doğu Seferine çıkarken Romanos'un bir eline kalkan diğer eline mızrak aldığını tasvir etmiş sonrasında ordusuyla nereye gideceğini bilmeden oradan oraya gezdiğini belirterek onunla dalga geçmiştir. 1068 yılının mart ayında askerlerini toplayan IV. Romanos'un ordusunda Norman, Frank, Uz ve Peçenek gibi ücretli askerler bulunmaktaydı. Ordunun iaşe azlığı, silah-teçhizat ve en önemliside moral azlığı düşündürücüydü[122]. Buna rağmen 1068 ve 1069 yıllarındaki seferlerinde doğuda başarılar kazanmış ve Suriye'deki Menbiç şehrini ele geçirmeyi başarmıştır. 1069 yılındaki seferine çıkarken ardından iş çevirmemesi için ısrarla Psellos'u da kendisiyle götürmüştür. Ancak 1070 yılında yapacağı üçüncü seferde arkasından iş çevirmeye kalkan Psellos ve Dukas hanedanlığı bireylerini, başkentte bırakarak sefere çıkmayı uygun bulmamış bu nedenle ordunun komutasını Manuel Komnenos'a bırakmıştır[123]. Bu sefer sırasında Manuel Komnenos yenilerek esir düşmüş ve Selçuklu Türkleri, Ege bölgesinde Denizli dolayları ile Malazgirt Kalesi'ni ele geçirmişlerdir. Ancak Selçuklu Beyi'nin devletine çok bağlı olmadığını sezen Manuel Komnenos, Doğu Roma kaynaklarında *"Khrysoskulos"*, olarak adlandırdıkları bu beyi kendi safına çekmeyi başarmıştır. Beraber İstanbul'a götürdüğü bu Türk beyine çeşitli ünvanlar verilmiş ve Doğu Roma İmparatorluğu hizmetine alınmıştır. Bu beyin Türkçe adı kesin olarak bilinmemektedir. Bazı kaynaklarda, Türkçe isminin *"Akkuş", "Erbasgan"* olabileceği belirtilmiştir[124]. Doğu Roma İmparatorluğu'nu çok benimseyen bu bey; Doğu Roma İmparatorluğu hizmetine devam ederken bu esnada Selçuklu Sultanı Alparslan, Urfa'yı alarak Halep önlerine gelmiştir. Bu durumda IV. Romanos Diogenes doğudaki Türk varlığına son vermek amacıyla 1071 ilkbaharında son seferinin hazırlıklarını başlatmıştır. Ancak bu işe başlar başlamaz büyük hata yapmış

---

[121] Gregory, *Roma İmparatorluğu Tarihi*, s. 287.
[122] Eyice, *Malazgirt Savaşı…, s. 23-24.*
[123] Nikephoros Bryennios, *Tarihin Özü*, çev. Bilge Umar (İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2008.) s. 38.
[124] Işın Demirkent, Komnenos Hanedanının Büyük Başkumandanı: Türk Asıllı Ioannes Aksukhos, *Belleten*, LX /227, (Nisan 1996) s. 60.

ve Mikhail Psellos'u yanında götürmemiştir. Psellos'un İstanbul'da kalması IV. Romanos için bir orduyla savaşması kadar korkunç sonuçlar doğurmuştur[125].

2.3. Malazgirt Savaşı Öncesi Büyük Selçuklu Devletinin Durumu

2.3.1. Selçuklu Devletinin Kuruluşu

Selçuklu Hanedanı, adını Selçuk Bey'den almıştır. Selçuk Bey, gerek tarihi kaynaklardan gerekse sikke ve damgalardan bilindiği üzere; Oğuzların Kınık boyuna mensup bir ailenin üyesidir[126]. Babası Dukak, Oğuz Yabgu Devleti'nde önemli bir görevdeydi. Dukak Bey'in ölümü üzerine 10. yüzyıl başlarında Selçuk Bey, Selçuklu Türklerinin başına geçmiştir. Kısa süre sonra Oğuz Devleti ile aralarının açılması üzerine kendisine bağlı olanlarla Mevaraünnehir bölgesine doğru göç etmiştir. 960'lı yıllarda Cend şehri yakınlarında görülen Selçuk Bey'in bu bölgede yayılmaya başlayan İslam dinini kabul ettiği ve Gök Tanrı inancını devam ettiren Oğuz Yabgu Devleti'ne karşı mücadeleye giriştiği bilinmektedir. Karahanlı ve Gazneli Devleti ile mücadele içinde olan Samanoğulları Devleti'ni desteklemiş ve bunun karşılığında kendilerine yeni topraklar verilmiştir. Selçuk Bey'in yaklaşık 100 yaşındayken 1007 yılında öldüğü bilinmektedir[127]. Öldüğünde kimi kaynaklara göre 4 kimi kaynaklara göre 5 çocuğu bulunmaktaydı. Bunlar; Mikail, İsrail (Arslan Yabgu), Musa, Yunus ve Yusuf'tur[128].

Selçuk Bey hayatta iken oğlu Mikail gayrimüslimlerle yapılan bir savaşta şehit olmuş, oğulları Çağrı (Davûd) ve Tuğrul (Muhammed[129]) Beyler dedelerinin yanında büyümüşlerdir. Selçuk Bey'in vefatıyla yerine oğlu Arslan Bey Yabgu unvanıyla başa geçmiştir. Ancak hem Arslan Yabgu'nun emrindeki atlıları hem de Çağrı Bey'in Anadolu akınları Selçukluların bölgede hâkim güç olacağı endişesini ortaya çıkarmıştır. Bu duruma sessiz kalmayan Karahanlı hükümdarı Yusuf Kadir Han ile Gazneli hükümdarı Gazneli Mahmud, Arslan Yabgu'yu görüşme vaadiyle kandırıp hapsettirmiştir (1025). Arslan Yabgu, kapatıldığı Kalincar Kalesi'nde 7 yıl

---

[125] Eyice, *Malazgirt Savaşı…,* s. 32-33.
[126] İbrahim Kafesoğlu, *Selçuklular ve Selçuklu Tarihi Üzerine Araştırmalar*, (Ankara, Ötüken Yay., 2014) s. 13.
[127] Altan Deliorman, *Osmanlılardan Önce Türkler*, (İstanbul, Bayrak Yay., 2010), s. 118.
[128] Abdülkerim Özaydın, "Selçuk Bey", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul, TDV Yay., 2009), C. 36, s. 365.
[129] Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) (Tarihleri – Boy Teşkilatı – Destanları),* (Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1972), s. 64.

sonra ölmüştür. Onun ölümüyle Selçuklu ailesinin başına her ne kadar Musa Yabgu geçtiyse de idare Tuğrul ve Çağrı Beyler tarafından sürdürülmüştür[130].

Tuğrul ve Çağrı Beylerin dirayetli olması Türkmenlerin kendilerine bağlı olması Karahan hükümdarı Ali Tigin'i tedirgin etmiştir. Ali Tigin'in baskısı sonucu zor durumda kalan Selçuklu Türkleri, Horosan'a çekilme kararı almıştır (1035). Zor durumdan kurtulma çabası içerisinde Gaznelilerden yerleşecek toprak isteyen Selçuklu Türkleri, red cevabına karşılık giriştikleri Nesâ (1035) ve Serahs (1038) savaşlarında Gaznelileri bozguna uğratarak bölgede devlet olma yolunda büyük bir başarı sağlamışlardır. Bu duruma tepkisiz kalmayan Gazneli hükümdarı Sultan Mesut, büyük bir orduyla Selçuklu Türklerinin karşısına geçmiştir. Ancak 1040 yılında yapılan ve üç gün süren Dandanakan Savaşı'nı Çağrı Bey'in komuta ettiği Selçuklu ordusu kazanmış böylece kesin olarak Selçuklu Devleti kurulmuştur. Sultan Mesud, 100 kişilik hizmetkâr ve devlet adamlarıyla canını zor kurtarmıştır. Tuğrul Bey, (1040-1063) tahta geçmiş; Çağrı Bey, Merv şehrinde kalmış ve amcaları Musa Yabgu'da Herat'ta kalmıştır[131].

2.3.2. İlk Selçuklu –Doğu Roma İmparatorluğu Münasebetleri ve Pasinler Savaşı

Devletini kuran Selçuklu Türkleri, Tuğrul Bey önderliğinde yürütülen fetih hareketleri sonucunda farklı bölgeleri fethetme görevi üstlenmiştir. Azerbaycan ve Ermenistan bölgesi fethedilmiş, ilk Selçuklu Doğu Roma mücadelelerinin yaşandığı bu dönemde Doğu Roma İmparatorluğu ağır kayıplar vermiştir. Özellikle Selçuklu Şehzadesi Hasan'ın Zap Suyu kenarında Doğu Roma kuvvetleri tarafından pusuya düşürülerek öldürülmesi Selçuklu'nun intikam alma duygularını derinleştirmiştir. Bu nedenle Tuğrul Bey'in kardeşi İbrahim Yinal'ı bölgeye göndermesi sonucunda yapılan Pasinler (Hasankale[132]) Savaşı'nda Doğu Roma kuvvetlerini yenilgiye uğratmış ve Gürcü Prensi Liparit de esir edilmiştir. Esirlerin Tuğrul Bey'e götürülmesi sonucunda Doğu Roma İmparatorluğu hükümdarı IX. Konstantinos Monomakhos, Liparit'in serbest bırakılması karşılığında birçok değerli hediye ve

---

[130] Faruk Sümer, "Selçuklular" *Siyasi Tarih, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul, TDV Yay., 2009), C. 36, s. 366.
[131] Sümer, "Selçuklular …", s. 368.
[132] Deliorman, *Osmanlılardan Önce…*s. 121.

altın göndermiştir. Doğu Roma İmparatorluğu'nun bir daha Türklere saldırmaması karşılığında Tuğrul Bey, Liparit'i serbest bırakmıştır[133].

Pasinler zaferinden sonra Tuğrul Bey, Anadolu'da birçok şehri ele geçirmiştir. Ancak ele geçirdikleri kalelerde tutunamayarak kışın bastırmasıyla Anadolu'dan ayrılmak zorunda kalmıştır. Bu sırada Abbasi halifesinin Tuğrul Bey'den kendilerini Büveyhi Devleti'nin baskısından kurtarması yönündeki müracaatını görmezden gelememiş ve Bağdat'a doğru yönelmiştir. Tuğrul Bey 1055 yılında Büveyhi Devleti'ne son vererek halifeyi koruma altına almış ve İslam dünyasının koruyucusu olmuştur. Ayrıca halife tarafından Tuğrul Bey'e *"Doğunun ve Batının Sultanı" (Sultanu'l Meşrık ve'l Mağrib)* ünvanı verilmiştir.[134]. Tuğrul ve Çağrı Beyler yaşadıkları müddetçe birlik ve barış içerisinde yaşamıştır. 1059-1060[135] yıllarında Çağrı Bey'in, yakalandığı hastalık neticesinde 1063 yılında Tuğrul Bey'in ölmesiyle Selçuklu tahtında mücadeleler başlamıştır. Zira Tuğrul Bey vefat ettiğinde ardında varisi yoktu. Bu yüzden Çağrı Bey'in çocukları Süleyman, Alp Arslan ve Arslan Yabgu'nun oğlu Kutalmış arasında gelişen taht mücadelesini Alp Arslan kazanarak Selçuklu hükümdarı olmuştur[136].

1064 yılında Abbasi Halifesi Kaim-Biemrillah tarafından saltanatı tasdik edilen Alparslan 1064 yılında "Rum Gazası" adı verilen seferine çıkmıştır. Çağrı Bey'in Türkmenler için uygun gördüğü Doğu Anadolu yaylaları Alparslan için de önem arz etmekteydi. Bu yüzden büyük bir orduyla Anadoluya yönelen Alparslan'ın en büyük destekçileri oğlu Melikşah, veziri Nizam-ül-Mülk ve Anadolu coğrafyasına hakim olan Türkmen büyüklerinden Tuğtekin Bey olmuştur. Fakat Anadolu'daki fetih hareketlerine Alparslan'ın komutanları Gümüştekin, Afşin ve Ahmet Şah Beyler de etkin bir şekilde katılmıştır. Kısa süre içinde 1065 yılında Ermenistan'ın tamamını alarak Ani Kalesi'ni ele geçirmişlerdir. Ancak Afşin Bey ile Gümüştekin Bey arasında çıkan ganimet anlaşmazlığı sonucunda, Afşin Bey'in Gümüştekin Bey'i öldürmesi ile Alparslan'ın kendisini öldüreceğini düşünüp askerlerini de alarak

---

[133] Ioannes Zonaras, *Tarihin Özeti*, çev. Bilge Umar, (İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2008) s. 91.

[134] Mehmet Nadir Özdemir, Abbasi Halifeleri ile Büyük Selçuklu Sultanları Arasındaki Münasebetler, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S. 24, (Konya 2008), s. 327.

[135] Ali Sevim, "Çağrı Bey", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul, TDV Yay., 2009), C.8, s. 185.

[136] Semavi Eyice, "Alparslan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul, TDV Yay., 2009), C. 2, s. 527

batıya yönelmesi ve hızlı bir şekilde Doğu Roma İmparatorluğu topraklarını yağmalayarak ele geçirmesi Alparslan'ın onu affetmesini sağlamıştır.[137].

2.3.3. 1071 Malazgirt Savaşı

Türklerin yıldırım hızıyla bir sel gibi Anadolu'da yayılmasından korkan IV. Romanos Diogenes, yukarıda belirttiğimiz gibi daha önce doğuya yaptığı seferlerde ufak tefek başarılar elde etmiş olsa da genel anlamda başarısız olmuştur. Ancak hazırlandığı son seferini yıllardır Türk taarruzlarına ve fetih hareketlerine maruz kalan Anadolu topraklarını kesin olarak geri alma ümidiyle yapmıştır. Balkanlarda bulunan Hıristiyan Oğuz Türkleri, Peçenekler ile Slavlaşmış Kıpçak ve Hazar Türklerini; Gotları, Bulgar ve Frankları emri altında toplayarak büyük bir ordu hazırlamıştır. Bazı kaynaklarda bu ordunun sayısı 600.000'e kadar çıkarılmışsa da bu tamamen abartıdır. Netliği konusunda kesinlik olmamak şartıyla IV. Romanos Diogenes'in ordusunun sayısının atlı ve yaya olarak 200.000 civarında olduğu ve yaklaşık olarak 30.000 komutan tarafından yönetildiği tahmin edilmektedir. IV. Romanos Diogenes bu orduya o kadar çok güveniyordu ki sadece Türkleri Anadolu'daki topraklarından atmayı değil sonrasında İslam topraklarını da ele geçirmeyi düşünmüştür. Hatta bu nedenle atayacağı valileri bile seçme gayreti içerisine girmiştir. Sefere çıkan her imparator gibi Diogenes de Ayasofya Kilisesi'nde düzenlenen dini bir tören tertip ettirmiştir[138].

Anadolu'da yaşanan gelişmeler olası bir Selçuklu-Doğu Roma İmparatorluğu ve dolayısıyla Alparslan-Romanos Diogenes mücadelesini kaçınılmaz kılmıştır. Alparslan, Mısır'daki Şii Fatimi devletini yıkma planlarını hayata geçirmeye çalışmaktaydı. Zira Tuğrul Bey zamanından beri Fatimiler, İslam dünyasında ikilik çıkararak huzursuzluk çıkarmaktaydı. Bu sırada komutanlardan Kurtçu'nun isyan etmesi üzerine Afşin Bey'i görevlendiren Sultan Aplarslan kendisi de 1070 yılında Malazgirt ve 1071 yılında Halep'i almıştır. Şam üzerine yürüme planları yapan Alparslan'a Doğu Roma İmparatorluğu elçisi Malazgirt ve Ahlat'a karşılık Menbic'i teklif etmiş ancak o bu teklifi reddetmiştir. Anadolu'da bulunan Afşin'in verdiği bilgiyle Doğu Roma İmparatorluğu tehlikesinin bulunmadığı kanaatine varan Alparslan, Şam üzerine sefer hazırlıklarına devam etmiştir. Ancak

---

[137] Arslan Tekin, *Selçuklu Tarihi*, (İstanbul, Kariyer Yay., 2012), s. 133.
[138] Ali Sevim, *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi*, (Ankara, TTK Yay., 2014), s. 68-69.

Alparslan Suriye topraklarındayken Doğu Roma imparatorunun ordusuyla İstanbul'dan ayrıldığını haber almış, böylece kendisi de savaş hazırlıklarına başlamıştır[139].

Alparslan,doğuya yönelerek ordusundaki yaşlı askerlerin yerine genç ve dinamik askerler almıştır. Zira Romanos Diogenes'in topladığı yaklaşık 200.000 askerlik ordusu dönemin en teçhizatlı ordusu konumundaydı. Ancak tarihte her zaman güçlü ordular galip gelememiştir. Bunun yanında komutanlarının askerlerine verdiği inanç ve azim, askerler üzerinde büyük bir etki yapmıştır. Bunun sonucunda 26 Ağustos 1071 yılında bir cuma günü yapılan meydan savaşından Selçuklu Sultanı Alparslan, büyük bir galibiyetle ayrılarak Anadolu'nun kapılarını ebediyete kadar Türklere açmıştır. Bu büyük yenilginin sebeplerine baktığımızda sayının bir önemi kalmamıştır. Doğu Roma İmparatorluğu'nun 200.000 kişilik ordusuna karşılık Selçuklu'nun Artuk Bey, Mengücek Bey ve Danişmend Beylerin kuvvetlerinin dahil olmasıyla yaklaşık asker sayısı 50.000 civarındaydı. Buna rağmen Selçuklu ordusunun moral ve taktik gücünün yüksekliği, Doğu Roma İmparatorluğu ordusunun sayısının önemini ortadan kaldırmıştır. Zira Selçuklu ordusunda dil, din ve soy birliği varken; Doğu Roma İmparatorluğu ordusu, Frank, Norman, Bulgar hatta Türk unsurlar olan Peçenek ve Uzlar gibi aralarında dil, din ve soy birliği bulunmayan topluluklardan oluşmuştur. Ayrıca Selçuklu ordusunda ücret karşılığı çalışan asker bulunmamaktaydı. Tamamı Müslüman Türklerden oluşmakta ve askerlik görevini vatanî görev olarak görmekteydiler. Doğu Roma ordusundaki komutanların arasındaki çekişme ve fikir ayrılıkları, Alparslan'ın çevresinde görülmemiştir. Galibiyetteki en büyük etkenlerden biri de Alparslan'ın savaş alanında Türklerin kadim taktiği olan sahte ricatla düşmanı yanıltması ve sonrasında çembere alarak imha etmesi olmuştur[140].

Savaş sırasında esir alınan Romanos Diogenes, herkes tarafından kabul gördüğü şekliyle Alparslan tarafından misafir gibi karşılanmıştır. Yapılan antlaşma sonrasında serbest bırakılan Romanos Diogenes, küçük bir ordu toplayıp İstanbul'a doğru yola çıkmıştır[141]. Ancak sarayda güç sahibi olan İoannes Dukas, X.

---

[139] Enver Behnan Şapolyo, *Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, (Ankara, Güven Matbaası, 1972), s. 75-77.
[140] İbrahim Kafesoğlu, "Alparslan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul, TDV Yay., 2009), C.2, s. 529.
[141] Bryennios, *Tarihin Özü*, s. 56.

Konstantinos'un oğlu Mikhail Dukas'ı (1071-1078) imparator ilan etmiştir[142]. IV. Romanos Diogenes her ne kadar eski konumuna ulaşmaya çalıştıysa da 4 Ağustos 1072 yılında gözleri oyularak öldürülmüşütür. Bu duruma Alparslan dahi üzülmüştür[143].

Malazgirt Savaşı sonrası imzalanan antlaşma hükümlerinin geçerliliğini yitirmesini fırsat bilen Türkler, Doğu Roma İmparatorluğu'na karşı taarruza geçmiştir. Ufak tefek başarılar haricinde Anadolu'da Selçuklulara karşı direnemeyen Doğu Roma İmparatorluğu, Konya'ya yerleşecek olan Anadolu Selçuklu devleti'ne de engel olamamıştır. Felekatlerle başlayan VII. Mikhail Dukas'ın taht sürüveni daha büyük felaketlerle devam etmiştir. Zira Psellos, Nikeforitzes ve İoannes Dukas'ın kişisel hırsları imparatorluğun kaderini etkilemiştir. 1076 yılında ücretli asker olan Urselius Bailleul isyan ederek Anadolu'da bir devlet kurduğunu ilan etmiştir. Ancak Selçukluların desteğiyle kısa sürede bir ordu toplayan geleceğin imparatoru Aleksios Komnenos Urselius'u yakalayarak başkente getirmiştir. Sonraki yıllarda hem doğu hem batıda isyanlarla uğraşan Doğu Roma İmparatorluğu, 1078 yılında VII. Mikhail Dukas tahtan indirmiştir. Onun yerine tahta geçen 77 yaşındaki İmparator III. Nikephoros Botaniates (1078-1081), Doğu Roma İmparatorluğu tahtında kaldığı müddetçe herhangi bir başarı sağlamayadığı gibi ekonomi de çökmüştür. Bunun üzerine imparator olmak isteyen ordu komutanları mücadele içerisine girmiş ve bu mücadeleden Aleksios Komnenos galip çıkmıştır. İmparatorluğu bu zor durumdan çıkaracağına inandıkları Aleksios Komnenos'u evlat edinen İmparatoriçe Maria Alania, Komnnenos ve Dukas aileleriyle yaptığı toplantı neticesinde; Aleksios Komnenos'u imparator seçmişlerdir. Birlikleriyle başkente doğru yola çıkan Aleksios Komnenos, yaşlı imparatoru bertaraf etmiş ve 4 Nisan 1081 yılında imparatorluk tahtına oturmuştur[144].

---

[142] Gregory, *Roma İmparatorluğu Tarihi*, s. 287.
[143] Kafesoğlu, "Alparslan", s. 529.
[144] Dikici, *Roma İmparatorluğu…,* s. 339-340; Ostrogorsky, *Roma İmparatorluğu…, s.* 323-324.

Harita 1. *Malazgirt Savaşından sonra-iç savaştan önce Doğu Roma İmparatorluğu (1076)*

2.4. Komnenos Hanedanlığı

IV. Haçlı seferi sonucunda İstanbul'un yağmalanmasıyla kaçan soylu ailerden biri olan Komnnenoslar, batı tarih kaynaklarında Trabzon İmparatorluğu olarak isimlendirilen ve 1204'ten 1461 yılına kadar bölgede hakimiyet süren Büyük Komnenos hanedanlığını kurmuşlardır. Komnenos hanedanlığı, Anadolu'dan gelen ve bu tarihlerden itibaren önemli yetkileri elinde bulunduran askerlik konusunda öne çıkan ve Trabzon bölgesinde hakimiyet kuran bir hanedanlıktır[145].

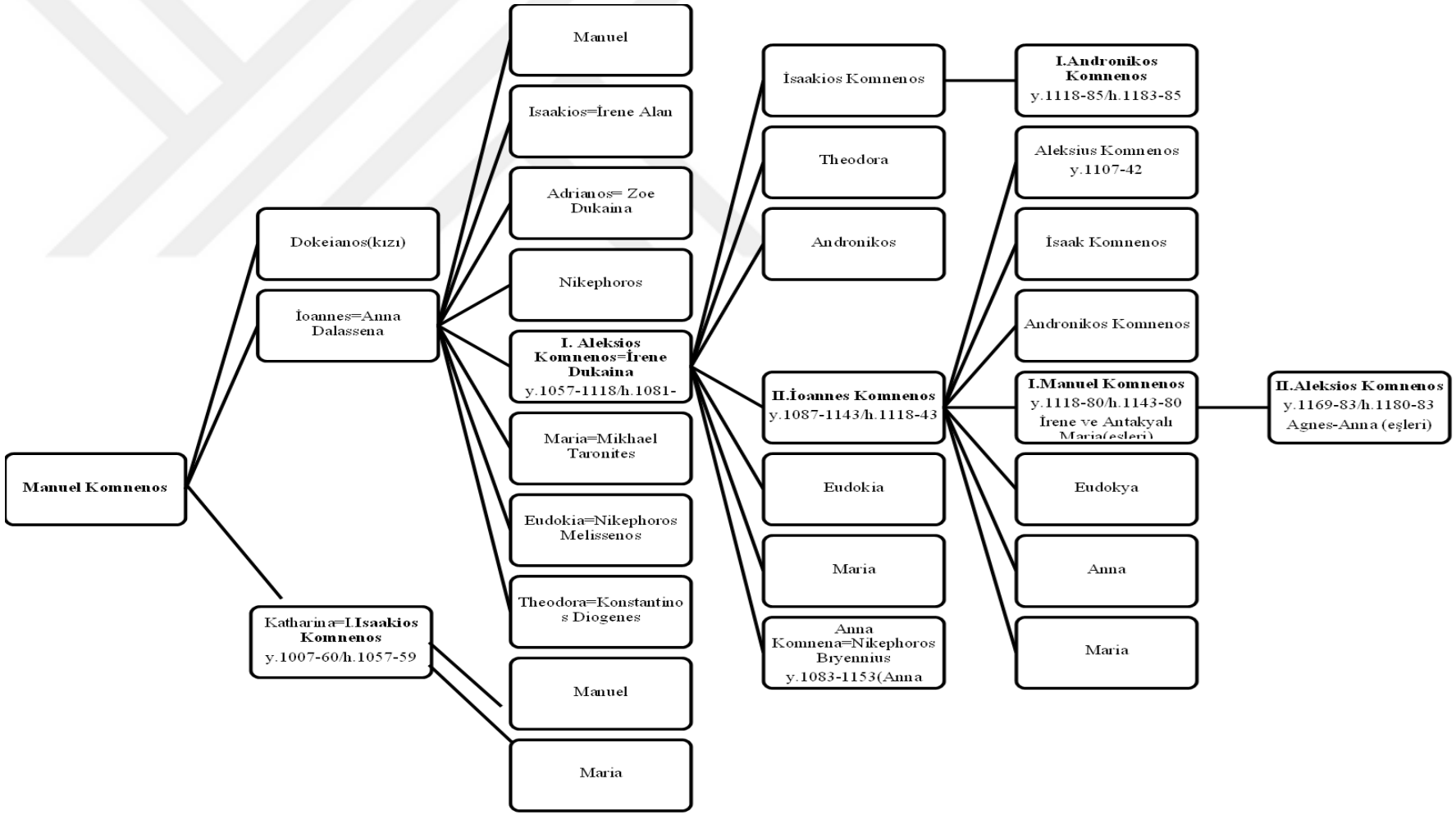
Makedon Hanedanlığı'nın yaşattığı altın çağ, IX. Konstantinos Monomakhos'un 1055 yılında ölmesiyle sona ermiştir. Onun ölümüyle tahtın tek varisi 70 yaşındaki Prenses Theodora kalmıştır. Theodora, saraydan Mikail'i halef göstermesine rağmen askeri kanat bunu kabul etmemiş ve Theodora'nın 1056 yılında ölmesiyle askeri darbe gerçekleşmiştir. Bu askeri darbeden sonra I. İsaakios Komnenos, yönetimi devralmıştır. I. İsaakios Komnenos'un 2 yıl süren kısa saltanat dönemini kendi isteğiyle Dukas hanedanlığına bırakmıştır. Bundan dolayı Komnenos hanedanlığının başlangıcı bu tarih kabul edilmemiştir. Sürekliliği açısından 1081 yılında I. Aleksios Komnenos'un başa geçmesi başlangıç olarak kabul edilmiştir. 1081 yılı ile 1185 yılları arasında Komnenos hanedanlığı mensubu imparatorlar tarafından başarılı bir

[145] Murat Keçiş, "İktidarın Meşruiyeti: Trabzon İmparatorluğu'nun Toplumsal Kökenleri Üzerine Bir Değerlendirme" Tarih İncelemeri Dergisi, C.35, S.1. (2020), s. 187.

şekilde yönetilen Doğu Roma İmparatorluğu eski güçlü dönemlerini hatırlamıştır. Bu başarılı yönetimin arkasında dirayetli askeri kökenli imparatorlar, halkın desteği ve başarılı bir veraset anlaşı bulunmaktaydı. Ayrıca sarayda güçlü hanedanlıklarla evlilik yoluyla akrabalık ilişkisi kurmuşlardır. Özellikle Dukas Hanedanlığıyla ilişkileri güçlerine güç katmıştır. Yüzyılı aşkın bir süre saltanat süren bu hanedanlık imparatorları şu şekildedir: 1081-1118 I. Aleksios Komnenos[146], 1118-1143 II. İoannes Komnenos, 1143-1180 Manuel Komnenos, 1180-1183 II. Aleksios Komnenos, 1183-1185 Andronikos Komnenos'tur[147].

[146] Bkz. Ekler: Resim 2: Anasofya'da I. Aleksios Komnenos'a ait mozaik.

[147] Ayşe Hür, "Komnenos Hanedanı, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C. 5, (İstanbul, Kültür Bakanlığı Tarih Vakfı Yay. 1994).

Şekil 1. *Komnenos Hanedanlığı*[148]

[148] Warren Treadgold, A History of the Byzantine State and Society, Stanford University Press, California 1997., s. 608.

2.4.1. İmparator Aleksios Komnenos Dönemi (1081-1118)

2.4.1.1. I. Aleksios Komnenos'un imparatorluk öncesi hayatı ve ilk yılları

Aleksios Komnenos, İoannes Komnenos ile Anna Dalassena'nın oğlu ve 1057-1059 yılları arasında Doğu Roma İmparatorluğu tahtında kalan I. İsaakios Komnenos[149]'un yeğenidir[150]. Aleksios'un doğum tarihi ile ilgili kaynaklarda değişik tarihler belirtilmişse de genel kabul gören görüş 1057 yılıdır[151]. Kızı Anna Komnena, yazdığı "Alexiad" adlı eserde babasının doğumu ve çocukluğu ile ilgili bilgi vermemiştir. Ancak babasının askeri meziyetlerinden çokça bahsetmiştir. Anna, eserinde babasının daha imparator olmadan devletine büyük hizmetler ettiğinden bahsetmiştir. Bu durumdan Aleksios'un daha ordu komutanıyken yeteneklerini gösterdiği ve önemli işler başardığı anlaşılmaktadır. Anna'ya göre babası komutanlık çıraklığını İmparator Romanos Diogenes zamanında yapmıştır. Hatta I. Aleksios Komnenos daha 14 yaşındayken Diogenes'in Doğu'daki Selçuklu Türkleri üzerine yapacağı seferine katılmak istediğini ancak annesi Anna Dalassena[152]'nın acılarından dolayı imparatorun buna müsaade etmediğini belirtmiştir. Bundan dolayı 1071 yılındaki Malazgirt Savaşı'na katılamamıştır[153]. Aleksios Komnenos, Malazgirt Savaşı'nda Romanos Diogenes'e ihanet eden Andronikos Dukas'ın kızı, İrene ile evlidir. İrene'nin ailesinin soyu, İmparatoriçe Helena ve Büyük Konstantin'e kadar ulaşmaktadır[154]. Ancak saygın bir aileye mensup olması dahi onu imparatoriçe yapmaya yetmemiştir. Zira alışagelmiş kurallar gereği imparator değiştiğinde yeni gelen imparator eşinin de imparatoriçe olması gerekirdi. Ancak Aleksios Komnenos eşi İrene'yi taç giyme törenine çıkarmayarak imparatoriçe tacını giymesine mani

---

[149] 1057-1059 yılları arasında imparatorluk yapan I. İsaakios Komnenos'u, I. Aleksios Komnenos'un abisi İsaakios Komnenos ile karıştırmamak lazım.

[150] Mikhail Psellos, *Kranografia,* çev. Işın Demirkent, *Mikhail Psellos'un Khronographias'ı*, (Ankara, TTK Yay., 2014). s.291.

[151] Candidate Iakovos Menelaou, Aleksios I Komnenos and His Church Polıcy, Icoana Credınţeı, Vol. 4, no:2, 2018, s. 118.

[152] Anna Dalassena, devletin İtalya'daki bölümünde yüksek mevkide bulunan ve öldürdüğü kişileri hemen ölüler ülkesine gönderdiği için Kharon unvanıyla tanınan birinin kızıydı. Annesi de aynı şekilde Adrianos ve Theophylaktos adıyla iki tanınan ve soylu bir geçmişe sahip ailenin kızıydı. Detaylı bilgi için bkz. Komnena, "Alexiad", s.113.

[153] Anna Komnena, *Alexiad*, çev. Bilge Umar, (İstanbul İnkılap Kitapevi 1996.) s. 15.

[154] V.K. McCarty, Anna Komnene's Alexiad: Byzantine Court Life on the Threshold of the First Crusade, *"Gorgias Eastern Christian Studies*" 2016, s. 169.

olmuştur. Eski imparatoriçe olan Maria Alania ile ilişkisi olan Aleksios Komnenos kısa süre sonra İrene'ye de taç giyme merasimi düzenlemek zorunda kalmıştır[155].

Doğu Roma İmparatorluğu'nun 76.imparatoru olan Aleksios Komnenos, tahta geçtiğinde henüz 24 yaşındaydı. Ancak genç yaşına rağmen Doğu Roma İmparatorluğu hayranı olması onun işini ciddiyetle yapmasını sağlamıştır. Doğu Roma İmparatorluğu'nun zor zamanlarında başa geçmesine rağmen onu askeri felaketlerden kurtarmış ve kurduğu sistemle Doğu Roma İmparatorluğu'nun sonraki yüzyılını şekillendirmiştir. Düşman olduğu Müslümanlar tarafından bile çeyrek asır sonra şu şekilde tarif edilmiştir.

"Aleksios, o dönemde Doğu'nun en saygın kişilerinden biridir. Kısa boylu, gözleri kötülük eğiliminden parlayan, özenli bir sakalı olan, hareketleri yücelik taşıyan, her zaman altın ve ağır mavi kumaşlara bürünen bu ellili yaşlarındaki adam çoğu hükümdar üzerinde etki bırakmıştır.[156]"

2.4.1.2. İmparator Aleksios Komenos Döneminde Doğu Roma İmparatorluğu'nun siyasi durumu

Doğu Roma İmparatoru I.Aleksios Komnenos tahta çıktığında kendisinden önceki imparatorların hataları nedeniyle devlet siyasi,ekonomik,sosyal, askeri açıdan oldukça kötü bir durumdaydı.Nitekim Anadolu'da Doğu Roma İmparatorluğu hakimiyeti tamamen çökmüş İtalya'da imparatorluğa ait topraklar kesin bir şekilde kaybedilmiş, Balkan Yarımadası'nda Doğu Roma İmparatorluğu nüfuzu büyük ölçüde gerilemişti.İç siyasette ise merkezi otorite zayıflamış ekonomi büyük bir sıkıntıya girmiş, Doğu Roma İmparatorluğu parasının değeri düşmüş dolayısıyla devletin iktisadi ve sosyal sistemi çözülmüştü.Tahta yeni çıkan İmparator I.Alekisos Komnennos bu sorunlar karşısında öncelikle devleti yeniden ihya etmek ve sağlam temellere dayandırmak için faaliyetler yürütmeye başlamıştır. Nitekim devlet onun inşa ettiği yeni temeller sayesinde ayakta kalabilmeyi başarmış ancak onun devleti yeniden diriltme çabaları sadece geçici sonuçlar vermiştir. Çünkü devletin çekirdek arazisi olan Anadolu, bütün çabalarına rağmen Türkler'in elinden alınamamıştır. Bunun yanı sıra bu dönemde Doğu Roma İmparatorluğu denizlerde de üstünlüğünü İtalyan şehir devletlerine bırakmıştır. Bu durum ise Doğu Roma İmparatorluğu'nu

---

[155] Dikici, *Roma İmparatorluğu…,* s. 342.

[156] Amin Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri,* çev. M. Ali Kılıçbay, (İstanbul, Telos Yay., 1998) s. 20.

IV. Haçlı seferinde 1204 yılında uğrayacağı felakete taşımıştır. İmparator her ne kadar görünürde bazı başarılar elde etse de bunlar sağlam temellere dayanmadığı için devamlı bir etkiye sahip olmamıştır. Alekios Komnennos'un takip ettiği politikalar daha önce alışmamış bir şekilde maharet ve beceriklilik içermesine rağmen içinde bulunduğu zor durumdan dolayı başarıya ulaşamamıştır. Çünkü o içten gevşemiş savunma gücü yok olmuş, her tarafı Normanlar, Peçenekler ve Selçuklular tarafından sarılan bir yönetim devralmıştır. Bu nedenle Batı'da Normanlarla mücadeleyi sürdürmek zorunda olan İmparator Anadolu'da hiç olmazsa şekli bakımından Doğu Roma İmparatorluğu'nun yüksek hakimiyet haklarını korumak ve Anadolu'ya hakim olanların bağımsız olarak değil de İmparatorun rızası ile ve İmparator'un müteffiki olarak Anadolu'da kaldıkları mesajını vermek için Süleyman Şah'la bir anlaşma yapmaya hazırlanmıştır.Çünkü her iki cephede birden savaşamayacak olan İmparator Alekios Komnennos Adriyatik kıyılarına saldıran Normanlarla mücadele etmeyi öncelikleri arasına almıştır.Ancak Venediklliler'in de yardımıyla Norman tehtidini ortadan kaldıran İmparator I.Aleksios Komnennos'un batıda uğraşmak zorunda kaldığı bir diğer düşmanı da Peçenekler'dir. Balkanların kuzeyindeki topraklarda yaşayan Türk boyu Peçenekler hızla güneye doğru inerek Romanya ve Bulgaristan topraklarını yağmalamıştır[157]. Tarihler 1090'ı gösterdiğinde İstanbul önlerinde görülen Peçenekler, Çaka Beyliği ve Selçuklu emirleriyle iş birliği yaparak Doğu Roma İmparatorluğu'nu sıkıştırmaya başlamıştır. Doğu Roma imparatoru endişe içinde bu rakiplerine karşı ittifak arayışına geçmiş ve çok geçmeden Kuman-Kıpçak birlikleriyle anlaşmıştır. Ancak Peçenekler, daha da ileri giderek 1091 yılında İstanbul önlerinde görülmüştür. Ayrıca Ege Denizi'nden Çaka Bey, Anadolu'dan ise Selçuklular Doğu Roma İmparatorluğu'nu sıkıştırmaya başlamıştır. Doğu Roma İmparatorluğu artan baskılara daha fazla dayanamayarak Kuman-Kıpçak birliklerini davet etmiştir. Yapılan bu davete Tugortok ve Bonyak isimli Kuman-Kıpçak Beyleri yaklaşık 40.000 askerle cevap vereceklerini bildirmişlerdir. Böylece daha önce Doğu Roma İmparatorluğu'nun sağladığı Peçenek- Doğu Roma İmparatorluğu ittifakı yerini Kuman-Kıpçak- Doğu Roma İmparatorluğu ittifakına bırakmıştır[158]. Çaka Bey

[157] Dikici, *Roma İmparatorluğu…,* s. 347.
[158] Yalvar, "Karadeniz'in Kuzeyinde…, s. 13-14.

ise Peçeneklerin gücünün farkında olduğundan onlarla bir anlaşma yapmış ve birlikte hareket ederek bölgedeki Doğu Roma İmparatorluğu hâkimiyetini sonlandırmıştır.[159].

Tarihler Nisan 1091'i gösterdiğinde Peçenekler ani bir kararla Doğu Roma İmparatorluğu'na karşı saldırıya geçmiştir. Meriç kıyısında bulunan Levunion eteklerinden savaş meydanına gelen Peçenekler, Çaka Bey'den önce savaş alanına gelerek üç gün boyunca Çaka Bey'in gelmesini beklemişlerdir. Bu sırada Peçeneklerin karşısına Doğu Roma İmparatorluğu'nun anlaştığı 40.000 kişilik Kuman-Kıpçak birlikleri çıkagelmiştir. Peçeneklerle daha önce anlaşan ve iletişim halinde olan Çaka Bey'in bilinmeyen nedenlerden dolayı savaş alanına gecikmesi Peçeneklerin sonunu getirmiştir.[160] Tarihe Lebounion/Levunion katliamı olarak geçen bu savaşta Peçenekler'in hemen hemen tamamı yok edilmiştir.

Anna Komnena Peçeneklerin tamamen yok edilmesini şu şekilde anlatmıştır:

"Yalnız çok kalabalık değil, gerçekten sayısız olan bütün bir ulus, o gün, kadınlarıyla ve çocuklarıyla tümüyle yok edildi. Nisan ayında, ayın 29'uncu günü ve haftanın üçüncü günü yani 29 Nisan 1091 Salı günü idi. O günden beri Byzantion'lular şöyle diyen bir nakaratlı türkü söyler: ''Bir gün eksik kaldığından İskitler (Peçenekler) Mayıs'ı göremedi"[161].

Bu savaş sonucunda Doğu Roma İmparatorluğu yıllardır uğraşmak zorunda kaldığı Peçeneklerden kurtulmuştur. Bu mücadelelerden de anlaşılacağı üzere tarih boyunca Doğu Roma İmparatorluğu'nun dostluğuna pek güvenilemeyeceği gerçektir. Kendi çıkarları uğruna yıllarca ittifak halinde olduğu ve ordusunda ücretli asker olarak kullandığı Türk topluluklarını işi bittiğinde harcamaktan geri durmamıştır.

Doğu Roma İmparatoru I. Aleksios Komnennos batıda Norman ve Peçenek tehtidinden bu mücadeleleri sonucunda kurtulduktan sonra yönünü doğuya İmparatorluğun çekirdek arazisi olan Anadolu'ya çevirmiştir. Zira doğu sınırlarında tarih boyunca sürekli tehtid edilen imparatorluğun şimdiki düşmanları olan Selçuklu Türkleri çok kısa bir sürede Anadolu'ya girmiş en doğudan en batıya kadar Doğu Roma İmparatorluğu topraklarında hakimiyet sağlamıştır. Dolayısıyla İmparatorluğun başkenti Konstantinapolis dahil artık büyük bir tehlike altındadır.

---

159 Sümer, "Peçenekler", s. 214.
160 Yalvar, "Karadeniz'in Kuzeyinde…, s. 15.
161 Komnena, *Alexiad,* s. 252-54.

İmparatorun bu tehlikeyi atlatmak için Selçuklu Türkleri ile münasebetleri ve Haçlı Seferleri doğu politikasının temellerini oluşturmuştur[162].

[162] Ostrogorsky, s. 329-331.

BÖLÜM III

TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİ'NİN KURULMASI VE DOĞU ROMA İMPARATORLUĞU İLE İLİŞKİLERİ

Tuğrul ve Çağrı Beyler 1040 Dandanakan Savaşı'nı kazandıktan sonra Horasan ve İran'da devletlerini kurdular. Bu süreçte onların başarılı hamleleri Türk göçlerinin yoğunlaşmasına neden oldu. Yeni gelen kalabalık sayıdaki Türk kitlelerini yerleştirmek onlara yeni yurtlar bulmak için Büyük Selçuklu hükümdarları batıya doğru genişleme politikası izlediler. Bu tarihlerde Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu'nun karışıklık içinde olması ve doğudaki yanlış politikaları Anadolu'yu Selçuklular için müsait kılmıştır. Ayrıca bölgede bulunan Ermeni, Süryani vb. unsurların Doğu Roma İmparatorluğu'na küskün olması da Türklerin bölgede kolayca ilerlemesini sağlamıştır. Bu durumda yavaş yavaş Anadolu'ya yayılan Türk komutanları Doğu Roma İmparatorluğu'nu sıkıştırmıştır. Savaşın kaçınılmaz hale geldiği 1071 yılında Selçuklu Sultanı Alparslan ile Doğu Roma İmparatoru Romanos Diogenes arasında 26 Ağustos Cuma günü Malazgirt Savaşı vuku bulmuştur. Sayıca üstünlüklerine rağmen Doğu Roma İmparatorluğu ordusu, Sultan Alparslan'ın kadim Türk ordu taktikleriyle mağlup edilmiş ve Doğu Roma İmparatoru Romanos Diogenes dahi esir edilmiştir. Bu savaş sonucunda Anadolu'nun doğusu Türklerin eline geçmiştir. Bölgede devamlılığı sağlamak adına Sultan Alparslan tarafından görevlendirilen komutanlar fethettikleri toprakların sahibi olacakları vaadiyle Anadolu'nun fethine devam etmişlerdir. İşte bu planlı fetih

hareketlerinin bir sonucu olarak Kutalmışoğulları da Süleyman Şah önderliğinde Anadolu'ya gelmiş olan bir Türk grubudur[163].

Anadolu'nun Türkler tarafından fethi ve buraya yerleşmeye başlamaları büyük bir oranda günümüz İran topraklarında kurulan Büyük Selçuklu Devleti'nin icraatlarıyla mümkün olmuştur. XI. ve XII. yüzyıllar arasında Horasan'dan Anadolu'ya kadar ki topraklar yeni Müslüman Türk topluluklarıyla dolup taşmıştır. Artan bu büyük orandaki Türk nüfusunu yeni alanlara yönlendirmek Büyük Selçuklu Devleti'nin vazifesi olmuştur. Bu tarihlerde en uygun topraklar Anadolu toprakları olarak görülmüştür. 1071 yılındaki büyük savaştan sonra Anadolu'da yayılacak olan Türk Gazileri her bir yanda beyliklerini kurmuş ve Anadolu'nun artık Türk yurdu olduğunu dört bir yana ilan etmişlerdir[164].

Türk Beylerinin bu denli uzun soluklu fetih hareketleri sonucu beyliklerini kurması, Anadolu'da Türk hâkimiyetini pekiştirmiş ve sonunda yeni bir Türk devletinin temellerini atmıştır. Kurulacak bu yeni devlet hem Anadolu'daki Türk Birliğini sağlamaya çalışması hem de İslam ve Türk dünyasının Haçlı Seferleri'ne karşı koruması açısından oldukça önemlidir[165]. Kutalmışoğlu Süleyman Şah Türkiye Selçuklu Devleti'ni kurmadan önce Anadolu ve Ortadoğu'da çok çeşitli devletler bulunmaktaydı. Büyük Selçuklu İmparatorluğu, Doğu Roma İmparatorluğu ve Bağdat Abbasi ile Mısır Fatimi halifelikleri bölgenin önemli güçleriydi. Bunlar haricinde Kafkaslarda Ziyaroğulları, Aphazalar ve Gürcüler; Doğu Anadolu'da Mervanoğulları, Musul civarında Ukayloğulları vb. küçük etnik gruplar bulunmaktaydı. Büyük Selçuklu Devleti'nin hâkimiyetine girecek olan bu güçler zamanla Türk unsurları arasında kalmıştır[166].

3.1. Kutalmışoğullarının İlk Faaliyetleri ve Türkiye Selçuklu Devleti'nin Kuruluşu

Yukarıda saydığımız beylerin haricinde Anadolu Türk Tarihi açısından çok önemli olan Kutalmışoğlu Süleyman Şah da Alparslan'ın emriyle Anadolu'nun

---

[163] Fatma İnce, "II. Kılıç Arslan Dönemi Selçuklu-Roma İmparatorluğu İlişkileri (Miryokefalon Savaşı'na Kadar)", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 29/2, (Temmuz 2019), s. 370.

[164] Abdullah Kaya, Başlangıcından 1071'e Kadar Türklerin Anadolu'ya Akınları Hakkında Bir Değerlendirme, (Bahar 2014), EKEV Akademi Dergisi, S.59, s. 227.

[165] Sevim, *Anadolu'nun Fethi…,* s. 90-91.

[166] Ali Sevim, *Anadolu Fatihi Kutalmışoğlu Süleymanşah*, (Ankara, TTK Yay., 1990) s. 1.

fethine girişmiş bir Türk beyidir. Büyük Selçuklular'ın kurulduğu 1040 Dandanakan Savaşı'ndan 1071 yılındaki Malazgirt Savaşı'na kadar ki süreçte, Türk unsurlar Hazar Denizi'nden Doğu Anadolu'ya kadar ki bölgelerde Doğu Roma İmparatorluğu hakimiyetini tehdit etmeyi başarmıştır. Ancak bu akınlar yerleşme amacı taşımamış ve Türk unsurlar ordugâhlarına geri gitmek zorunda kalmıştır. Tamamen yerleşme amacı taşıyan akınlar Malazgirt Savaşı'ndan itibaren hız kazanmıştır. Büyük zaferden sonra bölgeye akın eden Türkmenler sayesinde kurulmuş olan Türkiye Selçuklu Devleti, Anadolu Türk tarihi açısından son derece önemlidir. Türkiye Selçuklu Devleti'nin kurulması hem Anadolu Türk Tarihi hem İslam Tarihi açısından hem de Türk- Doğu Roma İmparatorluğu ilişkileri açısından son derece önemlidir[167].

Türkiye Selçuklu Devleti'nin kurucusu olan Kutalmışoğlu Süleyman Şah ile kardeşleri Mansur, Alp İlig ve Devlet'in ne zaman ve ne şekilde Anadolu'ya geldikleri ve devletleşme yolunda nasıl yol izledikleri şüphelidir. Babalarının Tuğrul Bey'e isyan ettiği ve kendilerinin de Alparslan'a esir düştükleri belirtilmiştir. Alparslan'ın ölümü üzerine daha önce veliaht olarak belirlediği Sultan Melikşah'ın tahta çıkması[168] sırasında Urfa-Birecik civarlarında sürgün hayatı yaşadıkları bilinen Kutalmışoğulları, Nizamülmülk tarafından serbest bırakılmışlardır[169]. Bu tarihten sonra bir müddet günümüz Suriye topraklarında, Suriye hakimi Atsız'a karşı beraber mücadele etmiş ancak başarısız olmuşlardır[170]. 1074 yılında Halep şehrini kuşatmak istemişlerse de şehrin yeni hâkiminin girişimleriyle bundan vazgeçmek zorunda kalmışlardır. Başarısız girişimleri olsa da soyunun büyüklüğü neticesinde Kutalmışoğulları bölgede oldukça nüfuz kazanmışlardır. Faaliyetlerine devam edecek olan Süleyman Şah, o dönem Doğu Roma İmparatorluğu kalesi olan Antakya'yı kuşatmış ve Isaakios Komnenos'u esir alarak Diogenes'in oğlu Kostantinos'u da öldürmeye muvaffak olmuştur. Yapılan antlaşma ve yıllık fidye neticesinde bu kuşatmayı kaldırmıştır[171]. Bu tarihten sonra bölgede oldukça güçlü bir

---

[167] Ayönü, Selçuklular…, s.62.

[168] AbdullahYıldırım, Selçuklularda Vuku Bulan Taht Kavgaları Üzerine Bir Değerlendirm (Melikşah Dönemi Taht Kavgaları 1072-1092), Gaziantep University Journal of Social Sciences, 18/1 Submission Date: 01-11-2018, Acceptance Date: 22-01-2019. s. 403.

[169] Ali Sevim, "Süleyman Şah I" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul, TDV Yay., 2001), C. 38, s. 103.

[170] AbdullahYıldırım, Türkiye Selçukluları Kuruluş Dönemi Kutalmışoğlu Süleyman-Şah (1075-1308), Akademik Matbuat, C. 2, S. 2, Kasım/November 2018, s. 21.

[171] Ayönü, Selçuklular…, s. 63.

durumda bulunan Atsız'ı yenemeyeceğini anlayan Süleyman Şah, kendisine tabi olanlarla faaliyetlerini Anadolu'nun içlerine yönlendirmiştir. Yukarıda da zikrettiğimiz üzere bu dönemde Anadolu'nun içlerine kadar ki bölgelerde Türk komutanların fetih harekertleri sonucu kurdukları hâkimiyet bölgeleri oluşmuştur. Süleyman Şah da bulduğu her fırsatta ilerleyerek kısa süre sonra Doğu Roma İmparatorluğu valisinin elinden Konya'yı almıştır. Bu dönemde Doğu Roma İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu durumdan faydalanan Süleyman Şah'ın sonraki durağı İznik olmuştur. Her ne kadar Doğu Roma İmparatorluğu'nun zor durumundan faydalansa da kendi kabiliyetleri ve zekası onun kısa sürede birçok bölgeye hakim olmasını sağlamıştır. Ayrıca bölgede önemli bir güç olan Artuk Bey'in de 1075 yılında Melikşah tarafından merkeze çağrılması, Süleyman Şah'ın daha rahat hareket etmesini sağlamıştır[172].

3.2 I. Süleyman Şah Döneminde Doğu Roma -Türkiye Selçuklu İlişkileri

II. Basil'in Doğu Roma İmparatorluğu'nun her iki kıtada da süper güç haline getirdiği 976-1025 yılları sonrasında başlayan askeri gerileme bir türlü durdurulamamıştır.1068'te tahta çıkan Romanos Diogenes'in çabalarıyla ordu yeniden toparlanmaya başlamış ancak bu yükselişe de Selçuklu Sultanı Alparslan, 1071 Malazgirt savaşıyla son vermiştir. Bu tarihtren sonra Doğu Roma İmparatorluğu tahtına dirayetsiz ve ordudan uzak bilgisiz sanata ilgi duyan imparatorlar geçmiştir. Toprak kayıpları her iki kıtada da hızlanmıştır. Anadolu'da Selçuklular'ın faaliyetleri sonucunda birçok sayıda toprak kaybedilirken batıda ise Norman Robert Guiskard'ın İtalya'da Bari'yi ele geçirmesi sonucunda Doğu Roma İmparatorluğu'nun İtalya'daki varlığı sona ermiştir[173].

Balkanlarda 1072 yılındaki Bulgar isyanları ve 1076 yılındaki Nestor ayaklanması bölgede Doğu Roma İmparatorluğu'nu güç durumda bırakmıştır. İmparatorluk içerisindeki bu kötü gidişat elbette merkezi yönetime karşı isyanların çıkmasına sebep olmuştur. Etkisiz bir yönetim sergileyen VII. Mikhail'in yönetimine karşı ilk ayaklanma Roussel tarafından başlatılan ve VII. Mikhail'in yerine tahta Ionnes Doukas'ı geçirmeye yönelik girişimidir. Bu girişim Selçuklu Bey'i Artuk Bey

---

[172] Murat Erkoç, Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ın Ölümünden Sonra Anadolu'da Yaşanan Gelişmeler (1086-1107) "Ortaçağ Araştırmaları Dergisi, III/II, (Aralık 2020) s. 316.

[173] Dikici, *Roma İmparatorluğu…,* s. 344. Ayönü, Selçuklular…, s. 67.

sayesinde engellenebilmiştir. Artuk Bey, yakaladığı Roussel'i Doğu Roma İmparatorluğu'na teslim etmemiş ve eşinin fidye teklifini kabul ederek serbest bırakmıştır. Bu nedenle tekrar isyan etmiş olan Roussel, bu sefer Selçuklu Bey'i Tutak Bey tarafından yakalanarak Doğu Roma İmparatorluğu'na teslim edilmiştir[174]. Rousell'in isyanını Türk beyleri sayesinde bastıran VII. Mikhail'e karşı isyanlar durmamıştır. Bu seferde 1078 yılında Anadolu orduları komutanı Nikephoros Botaniates ve askeri sınıfın seçkin kişilerinden olan Nikephoros Bryennios hemen hemen aynı anda isyana kalkışmışlardır. Bryennios aynı sene Edirne'den Doğu Roma İmparatorluğu başkentine doğru ordularıyla çıkmış olmasına rağmen kışın bastırmasıyla Edirne'ye geri dönmek zorunda kalmıştır. Bu sırada Botaniates de aynı sıralarda Anadolu'dan başkente doğru yola çıkmıştır. Buna karşı korkuya kapılan Doğu Roma İmparatorluğu yetkilileri, çareyi tekrar Anadolu'daki Türklerde bulmuşlardır. Bu nedenle başvurulan kişi Süleymanşah olmuştur. Süleymanşah, hemen harekete geçmiş ve Anadolu'da Botaniates'in geçebileceği tüm yolları kapatmıştır. Botaniates bundan haberdar olmuş ve dağ yollarını kullanmasıyla İznik yakınlarına kadar gelmiştir. Burada Selçuklu birlikleri tarafından kıstırılmıştır. Ancak isyanın son bulacağı esnada Selçuklu Şehzadesi Erbasan[175] ile Süleymanşah'a ittifak teklifinde bulunan Botaniates'in teklifi kabul edilmiştir. Bununla da kalmayan Süleymanşah, Botaniates'e eşlik etmesi için önemli sayıda birliğini de onun yanında göndermiştir. Botaniates hızla başkentte yürümüş ve başkentteki yandaşlarının çıkardığı isyan sonucunda VII. Mikhail'i tahtından etmeye muvaffak olmuştur. Böylelikle Türkler sayesinde Botaniates 3 Nisan 1078'de Doğu Roma imparatorluğu tahtına çıkmıştır[176].

Botaniates tahta tek başına hakim olduktan sonra kendisine yardım eden ve İstanbul Üsküdar'da kendilerine karargah kurduğu Türklere sık sık eğlenceler tertip etmiştir. Ancak isyana beraber başladığı Bryennios, Peçenekler sayesinde elde ettiği Balkanlarda hakimiyeti yeterli bulmayarak imparatorluk iddiasına devam etmesi Botaniates'in telaşlanmasına neden olmuştur. Bu nedenle tekrar, *"Bithynia'dan*

---

[174] Yusuf Ayönü, "Roma İmparatorluğu Ordusunda Ücretli Türk Askerler (XI-XII. Yüzyıllar)", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi,* S. 25, (Kış 2009). s. 61.

[175] Nikephoros Bryennios, Tarihin Özü, çev. Bilge Umar (İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2008.) s. 133-135.

[176] Zeynep İnan Aliyazıcıoğlu, "XI. Yüzyılda Anadolu'da Norman Şeflerinin Faaliyetleri", *Journal of History Studies,* C.X, S.1.(Şubat 2018). s. 13-15.; Ayönü, Selçuklular…, s. 69; Ayönü, "Roma İmparatorluğu Ordusunda Ücretli…s. 61-62.

*İznik'e kadar olan bölgenin hakimi olan Türklerin reisi Kutalmışoğlu Süleyman ve Mansur'u"*yardıma çağırmıştır. Süleymanşah, göndereceği 2.000[177] kişilik askeri kuvvetle Kalavria Savaşı'nda Botaniates'in Bryennios'u esir etmesini sağlamıştır. Süleymanşah ve Nikephoros Botaniates arasındaki bu ittifak Türklerin İstanbul Boğazı'na kadarki kıyılarda serbestçe dolaşmalarına imkan vermiştir. Ancak bu ittifak, 1080 yılında Doğu Roma İmparatorluğu'nun Anadolu orduları komutanı Melissenos'un isyan etmesiyle son bulmuştur. Zira Melissenos, imparatorluğunu ilan ettiği sırada Süleymanşah ile ittifak için görüşmeler gerçekleştirmiştir. Süleymanşah'ın askeri birliğiyle Doğu Roma İmparatorluğu şehirlerini gezmiş ve taraftar toplamıştır, bu sırada yanındaki Türk askerleriyle İznik'ten başkent üzerine yürümeye hazırlanmıştır. Süleymanşah ise Eskişehir yakınlarında destek için karargâhını kurmuştur. İmparator Botaniates ise bu sıralarda Aleksios Komnenos'u Melissenos'un üzerine göndermeyi planlamış ancak Aleksios Komnenos kendi planlarına engel olacağı düşüncesiyle buna olumlu yaklaşmamış ve merkezde kalmayı tercih etmiştir. Çünkü Aleksios Komnenos'un gerçek niyeti tahtı ele geçirmektir. Doğu Roma ordusunun başında Melissenos'un üzerine yürüyen Georgios Palailogos ve Kurtios öncelikle Eskişehir yakınlarındaki Süleymanşah'ın üzerine yürümeyi düşünmüş ancak Ioannes buna kulak asmayarak İznik'i kuşatmıştır. Korkulan olmuş ve İznik'te kuşatma devam ederken Doğu Roma İmparatorluğu kuvvetleri Süleymanşah tarafından sıkıştırılarak ağır bir yenilgiyle geri çekilmek zorunda bırakılmıştır. Artık Melissenos ile İstanbul arasında bir engel kalmamıştır. Tam bu sırada Doğu Roma imparatorluğu merkezinde tahtı ele geçirmek için fırsat kollayan Aleksios Komnenos artık zamanın geldiğini düşünmüş ve hayallerini gerçekleştirmek için hileyle tahtı ele geçirmiştir (4 Nisan 1081)[178].

Yeni imparator I. Aleksios Komnenos, başarılı bir darbe girişiminden sonra Doğu Roma İmparatorluğu tahtına oturabilmeyi başarmıştır. Ancak imparator olduğunda kendisini 1071 Malazgirt savaşından sonra ülkedeki iç karışıklıklar, yönetime geçmeye çalışanlar arasında süregelen taht kavgaları, ordudaki düzensizlik ve ekonomik çöküşün ortasında bulmuştur. Norman tehdidi devam etmekte, Balkanlarda; Sırplar, Peçenek ve Kumanlar Doğu Roma İmparatorluğu'dan toprak almak için sabırsızlanmaktaydı. Ancak bunlar içinde en büyük sıkıntı Anadolu'daki

---

[177] Bryennios, Tarihin…, s. 135.
[178] Anna Komnena, *Alexiad*, çev. Bilge Umar, (İstanbul İnkılap Kitapevi 1996.) s. 61-62.

Türkler'dir. Zira Süleymanşah yönetimindeki Türkler, İznik'i almış ve Doğu Roma İmparatorluğu taht mücadelelerinde taraf tutarak birçok ayrıcalık elde etmişlerdir. I. Aleksios Komnenos'un önünde iki seçenek mevcuttu. Birincisi Süleymanşah'la anlaşacak ve vergi karşılığında onu kendi yönetimini sağlamlaştırıncaya kadar uzak tutacaktı. İkinci seçeneği ise direkt saldırarak bölgedeki hâkimiyetini sonlardırmaya çalışacaktı. Ancak Doğu Roma İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu durum onu 1081[179] yılında barış yapmaya mecbur bırakmıştır. Bu antlaşma isteği Süleymanşah tarafından da kabul edilmiştir. Tarihimizde Drogos Çayı Antlaşması olarak geçen bu antlaşmanın tüm maddeleri kesin olarak bilinmemektedir. Ancak bu antlaşmaya göre; Selçuklular, Drakon (Kırkgeçit[180]) Çayına kadar ele geçirdiği topraklardan geri çekilecektir. Ancak Aleksios'un Normanlar karşısında Süleymanşah'tan yardım istemesi, bunun gerçekleşmesi zor bir madde olduğunu göstermektedir. Zaten imparatorun kızı Anna Komnena eserinde Süleymanşah'ın gönderdiği yardım sayesinde babası Aleksios'un Normanlar karşısında başarılı olduğunu vurgulamıştır. Yapılan bu antlaşma hem Süleymanşah'ın hem de I. Aleksios Komnenos'un işine gelmiştir. Zira Komnenos zaten Süleyman Şah'ın ele geçirdiği yerleri tekrar ona vermekle bir şey kaybetmemiş ve sonuçta Süleymanşah gibi güçlü bir müttefik kazanmıştır. Çünkü I. Aleksios Komnenos, Normanları denizlerde Venediklerin desteği ve karada Süleymanşah'ın gönderdiği askerlerle yenmiştir. Süleymanşah ise Anadolu'daki hâkimiyetini kabul ettirmiş ve güney sınırlarıyla ilgilenme fırsatını yakalamıştır[181]. Ayrıca Doğu Roma İmparatorluğu hem Süleymanşah'ın varlığını hem de Selçukluların Anadolu'daki hâkimiyetini tanımış oluyordu. Süleymanşah ile Aleksios Komnenos arasındaki ileşkiler genelde üçüncü kişilere karşı yapılan ittifaklara dayanmaktaydı. Bu yüzden kısa süreli ve sık sık tekrarlanmıştır.

---

[179] Komnena, Alexiad, s. 124-125.

[180] Gülay Öğün Bezer, "Anadolu'nun Fethi ve Drakon Çayı, Anlaşması'nın Bu Süreçteki Yeri", *TYB Akademi (Dil, Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi), Osman Turan ve Selçuklular,* S. 12, (Eylül 2014.), s. 28.

[181] Ayönü, *Selçuklular*…, s. 75.

Harita 2. *XI. Yüzyıl sonlarına doğru Doğu Roma İmparatorluğu Sınırları*

Bu antlaşmadan sonra Süleymanşah Çukurova yöresine yönelmiş Tarsus, Adana, Misis ve Anozarba bölgelerini almıştır. 1084 yılında Antakya Seferi'ni başlatmıştır. Süleymanşah'ın amacı Anadolu'da hâkim olduğu bölgelerle İslam coğrafyasının sınırlarını birleştirmek olmuştur. Bunun önünde duran Ermeni Prensliği'ni ortadan kaldırmak için 1085 yılında Antakya'yı almaya muvaffak olmuştur. Antakya'yı aldıktan sonra Musul emirinin aldığı vergiyi ödemek istemeyen Süleymanşah, yapılan savaşta Musul emiri Müslim'i mağlup etmiştir. Bundan sonra dönemin önemli merkezlerinden olan Halep şehrini kuşatan Süleymanşah, şehrin hâkiminden şehri teslim etmesini istemiş ancak olumlu bir cevap alamamıştır. Halep emiri Huteyti, Süleymanşah'a karşı Emir Tutuş'u Halep'i teslim alması için davet etmiştir. Halep civarında Süleymanşah ve Tutuş'un askerleri karşılaşmış ve büyük bir mücadele sonucunda Süleymanşah'ın ordusu mağlup olmuştur. Bu mağlubiyeti kaldıramayan Süleymanşah'ın kendi hayatına son verdiği ya da bir diğer söylentiye göre Tutuş'un askerleri tarafından öldürüldüğü belirtilmektedir (1086). İntihar ettiği düşüncesi, bulunduğu zaman karnına saplı bir hançerin varlığından dolayıdır[182]. Tutuş, daha sonra Süleymanşah'ı Halep kapısına defnetmiş ve hanımıyla iki oğlunu

[182] Abû'l-Farac, *Abû'l-Farac Tarihi*, çev., Ömer Rıza Doğrul, C. I-II, (Ankara, TTK Yay. 1950). s. 332-333.

Antakya'ya göndermiştir. Daha sonra aile fertleri Melikşah tarafından İsfahan'a götürülmüş ve ölümlerine kadar orada tutulmuşlardır[183].

Yaklaşık yarım yüzyıl boyunca sürdüğü mücadeleler sonucunda Anadolu'daki ilk Türk devletinin temellerini atan Kutalmışoğlu Süleymanşah, Türk tarihi açısından son derece önemlidir. Süleymanşah, Doğu Roma İmparatorluğu'nun taht mücadelelerinde taraf tutarak kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmiştir. Böylece sınırlarını genişleterek İznik'i zaptetmiştir. Onun öncülüğünde Doğu Roma İmparatorluğu saldırılarına karşı yapılan birçok kale ve savunma hatları Anadolu'nun Türkleşmesi süresince çok önemlidir. Zira yapılan bu müstahkem mevkiler sayesinde Doğu Roma İmparatorluğu akınlarına karşı konulmuş ve Anadolu'nun fethedilip Türkleşmesi sağlanmıştır. Ayrıca Doğu Roma İmparatorluğu sınırlarına ulaşarak kıyı bölgelerinde faaliyet göstermesi kendisinden sonraki Türk devletlerinin Avrupa içlerine kadar ilerlemesini sağlaması açısından çok önemlidir.

3.3. I. Aleksios Komnenos ve Ebu'l Kasım Dönemi Doğu Roma İmparatorluğu-Selçuklu İlişkileri

Süleymanşah Antakya Seferine çıktığında İznik'te yerine komutanlarından ve ayrıca Selçuklu soyundan olan Ebu'l Kasım'ı bırakmıştır[184]. Ebu'l Kasım, Süleymanşah'ın yokluğunu aratmamış ve dirayetli bir komutan gibi sınırlarda faaliyetlerini devam ettirmiştir. Süleymanşah'ın vefatıyla ona bağlı beyler, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde başlarına buyruk hareket etmeye başlamış ve Anadolu'da siyasi dengeler değişmeye başlamıştır. Buna rağmen Ebu'l Kasım İznik'te hâkimiyetini ilan etmiş ve kardeşi Ebu'l Gazi'yi de Kapadokya bölgesine vali olarak atayarak faaliyetlerine devam etmiştir[185].

Anna Komnena eserinde Ebu'l Kasım'ın gözü pek ve becerikli olduğundan bahseder. Gerçekten de bir sultan gibi Süleymanşah'ın ölümünden sonra yönetimini sağlamlaştırmış hatta Doğu Roma imparatoru'nun batıda Normanlarla meşguliyetini fırsat bilerek Süleymanşah'ın Komnenos'la yaptığı Dragos Çayı Antlaşması'na

---

[183] Sevim, "Süleyman Şah I" *...,* s. 105; Komnena, *Alexıad,* s. 195-197.
[184] İbrahim Kafesoğlu, "Anadolu Selçuklu Devleti Hangi Tarihte Kuruldu", *Tarih Enstitüsü Dergisi,* S.10-11, (1979-1980). s. 23.
[185] Adnan Eskikurt, "Batı Anadolu'da İlk Selçuklu Faaliyetleri (1025-1081)", *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi (USAD),* S.10., (Bahar 2019) s. 262.

aykırı davranmış tüm Bithynia'yı ve Marmara kıyılarını talan etmiştir[186]. Batıda Normanlarla olan mücadelesini sonlandıran Aleksios Komnenos 1085 yılında İstanbul'a döndükten sonra tüm dikkatini Ebu'l Kasım'a vermiştir. Komnenos kuvvetlerini Marmara kıyılarını talan eden Ebu'l Kasım'ın kuvvetleri üzerine göndermiş onları barış yapmaya zorlamış ancak Ebu'l Kasım her ne kadar geri çekilmek durumunda kaldıysa da barış yapmaya yanaşmamış ve sürekli görüşmeleri ertelemiştir. Bu durumda Ebu'l Kasım'ın başka planlar yaptığıdan şüphelenen Aleksios Komnenos, hiç vakit kaybetmeden Türk asıllı Doğu Roma İmparatorluğu Komutanlarından Tatikios[187] yönetiminde bir orduyu İznik üzerine göndermiştir. Tatikios kalenin önünde askerlerini düzene soktuğu esnada kaleden ani bir şekilde çıkan 200 kişilik bir Türk kuvveti, Doğu Roma ordusuna saldırdıysa da başarılı olamayarak kaleye geri sığınmak zorunda kalmışlardır. Bu çarpışmada Doğu Roma İmparatorluğu ordusunda görev yapan paralı Kelt askerlerinin başarısı Selçuklu askerlerinin geri çekilmesini sağlamıştır. Tatikios ordu düzenini kaleden 4-5 km uzaklıktaki Basileia mevkisine kurmuştur. İlk olarak bir köylüden daha sonra birkaç yerden Sultan Melikşah'ın komutanlarından Emir Porsuk himayesinde 50.000 kişilik bir orduyu Anadolu'ya görderdiği haberini almıştır. Böyle büyük bir orduyla mücadelede başarısız olacağının farkında olan Tatikios, askerlerini İstanbul'a sağ salim götürebilmek için hemen bölgeden ayrılmıştır. Ancak Ebu'l Kasım, Doğu Roma İmparatorluğu askerlerinin bölgeden ayrıldığını görünce kuvvetleriyle peşlerinden gidip Karamürsel civarında saldırmıştır. Fakat savaşlarda uzun mızrak kullanan Kelt askerlerinin başarısı burada da Selçuklu askerlerinin geri çekilmesine neden olmuştur. Tatikios kısa sürede aldığı başarılar sayesinde ordusunu sağ salim İstanbul'a ulaştırmayı başarmıştır[188].

---

[186] Komnena, Alexıad, s. 197.

[187] *XI. yüzyılda Selçuklu Türklerinin Anadolu'ya girişleri ve kısa sürede Ege ve Marmara Denizi kıyılarına kadar ulaşan akınları sonucunda Türkler, Roma İmparatorluğu imparatorluğu ile yoğun bir ilişki içine girdi. İmparatorluğun yabancıları bünyesinde toplama politikasına uygun olarak Türkler de, çeşitli milletlerden gelenler gibi, ya göç etmek ya da esir alınıp getirilmek suretiyle Roma İmparatorluğu dünyasına katıldı. Bunlar arasında birçok kişinin, saray unvanları bahşedilerek aristokrat sınıf içinde yer aldığını ve özellikle askerî alanda yüksek mevkilere çıktığını görüyoruz. Bu dönem hakkında bilgi veren Roma İmparatorluğu kaynakları, devlet hizmetinde ve orduda görev almış olan Türkler'den bahsetmişlerdir. Bu şahıslar arasında önemli bir mevkie yükselen ilk Türk, Tatikios'tur.* Tatikios hakkında detaylı bilgi için Bkz. Işın Demir"kent, Tatikios (Türk Asıllı Bir Roma İmparatorluğu Kumandanı)", Belleten Dergisi, LXVII/248, (2003) s. 93-110

[188] Komnena, Alexıad, s.197-198.; Ayönü, *Selçuklular*…, s.79.

Tatikios'un İstanbul'a dönmesinden sonra Ebu'l Kasım rahat durmamış ve faaliyetlerine devam etmiştir. Ancak amacı İstanbul'u almak olan Ebu'l Kasım'ın, bu mücadelesini deniz gücü olmadan başarıya ulaştırması mümkün görünmüyordu. Bu yüzden Güney Marmara kıyılarına yaptığı akınlar sonrasında ele geçirdiği Gemlik (Kios) Körfezi'ne, Anadolu Selçukluları döneminde faaliyete geçen ilk tershaneyi kurmaya çalışmıştır[189]. I.Aleksios Komnenos, Ebu'l Kasım'ın bu faaliyetlerinden dolayı endişelenmiş ve Ebu'l Kasım üzerine tüm donanmasını Manuel Butumites komutasında göndermiştir. Ayrıca Tatikios da karadan Ebu'l Kasım üzerine harekete geçmiştir. Bu durumda Doğu Roma İmparatorluğu ile baş edemeyeceğini anlayan Ebu'l Kasım, Kios'tan ayrılarak geri çekilmek zorunda kalmıştır. Doğu Roma İmparatorluğu donanması komutanı Manuel Butumites tershanede bulunan ve henüz tamamlanmayan tüm gemileri yaktırmıştır. Tatikios'ta karadan hızla hareket ederek Ebu'l Kasım'ı İznik'e dönmeden yakalama çabasına girişmiştir. Geri çekilme ve takip süresince Türk ve Doğu Roma İmparatorluğu kuvvetleri arasında ufak çaplı mücadeleler gerçeklemiş ve neticede vuku bulan savaşta Ebu'l Kasım, birçok kayıpla İznik'e ulaşmayı başarmıştır. Bu sırada Melikşah'ın Anadolu'ya gönderdiği Emir Porsuk bu tarihlerde Anadolu'daki komutanları itaat altına almış ve İznik'e yaklaşmıştır[190].

3.4. Melikşah'ın Emir Porsuk ile Emir Bozan hamlesi ve Ebu'l Kasım-I. Aleksios Komnenos İttifakı

Süleymanşah'ın vefatından sonra Anadolu'da başına buyruk hareket eden komutanları itaat altına almak ve İznik'i alarak Türkiye Selçukluları'nı kendine bağlamak isteyen Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'ın gönderdiği Emir Prosuk, beyleri itaat altına almayı başarmış ve İznik'i almak için hazırlıklarını yapmaya başlamıştır. Artık bölgede Aleksios Komnenos ve Ebu'l Kasım için ortak ve güçlü bir rakip olarak Emir Porsuk vardır. Ebu'l Kasım, Emir Porsuk'un 50.000 kişilik ordusuna karşı koyamacağının farkındaydı. Aleksios Komnenos ise İznik'i alması olası olan Emir Porsuk yerine Ebu'l Kasım'ın bölgede olmasını istemiştir. Zira Emir Porsuk'un İznik'i ele geçirmesi durumunda Türklerin çok güçlenerek Doğu Roma

---

[189] Serkan Gündüz, "Bursa'nın Antik Deniz Limanları", *U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* C.8, S.1, (2017), s. 121; Komnena, Alexiad, s. 198.

[190] Erdoğan Merçil, Müslüman Türk Devletleri Tarihi, (Bilge Yay., Eylül 2013), s. 106-107.

İmparatorluğu sınırlarını daha çok tehdit edeceklerini düşünmüştür. Bunun için direkt olarak Emir Porsuk'la mücadele etmek yerine Ebu'l Kasım ile işbirliği yaparak tampon bölge oluşturma çabası içine girmiştir. Ayrıca İzmit'te bir kale inşa etmek isteyen I. Aleksios Komnenos, Ebu'l Kasım'ı oyalamıştır. Bu şekilde Türk kuvvetlerini birbirine kırdırmayı hedefleyen Aleksios Komnenos, bu düşüncelerini gerçekleştirmek üzere Ebu'l Kasım'a sürekli mektuplar yazarak onu Sultan Melikşah'a karşı kışkırtmıştır. Hatta iyi iki dost olabileceklerini ve Emir Porsuk'un herhangi bir saldırısında Doğu Roma İmparatorluğu askerlerini yardıma göndereceğini vadedmiştir. Bu şekilde süren görüşmeler sonucunda Aleksios Komnenos niyetinin halis olduğunu göstermek ve bu ittifakı neticelendirmek için Ebu'l Kasım'ı İstanbul'a davet etmiştir[191]. Aleksios Komnenos'un kızı olan Anna Komnena, "Alexiad" adlı eserinde babasının bu politikasıyla ilgili kendisi hakkında şu ifadeleri kullanmıştır; "İnsanların gönlünü kazanmakta ve taştan bir yüreği bile yumuşatmakta becerikli olan imparator".

Bu sırada Emir Porsuk'un kuvvetleri karşısında ne yapacağını düşünen Ebu'l Kasım, imparatorun ittifak fikrini kabul etmekten başka çare bulamamıştır. Olası bir kuşatmada imparatorluğun desteğini almak için İstanbul'a giden Ebu'l Kasım, burada çok iyi karşılanmıştır. İstanbul'da hergün adına ziyafetler verilen ve imparatorun hediyelerini alan Ebu'l Kasım bu sırada Aleksios Komenos'un İzmit'teki kale inşaasının farkına varamamıştır. Zira imparator kalenin tamamlanması için donanma komutanını yeterli malzemelerle İzmit'e göndermiştir. Kısa sürede hiçbir sorunla karşılaşmayan donanma komutanı Eustathios, kaleyi bitirerek şehri kontrol altına almayı başarmıştır. Aleksios Komnenos tüm planlarının gerçekleştiğini anladığında Ebu'l Kasım'a "*Sebastos*" unvanını vererek onu İznik'e göndermiştir. Ebu'l Kasım İznik'e dönüş yolunda imparatorun yeni kale inşaasından haberdar olmuştur. Ancak bu durumda kabul etmekten başka çaresi kalmadığı için kabul etmek durumunda kalmıştır. Çünkü 1089 sonlarında Emir Porsuk emrindeki kuvvetlerle İznik önlerinde görülmüştür[192].

Çok daha önce Anadolu'ya gelen Emir Porsuk, bu tarihe kadar diğer beyleri itaat altına almakla ve İznik'i kuşatmak için ordusunu düzenlemekle meşgul olmuştur.

---

[191] Sedat Koç, *Büyük Selçuklutürkiye Selçuklu İlişkileri,* (Erzurum, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2013), s.130-131.

[192] Ali Sevim-Erdoğan Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilât ve Kültür,* (Ankara, TTK Yay., 1995), s. 92-93; Komnena, Alexiad, s. 200; Ayönü, Selçuklular…, s. 80-81.

Zira Aksaray ve Konya gibi şehirleri tamir ettirmekle zaman geçiren Emir Porsuk, bu tarihten sonra İznik'i kuşatmıştır. Yaklaşık üç ay süren kuşatma boyunca Ebu'l Kasım, emrindeki kuvvetlerle İznik'i savunmayı başarmıştır. Ancak bu şekilde devam edemeyeceğini anlamış ve nihayetinde *"denize düşen yılana sarılır"* diyerek Doğu Roma imparatoru Aleksios Komnenos'tan yardım istemek zorunda kalmıştır. Bu sırada batıda Peçeneklerle mücadele halinde olan I. Aleksios Komnenos, konunun ehemmiyetine binaen küçükte olsa bir grup kuvveti yardıma göndermiştir. Buradaki hedefi; Ebu'l Kasım'a yardımdan ziyade onu küçük düşürmek, artık eski gücünde olmadığını göstermektir. Gönderilen küçük kuvvetin imparatorluk ordusu gibi görünmesini sağlamak için bu küçük kuvveti alay sancakları ve imparatorluk ordusunun adetlerinden olan güçüş çivili asalarla donatmıştır. Bu durumda Emir Porsuk'un imparatorluk ordusunun geldiğini düşüneceğini ve geri çekileceğini düşünmüştür. Bu şekilde bu kuvvetle de güçten düşen Ebu'l Kasım'dan İznik'i alacağını düşünmüştür. Birinci hedefinde başarıya ulaşmış ve gerçekten de Emir Porsuk, üç ayın sonunda imparatorluk ordusunun geldiğini düşünerek kuşatmayı kaldırmıştır. Ancak ikinci hedefi olan İznik'i alma düşüncesinde başarılı olamamış ve gönderilen küçük Doğu Roma İmparatorluğu kuvveti İstanbul'a dönmek durumunda kalmıştır. Emir Porsuk da verilen görevi yerine getiremediğinden Sultan Melikşah tarafından merkeze çağrılmış ve yerine Urfa Komutanı Emir Bozan geçirilmiştir[193].

Anadolu'yu hakimiyet altına almayı ve İznik'i kuşatmayı kafasına koymuş olan Sultan Melikşah, bunun için Doğu Roma İmparatoru I. Aleksios Komnenos ile bile ittifak kurmaya çalışmıştır. Bu sebeple Siyavuş (Çavuş) adlı bir elçisini Doğu Roma imparatoruna gönderen Melikşah evlilik yoluyla hısım olmayı teklif etmiştir. Bu teklifinin kabul görmesi durumunda Marmara kıyılarındaki Türk kuvvetlerini geri çekeceğini ve ele geçirilen kaleleri terk ettireceğini vaad etmiştir. Ancak I. Aleksios Komnenos Siyavuş'u yanına çekerek elindeki belgeyle kıyılardaki Türk kuvvetlerini geri çektirmiş ve Sinop dahil birçok bölgenin Doğu Roma İmparatorluğu'na geri geçmesini sağlamıştır. Bu sebeple imparator tarafından birçok ödülle ödüllendirilen Siyavuş, Sultan Melikşah'ın ise tüm hiddetini üzerine çekmiştir. Bu sebeple Sultan Melikşah Emir Bozan ile birlikte bir mektubu da İmparator I. Aleksios Komnenos'a

[193] İbrahim Kafesoğlu, *Sultan Melikşah*, (İstanbul, Başbakanlık Kültür Yay., 1973), s. 99-100.

göndermiştir. Bu mektubun tamamı Anna Komnena'nın *"Alexiad"* adlı eserinde mevcuttur. Mektubun tamamı ise şöyledir;

"İmparator! Sana ilişkin şeyleri öğrendim: nasıl, daha devletin yönetimine henüz geçmiş iken, kendini çeşitli tehlikelerle karşı karşıya bulduğunu; nasıl, sen Latinleri yeni haklamış iken İskit'leriıı [Peçeneklerin] sana karşı saldırı hazırlığına giriştiklerini; Emir Ebu'I Kaasım'ın kendisinin de, [vaktiyle] Süleyman'ın seninle yapmış bulunduğu andlaşmayı çiğneyerek, Asya'yı [Anadoluyu] tâ Damalis/Üsküdar'a kadar talan ettiğini [bana anlattılar]. Ebu'I Kaasım'ın o yörelerden kovulmasını ve Asya'nın [Anadolunun], Antakya ile birlikte, senin egemenliğine dönmesini istiyorsan, oğullarımın en büyüğü ile evlendirilmek üzere bana kızını gönder. Böylelikle, artık engel tanımayacaksın ve yanında bağlaşık olarak ben bulununca, yalnız doğuda değil; tâ İllyrikon/Arnavutluk'a kadar ve tüm batıda da, herşeyi başaracaksın; bizim sana göndereceğimiz ordular sayesinde artık hiç kimse sana karşı koy[a]mayacak"[194].

Aleksios Komnenos her ne kadar bu evlilik yoluyla hısımlık kurma teklifinden rahatsızlık duymuşsa da bunu dile getirmemiş ve Melikşah'ı çeşitli nedenlerle oyalamaya çalışmıştır. Buna rağmen Kurtios adında bir elçi ile bir heyet göndererek yazdığı mektubu Melikşah'a sunmalarını söylemiştir. Yazdığı mektupta net olmayarak barışı uygun gördüğünü söylemiş ve zaman kazanmaya çalışmıştır. Ancak bunlara gerek kalmamış ve Melikşah'ın ani ölümü üzerine elçilik heyeti de geri dönmüştür[195].

Sultan Melikşah İznik kuşatmasını kırmak için siyasi yollarla uğraşırken Emir Bozan da askeri yolla İznik kuşatmasını sürdürmekteydi. Ancak Ebu'l Kasım inanılmaz bir mücadele ve savunma örneğiyle kaleyi bırakmamakta direnmiştir. Emir Bozan kuşatmayı kıramayınca diğer bazı bölgeleri itaat almak için bölgeden ayrılmıştır. Ebu'l Kasım bu durumda Doğu Roma İmparatoru'yla yaptığı ittifak antlaşmasından gerekli desteği göremediğini ve ikinci kez aldatıldığını anlamıştır. Bu durumda yanlış yaptığını anlamış ve kendi akıbetini kurtarmayı düşünerek Sultan Melikşahtan af dilemeyi düşünmüştür. Bu sebeple yerine kardeşi Ebu'l Gazi'yi bırakarak çok sayıda hediyeyle Isfahan'a gitmiştir. Ancak yaptıklarından dolayı orada hiçbir destek görmediği gibi Sultan Melikşah da huzuruna kabul etmemiş ve Emir Bozan'ın onun hakkında vereceği hükmü kabul edeceğini buyurmuştur. Bu sebeple geri geldiyse de 1092 yılında Emir Bozan tarafından kendi yayının kirişiyle öldürülmüştür[196].

---

194 Komnena, "Alexiad", s. 203.
195 Ayönü, Selçuklular…, s. 84.
196 Ali Sevim, *Anadolu'nun Fethi, Selçuklular Dönemi (Başlangıcından 1086'ya kadar),* (Ankara, TTK Yay., 1988) s. 96-97; Komnena, Alexiad", s. 203-204.

Ebu'l Kasım'ın ölümünden sonra yerine bıraktığı Ebu'l Gazi her ne kadar Emir Bozan'ın kuşatmayı kaldırdığı için rahat görünse de, abisinin ölümünden bihaber onun gelmesini beklemiştir. Bu sırada Sultan Melikşah'ın ani ölümüyle Emir Bozan tüm kuvvetleriyle Urfa'ya dönmüş ancak bu seferde Doğu Roma ordusu çeşitli hilelerle İznik'i ele geçirmeye çalışmıştır. Bu hileleri bilen Ebu'l Gazi Aleksios'un şehri teslim etmesi konusundaki taleplerini kabul etmiş gibi görünerek zaman kazanmaya çalışmıştır. Bu sırada Isfahan'da tutuklu bulunan Süleymanşah'ın oğulları serbest bırakılmış veya başka bir rivayete göre kaçmışlardır. Süleymanşah, oğulları Kulan Arslan ve Kılıç Arslan İznik'te halkın sevinciyle karşılaşmıştır. Ebu'l Gazi'nin de direnmeden şehrin yönetimini Kılıç Arslan'a verdiği görülmektedir. Bu sebeple tahta geçen Kılıç Arslan, babasından dolayı sultan unvanını almıştır (1093)[197].

3.5. Sultan I. Kılıçarslan Dönemi Doğu Roma İmparatorluğu-Selçuklu İlişkileri

Türkiye Selçuklu Devleti'nin kurucusu Kutalmış oğlu Süleymanşah, Tutuş ve Emir Artuk'a karşı verdiği mücadele sonucunda ölmüştür. Bu sırada Suriye topraklarında bulunan Süleymanşah'ın hanımı ve çocukları Kılıç Arslan ile Kulan Arslan, Sultan Melikşah'ın isteğiyle İsfahan'a götürülmüştür. Bu sebeple Anadolu'daki siyasi düzen bozulmuş ve Türkiye Selçuklu toprakları altı sene boyunca sultansız kalmıştır. Ancak İznik'te Ebu'l Kasım idareyi eline almış ve ölümüne kadar devletin varlığını devam ettirmeyi başarmıştır. Ancak Aleksios Komnenos'la kurduğu ittifak sonunu getirmiştir. Hemen arkasından Melikşah'ın da ani ölümüyle Büyük Selçuklu sarayı'nda da taht mücadeleleri başlamıştır. Bu kargaşa sırasında bir yolunu bulup kaçarak ya da Berkyaruk'un çabasıyla serbest kalan Kılıç Arslan ve Kulan Arslan (Davud) İznik'e gelerek yönetimi devralmışlardır[198].

I.Kılıç Arslan yönetimi devraldıktan sonra babası Süleymanşah'ın halefi olması münasebetiyle "Sultan" unvanını almıştır. Ancak yeni sultan, tahta geçtiğinde Türkiye Selçuklu Devleti'nin temelleri sarsılmış ve Anadolu'da birlik bozulmuş durumdaydı. Ayrıca İzmit ve kıyılar, Roma İmparatorluğu tarafından ele

---

[197] Erkoç, Kutalmışoğlu…, s. 318; Merçil, Müslüman…, s. 110; Komnena, Alexiad", s. 206.

[198] Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk – İslam Medeniyeti*, (İstanbul, Neşriyat Yurdu Yay., 1969) s. 219.

geçirilmiştir. Kılıç Arslan'ın ilk işi devleti yeniden teşkilatlandırmak olmuştur. Bu dönemde İzmir ve bölgesine hakim olan ilk Türk denizci Beyi Çaka Bey'in kızıyla evlenmesi de I. Kılıç Arslan'ın nüfuzunu genişletmiştir[199].

Süleymanşah'ın ölümünden sonra Ebu'l Kasım, her ne kadar İznik ve bölgesini Doğu Roma İmparatorluğu'na karşı başarıyla savunmuş olsa da Doğu Roma İmparatorluğu Selçuklulara karşı taarruza geçmiş ve üstünlük sağlamıştır. I. Aleksios Komnenos, İzmit, Gemlik ve Marmara kıyılarından Türkleri uzaklaştırmayı başarmıştır. Özellikle Balkanlardaki Peçenekleri, Kumanların desteğiyle 1091 yılında ortadan kaldırdıktan sonra Selçuklu topraklarına daha rahat saldırılar düzenlenmiştir. I. Kılıç Arslan artık savunmadan saldırıya geçmenin vakti geldiğini anlamış bu sebeple ordusunun başına atadığı Emir Muhammed[200] komutasındaki kuvvetlerini Marmara kıyılarına Doğu Roma İmparatorluğu'nun elindeki şehir ve kaleleri zapt için göndermiştir. Emir Muhammed, kısa sürede Kyzikos[201] şehrini ele geçirmiş ve Marmara kıyılarını yağmalamıştır[202].

Doğu Roma İmparatoru I. Aleksios Komnenos, I. Kılıç Arslan'ın tekrar sınırlarını tehdit etmesi üzerine çok sayıda kuvveti ve deniz gücünü Euphorbenos komutasına vererek Emir Muhammed'in üzerine göndermiştir. Yapılan kuşatma neticesinde Emir Muhammed kuvvetleriyle yardım gelene kadar iç kalede savunma yapmaya başlamıştır. Gelen yardım haberini alan Euphorbenos, hızlı bir şekilde geri çekilmeye çalışmış ancak iki ordu arasında çetin bir mücadele yaşanmış ve Doğu Roma kuvvetleri bozguna uğratılmıştır. İmparator, bu duruma çok kızmış ve Opos komutasında yeni bir kuvveti Emir Muhammed'in üzerine göndermiştir. Hiç zorlanmadan ilerleyen Doğu Roma İmparatorluğu kuvvetleri, Emir Muhammed'in teslim olmasıyla zafer kazanmıştır. Bu sebeple I. Kılıç Arslan'ın giriştiği bu taarruz başarısızlıkla sonuçlanmıştır[203].

I. Kılıç Arslan'ın Marmara kıyılarını alma isteği devam ettiği sırada Doğu Roma İmparatorluğu'nu denizden de sıkıştıran bir diğer Türk beyi, Çaka Bey

---

[199] Merçil, Müslüman…, s. 110.

[200] *Anna Komnena "Alexiad" adlı eserinden Emir Muhammed'ten, Elkhanês/İlhan diye bahseder. Bu yanılgayadüşmesinin nedeni İl'deki Han unvanını isim sanması kuvvetle muhtemeldir.* Detaylı bilgi için bkz. Komnena, Alexiad, s. 207.

[201] *Kyzikos, Kapıdağ eteklerinde Bandırma- Erdek karayolunun geçtiği yerde kurulmuştur. Günümüz Balıkesir ilimiz sınırları içerisinde yer almaktadır.*

[202] Komnena, *Alexiad*, s. 207; Ayönü, *Selçuklular*…, s. 88.

[203] Ayönü, *Selçuklular*…, s. 88-89.

olmuştur. Özellikle kızını Sultan I. Kılıç Arslan ile evlendirerek destek sağlamaya çalışmıştır. Ancak I. Aleksios Komnenos, bu ittifakın kendisini zor durumda bırakacağını bildiğinden kadim gelenekleri olan "Türk'ü Türk'e kırdırma" politikasını hayata geçirmiştir. Bu sebeple I. Aleksios Komnenos, I. Kılıç Arslan'ı Çaka Bey'in aleyhinde kışkırtarak aralarını bozmaya çalışmıştır. Esasen I. Kılıç Arslan da Çaka Bey'in günün birinde güçlenerek kendi topraklarına da göz dikeceğinden şüphelenmiştir. Aleksios'un I. Kılıç Arslan'a gönderdiği ve Çaka Bey'in icraatlarından bahsettiği mektubu okuyan Sultan Kılıç Arslan, Çaka Bey hakkında kararını vermiştir[204]. Aleksios'un mektubu Anna Komnena'nın *"Alexiad"* adlı eserinde şu şekilde geçmektedir;

> "Şanı büyük Sultan Kılıç Arslan!
>
> Biliyorsun ki sultanlık sana baba mirası olarak geçmiştir. Oysa senin, kayın baban Çaka, görünüşte Rum devletine karşı silahlanıyor ve kendisine Basileus dedirtiyor. Ama besbelli ki bu bir aldatmacadır. Aslında öylesine büyük bir deneyim sahibi bulunan ve son derecede bilgili olan bir kişi olan o, kendisinin Rumlar üzerinde Basileus'luğa hiçbir hakkının bulunmadığını ve bu kadar büyük bir devletin başına geçmesinin olanaksız olduğunu biliyor. Kurduğu bütün tezgah sana karşı yönelmiştir. Bu durum karşısında sen onu başıboş bırakmayasın ne de cesaretini yitirmelisin; yapman gereken erk'inden yoksun bırakılmamak için uyanık durmaktır. Bana gelince tanrının izniyle ben onu Rum ülkesinin sınırlarından kovarım; seni de kendiçıkarın için, ülkelerini ve egemenliğini uyanıklıkla korumaya ve olabilirse barışçıl yollardan, o bunu istemezse silahla, onu yeniden kendi buyruğuna almaya davet ederim"[205].

Bunun neticesinde Çaka Bey, mektupla damadı Kılıç Arslan'a kendi görüşlerini anlatmaya çalıştıysa da başarılı olamamış ve yüzyüze görüşmek için yanına gitmiştir. 1095 yılında bir yemek sırasında Çaka Bey, damadı tarafından öldürülmüş böylece Doğu Roma İmparatoru istediğini elde etmiştir. Ancak burda üzerinde durmamız gereken bir diğer konu da Kılıç Arslan'ın sadece Doğu Roma İmparatorluğu'nu kışkırtmasından dolayı Çaka Bey'i öldürmeyeceğidir. Her ne kadar Roma İmparatorluğu'yla işbirliği yapmış olsa da sebepleri arasında Anadolu'da siyasi birliği yeniden kurma isteği de vardır. Zira babası Süleymanşah döneminde kurulan birlik dağılmıştır. Ayrıca Çaka Bey'in Kılıç Arslan'la aynı bölgede ve aynı doğrultuda faaliyet göstermesi de ileride kendisine engel olabileceği şüphesini uyandırmıştır. Bu sebeple ileride güçlenmiş olan bir Çaka Bey'le uğraşmak yerine zayıf bir beyi büyümeden ortadan kaldırmıştır. Netice itibariyle Türk dünyası için özellikle denizcilik adına çok önemli olan Çaka Bey'in tarih sahnesinden

---

[204] Işın Demirkent, "Kılıçarslan I (Anadolu Selçuklu Sultanı)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul, TDV Yay., 2002), C. 25, s. 396.

[205] Komnena, *Alexiad,* s. 270.

silinmesiyle beyliği de dağılmıştır. Bu tarihten sonra I. Kılıç Arslan, Doğu Roma İmparatorluğu'nun Balkanlarda Kuman Türkleriyle mücadelesini fırsat bilerek Marmara kıyılarında faaliyetlerini sürdürmeye çalışmıştır. Ancak Avrupa'dan Haçlı kuvvetlerinin yola çıktığı haberi bu girişimleri sonuçsuz bırakmıştır. 1093 yılından beri İznik merkezli Türkiye Selçuklu Devleti'nin başında mücadele eden, Anadolu'da Türk birliğini yeniden kurmayı hedefleyen ve Doğu Roma İmparatorluğu karşısında güçlenme çabası içerisinde olan I. Kılıç Arslan'ın artık daha büyük bir sorunu olmuştur. Ancak Türkleri Anadolu'dan atmak için yola çıkan Haçlı kuvvetleri karşısında çok büyük kahramanlık örneği göstermiştir[206].

3.6. I. Aleksios Komnenos-Melikşah (Şahinşah) Dönemi Doğu Roma İmparatorluğu-Selçuklu İlişkileri

Türkiye Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan vefat ettiğinde hayatta dört oğlu vardı. Bunların en büyüğü Şahinşah (Melikşah), Mesud, Arap ve Tuğrul'du. Ancak bunların en büyüğü olan Şahinşah bile henüz 11 yaşındadır. Sultan Kılıç Arslan vefatından sonra Arap ve Mesud'un akıbeti hakkında bilgi mevcut değildir. Ancak Şahinşah'ın Musul meselesinde Emir Çavlı tarafından esir alındığı ve Sultan Muhammed Tapar'ın yanına gönderildiği bilinmekteydi. Sultanın en küçük oğlu Tuğrul ise babasının vefatından sonra Emir Bozmış tarafından Malatya'ya getirilerek sultan ilan edilmiştir. Ancak Büyük Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar, Şahinşah'ı sultan ilan ederek Malatya'ya göndermiş ve kardeşi Tuğrul'u tahtan indirerek Arap ve Mesud'u da Konya'da hapsetmiştir. Böylece Şahinşah, Türkiye Selçuklu Devleti'nin üçüncü sultanı olarak Konya'da tahta geçmiştir (1110)[207].

Tahta geçer geçmez Selçuklu topraklarına sürekli akınlar yapan Doğu Roma İmparatorluğu kuvvetleri üzerine bir birlik gönderen Şahinşah, Alaşehir yakınlarında vuku bulan mücadelede Doğu Roma İmparatorluğu Valisi Konstantin Gabras'a karşı üstünlük sağlayamamıştır. Bunun neticesinde I. Aleksios Komnenos'a bir elçilik heyetiyle barış antlaşması teklifinde bulunmuştur. Maddeleri ve şartları belli olmayan bir antlaşma imzalanmış ancak uzun süre geçerli olmamıştır. Zira I.

---

[206] Birsel Küçüksipahioğlu, "Haçlılar Karşısında İlk Türk Lideri: Sultan I. Kılıçarslan", *Şarkiyat Mecmuası,* S. 26, (İstanbul 2015) s. 63.

[207] Fatma İnce, "II. Kılıç Arslan Dönemi Selçuklu-Roma İmparatorluğu İlişkileri (Miryokefalon Savaşı'na Kadar)", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* C. 29, S. 2, (Temmuz – 2019) s. 371.

Aleksios Komnenos'un rahatsızlığını fırsat bilen Şahinşah, yaklaşık 50.000 kişilik bir orduyla tekrar Doğu Roma İmparatorluğu topraklarına saldırmış ve İznik'e kadar olan bölgeyi almaya muvaffak olmuştur (1113). Bu harekâtın başında Emir Monoluğ ve Emir Muhammed bulunmaktaydı. Yaptıkları fetihlerle Bursa üzerinden Çanakkale'ye kadar gelmişlerdir. Bunun haberini alan imparator, hastalığına rağmen ordusunu karargâhından yönetmiştir. Kendisinin çıkamadığı ordunun başına İznik Valisi Komitzes'i atamıştır. Ancak Komitzes ağır bir yenilgi alarak Emir Muhammed'e esir olmuştur. Esir edilen Komitzes daha sonra bir mücadele esnasında kargaşadan faydalanarak kaçmayı başarmıştır. I. Aleksios Komnenos alınan bu mağlubiyetler üzerine rahatsızlığına rağmen ordunun başında sefere çıkarak Türk birliklerini Eskişehir civarında mağlub etmiştir. Daha fazla devam edemeyen I. Aleksios Komnenos kendisine ait birliklerle İstanbul'a dönmek zorunda kalmıştır[208].

Tarihler 1116 yılını gösterdiğinde Sultan Şahinşah, Horosan ve Suriye bölgesinden Anadolu'ya pekçok kuvvet getirmiştir. Bu sırada İmparator I. Aleksios Komnenos da Balkanlarda Begomil ve Kuman güçleriyle mücadele halindeydi. Ancak Şahinşah'ın Anadolu topraklarını istilaya hazırlandığını görünce kendisi de büyük ve çoğunluğu ücretli askerlerden oluşan bir ordu hazırlayarak sefere çıkmıştır. Ancak rahatsızlığı devam ettiğinden sefere geç çıkması onun Türklerden korktuğu söylemlerine neden olmuş ve bu durum Türk askerlerine moral olmuştur. Ancak imparatorun ağrılarının hafilemesi üzerine sefer başlamış ve Ulubat civarına karargah kurulmuştur. Türkler, sayılarının çok olduğunu göstermek için gece karanlığında birçok yere ateş yakmış ancak imparatorun kuvvetleri tarafından kılıçtan geçirilmelerine engel olamamıştır. Doğu Roma imparatoru yaz ayı olması sebebiyle susuzluk çekmemeleri için üç ay boyunca kuvvetlerini Ulubat civarında bekletmiştir. Türk birliklerine Danişmendliler de katılmış ve Doğu Roma İmparatorluğu'na karşı savaşmak üzere yola çıkmışlardır. Bu durumda korkan Aleksios, ordusuyla Akşehir'e gelmiş ancak ufak tefek çarpışmalar dışında pek bir şey elde edemeden geri dönmüştür. Onun bu geri dönüş yolunda takip eden Şahinşah ve kuvvetleri, psikolojik ve gece savaşıyla Doğu Roma ordusunu yıpratmaya çalışmıştır. Fakat kardeşi Mesud'un, kayınpederi Danişmendli Emir Gazi'nin desteğiyle topladığı kuvvetlerle üzerine yürüdüğü haberini alınca I. Aleksios Komnenos'tan barış istemek

---

[208] Sevim- Merçil, *Selçuklu Devletleri*…, s. 435; Ayönü, *Selçuklular*…, s. 103-104.

zorunda kalmıştır. Komnenos da hemen birliklerine savaşmayı durdurma emri vermiş ve İstanbul'a sağ salim ulaşmak istediği için barış yapmıştır[209].

Doğu Roma İmparatorluğu ile yapılan ateşkes antlaşmasından sonra Şahinşah, bir grup kuvvetlerini önceden ne olduğunu anlamaları için Mesud'un yanına göndermiştir. Ancak bu grup Sultan Mesud'un tarafına geçmiştir. Yapılan hile ile Şahinşah'ın yanına gitmiş ve yolların emniyetli olduğu yalanını söylemişlerdir. Bunun üzerine Mesud'a karşı yürüyüşe geçen Şahinşah, yolda karşılaştığı Mesud'un ordusunun sayıca fazla olması üzerine imparatora sığınmak amacıyla geri kaçmıştır. Tyrapion adlı kaleye sığınarak kurtulmaya çalışan Şahinşah, tüm mücadelelere rağmen komutanlarının ihanetine uğramış ve yakalanarak gözlerine mil çekilmiştir. Kardeşine yenilen Şahinşah hanımının yanına gönderilmiş ancak gözlerinin gördüğünün anlaşılması üzerine Sultan Mesud'un emriyle komutan Erikmez tarafından yayının kirişiyle boğdurulmuştur (1117-1118)[210].

Sultan Şahinşah ve Mesud'un birbirlerine düşerek Doğu Roma İmparatorluğu'na koz vermeleri o dönemin Müslümanları için kullanılabilecek genel bir durumdur. Zira Haçlı Seferleri sırasında İslam dünyasındaki ayrılıklar ve bölünmüşlükler nedeniyle yeteri kadar ilgi gösterilememiş ve ilgi gösterenlere de yardım edilememiştir. Melikşah'ın ölümünden sonra taht kavgaları sonucu zayıflayan Büyük Selçuklu Devleti, üzerine düşeni yapamamıştır. Berkyaruk vakit bulamadığından, Muhammed Tapar ise Emirlerini göndermekle yetindiğinden, Sultan Sencer ise doğuda yaşamayı tercih ettiğinden; Haçlılarla mücadeleden geri durmuşlardır. Tüm yükü çekmek durumunda kalan Sultan Kılıç Arslan ve Anadolu Türk halkı büyük katliam ve zorluklardan geçmişlerdir. Bundan dolayı Haçlı kuvvetleri bu ayrılıklardan ve İslam dünyasındaki ikiliklerden faydalanarak kısa sürede İznik, Konya, Urfa, Antakya ve Kudüs'e kadar tüm bölgeleri yağmalarak ulaşmıştır. Sultan I. Kılıç Arslan'ın gayretleri olmasa ve 1101 yılında Haçlıları üç kez mağlub etmese, yeni Haçlı birliklerine Anadolu yolu kapatılmasa, İslam dünyası için Haçlı seferlerinin sonucu çok daha kötü olabilirdi. Doğu Roma İmparatorluğu

---

[209] Komnena, Alexiad, s. 496-497.

[210] Sevim- Merçil, *Selçuklu Devletleri…,* s. 436; Ayönü, *Selçuklular*…, s.107-108; Komnena, Alexiad, s. 500.

İmparatorunun talebiyle başlayan Haçlı Seferlerinin doğudaki Hıristiyan kardeşlerine yardım olarak genişlettiği Haçlı Seferleri, kendilerine de birçok zarar vermiştir[211].

I. Haçlı Seferi sonunda Doğu Roma İmparatoru I. Aleksios Komnenos da artık halk nezdinde etkisini kaybetmiş görünüyordu. Uzun süren rahatsızlıkları ve Doğu Roma İmparatorluğu sarayında başlayan kimin varis olacağı ile ilgili görüşler Aleksios'un son zamanlarında huzurunu kaçırmıştır. Zira kendisi 1092 yılında oğlu Ionnais'e taç giydirmişti. Ancak Doğu Roma İmparatorluğu sarayındaki taht entrikaları I. Aleksios Komnenos'un son günlerinde de devam etmiştir. Son yıllarda kendini iyiden iyiye hissettiren Gut/Damla hastalığına yeni hastalıklar eklenmiş ve kızı Anna Komnena'nın tabiriyle günden güne erimiştir. Anadolu seferinden yaklaşık iki yıl sonra hastalığının çok şiddetlendiğini ve nefes alıp vermekte zorlandığını anlatan Anna Komnena, Doğu Roma İmparatorluğu hekimlerinin her birinin farklı hastalıklar belirterek şifa konusunda bir fayda sağlayamadıklarından şikâyet etmiştir. Hastalığının günümüz şartlarında yorumlanmasıyla kalp yetmezliği olma olasılığı yüksek olan I. Aleksios Komnenos, Roma İmparatorluğu'nu eski gücüne ulaştırmak hayaliyle çıktığı imparatorluk tahtında 15-16 Ağustos 1118 yılında 70 yaşındayken hayata veda etmiştir[212].

---

[211] Işın Demirkent, Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan, (Ankara 2014), TTK Yay. s. 467.

[212] Komnena, *Alexiad*, s. 515-525.

BÖLÜM IV

HAÇLI SEFERLERİ SIRASINDA DOĞU ROMA İMPARATORLUĞU'NUN HAÇLILARA KARŞI İZLEDİĞİ POLİTİKALAR

4.1. Haçlı Seferleri Öncesinde Yakındoğunun Genel Durumu

1040 yılında Dandanakan Savaşı'yla Gaznelileri mağlup eden, Horosan'da Büyük Selçuklu Devleti'ni kuran Oğuz Türkleri; izledikleri batı yönlü politikalar sayesinde, kısa zaman içerisinde Anadolu kapılarına dayanmıştır.Sultan Alparslan zamanında Doğu Roma İmparatorluğu'na karşı kazanılan Malazgirt zaferi ile birlikte Türkler akın akın Anadolu'ya girmeye başlamıştır.Bu tarihten sonra Anadolu'nun doğusundan batısına kadar her toprağına ayak basan Selçuklu Türkleri, Doğu Roma İmparatorluğu'nun siyasi varlığını da tehlikeye atmaya başlamıştır[213].

Doğu Roma İmparatorluğu; bu dönemde askeri, ekonomik ve toplumsal olarak çok zor bir dönemden geçmekteydi. Balkanlarda Türk gruplar ve Bulgar tehdidi şiddetlenmiş, Normanlar; Doğu Roma İmparatorluğu topraklarına saldırılarını yoğunlaştırmıştır. Kısacası; II. Basil'in zirveye çıkardığı Doğu Roma İmparatorluğu, gerileme ve çöküş devresine girmiştir. Özellikle yüzyıllar boyunca uygulanan askeri sistemin bozulması ve orduda artan ücretli asker sayısı, Doğu Roma İmparatorluğu'nun gerilemesinde oldukça etkili olmuştur. Savaşlarda artan yenilgiler sonucunda Doğu Roma İmparatorluğu'nun İtalya'daki egemenliğine Normanlar son vermiştir. Aynı dönemlerde Anadolu'da da durum farklı değildi Zira Türkler, hızla Doğu Roma İmparatorluğu topraklarını fethetmekteydi. Doğu Roma İmparatorluğu yönetiminde yaşanan taht değişiklikleri ve entrikalar sonucunda Türkler, Marmara

---

[213] Gölgesiz Karaca, "I. Haçlı Seferi…s. 143-144.

kıyılarına kadarki bölgelerde hâkimiyet kurmaya başlamıştır. Özellikle Sultan Melikşah'ın kuzeni olan Süleymanşah'ın İznik'i fethederek bölgeye yerleşmesi Türkler için çok önemlidir. Böyle bir ortamda tahta Komnenoslardan I. Aleksios Komnenos'un çıkması Roma İmparatorluğu için yeni bir başlangıç olmuş ancak kaderini çok da değiştirememiştir. İmparator Aleksios Komnenos, tahta çıktığı ilk dönemlerde Süleymanşah'ın hakimiyetini Dragos Çay'ı Antlaşması'yla kabul ederek Norman tehditi ve Balkanlardaki Peçenek-Bulgar gruplarını ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Ancak Süleymanşah'ın 1086 yılında ki vefatıyla Doğu Roma İmparatorluğu çok rahat bir nefes almıştır. Zira yerine geçen Ebu'l Kasım,her ne kadar başarılı bir yönetici olsa da Türklerin Marmara kıyılarında kalmalarını sağlayamamıştır. Melikşah'ın, Süleymanşah'ın ölümünden sonra bozulan Anadolu'daki birliği yeniden sağlama ve Türkiye Selçuklu topraklarını kendisine bağlama isteği sonucunda; Emir Bozan ve Emir Porsuk komutasındaki ordular Anadoluya gelmiştir. Ebu'l Kasım ve I. Aleksios arasındaki ittifak neticesinde İznik'i alamayan Melikşah baskılarını artırmış ve I. Aleksios ile ittifak kurmak istemiştir. Ancak tüm bunlar yaşanırken Melikşah'ın ani ölümü Doğu Roma İmparatorluğu'nu rahatlatmıştır. Melikşah'ın ölümüyle Süleymanşah'ın oğulları İznik'i almıştır[214].

Türk dünyasında önce Süleymanşah'ın sonra Nizamü'l-Mülk[215] ve Melikşah'ın ani ölümleri Selçuklularda gerileme dönemini başlatmıştır. Özellikle Büyük Selçuklu tahtında kardeşler arasındaki mücadelelerin uzun sürmesi Büyük Selçuklu Devleti'nin Haçlı Seferleri'ne karşı etkin bir şekilde mücadele etmesini engellemiştir. Ayrıca Selçuklu topraklarında Şii lider Hasan Sabbah önderliğinde kendini gösteren Bâtınilik[216] faaliyetleri de devletin Haçlı Seferleri'ne yeteri kadar yoğunlaşamamasına neden olmuştur. Zira Muhammed Tapar dönemi Selçukluların Batınilik ile mücadele ettiği en yoğun dönem olmuştur.[217]. Bunun yanında Şii ve

---

214 Sevim- Merçil, *Selçuklu Devletleri, s. 92.*

215 ***Nizamülmülk*** *(1018-1092) Sultan Alparslan ve Melikşah döneminde Selçuklu Devletinde başarılı bir şekilde vezirlik görevini ifa etmiş bir siyasetçi, bilgin ve fikir adamıdır.* Detaylı bilgi için Bkz: Abdülkerim Özaydın, "Nizâmülmülk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul, TDV Yay., 2007), C. 33, s. 194.

216 ***Bâtınilik:*** *"Gizli olmak; bir şeyin iç yüzünü bilmek" anlamındaki "batn" veya "butûn" kökünden türeyen "bâtın" kelimesine nisbet ekinin eklenmesiyle oluşmuş bir terimdir. Buna göre bâtıniyye "gizli olanı ve bir şeyin iç yüzünü bilenler" anlamına gelir. Başlangıçta "Talimiyye" ismiyle anılan grup daha sonra Hasan Sabbah'ın adına ithafen "Sabbahiyye" diye anılmıştır.* Detaylı bilgi için Bkz: Avni İlhan, "Bâtıniyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul, TDV Yay., 1992), C. 5, s. 190-194.

217 Ahmet Ocak, "Bir Terör Örgütü Olarak "Bâtınilik" ve Selçuklu Ülkesindeki Faaliyetleri", *Dini Araştırmalar Dergisi,* (İstanbul 2004), C. 7, S. 20, s. 171.

Sünni çatışması da Melikşah'ın ölümüyle birlikte artmıştır. Zira Fatimiler[218] Selçuklu'nun bu zor zamanlarından faydalanarak Kudüs'ü geri almışlardır. Artuk Bey'in[219] oğulları Sökmen ve İlgazi her ne kadar direnmiş olsa da şehri teslim etmekten başka çare bulamamışlardır. Yakındaoğu'daki bu Şii Sünni çatışması devletlerin zayıflamasını sağlamış böylece tüm askeri güçlerini birbirlerine karşı kullandıklarından Haçlılarla yetirince savaşma imkânı bulamamıştır. Hatta birbirlerine karşı Haçlılarla ittifak kurmaya da çok yakın duruma geldikleri zamanlar olmasına rağmen bunu başaramamışlardır. Doğu'daki Müslümanlar ve Türklerin sürekli siyasi ve dini mücadele halinde olmasını fırsat bilen Batı dünyası, Doğu Roma imparatoru I. Aleksios Komnenos'un da teklifi ve davetiyle Haçlı Seferleri'nin başlatmıştır[220].

4.2. I. Aleksios Komnenos'un Yardım Çağrısı ve Haçlı Seferleri

Yukarıda da zikrettiğimiz üzere başlangıç dönemlerinde Türk devletlerinin meşguliyetleri sebebiyle ilgi gösteremedikleri Haçlı Seferleri'ne diğer İslam Devletleri de içinde bulundukları ayrılıklar sebebiyle birlik olmamışlardır. Zira İslam dünyasında bu tarihlerde dini ve siyasi olarak tam bir ayrılık söz konusuydu. Dini yönden üç devlet halifelik iddiasında bulunmaktaydı. Endülüs'te Emeviler, Mısır'da Fatımiler ve Bağdatta'da Abbasiler halifeliğin kendilerinde olduğunu ilan etmiştir. Bu durum Hırıstiyan dünyası açısından son derece önemlidir. Bu ayrılıklardan faydalanmaya çalışan batılı devletler, 1031 yılından itibaren Endülüsteki Müslümanları büyük bir kıyımdan geçirerek bölgeden uzaklaşmalarını sağlamışlardır. Böyle bir ortamda Büyük Selçuklu Devleti'nin ayrılıkları birleştirme çabaları Melikşah'ın ölümüyle sonuçsuz kalmıştır. Endülüste yapılan katliamlar Haçlı Seferi olarak değerlendirilmemiştir. Bu sebeple seferlerin başlangıç tarihi

---

[218] **Fatimiler:** Fatimler Devleti 909 yılında Mağrib'te kurulmuş ve 1171 yılında Mısırda yıkılmıştır. Siyasi hayatı boyunca her ne kadar Türk ve Müslüman Dünyasıyla uyuşmamasına rağmen İslam tarihinin önemli aktörlerinden biri olmuştur. Detaylı bilgi için Bkz: Eymen Fuâd Seyyid, "Fâtımîler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul, TDV Yay., 1995), C. 12, s. 237-240.

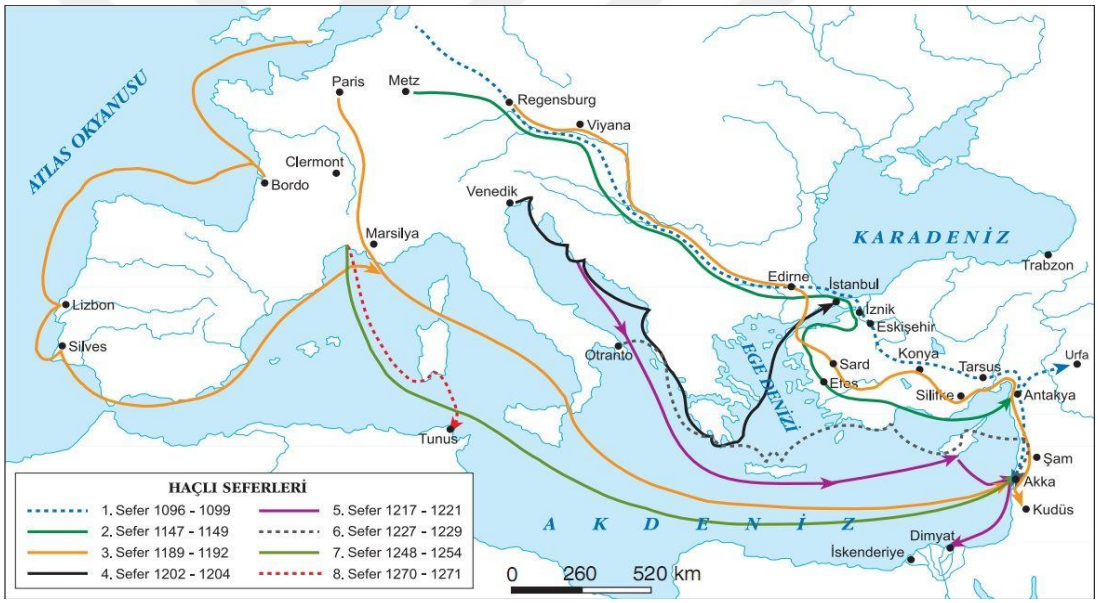
[219] Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan'ın 1071 yılındaki Malazgirt Savaşında savaşan komutanlarından biri de Artuk Bey'dir. Savaştan sonra Alparslan'ın Anadolu topraklarını Beylerine ikta vermesi üzerine Artuk Bey'de kendine bağlı birliklerle Mardin, Âmid, Malatya ve Harput topraklarına yerleşerek 1102-1231 yılları arasında bölgede hüküm sürmüşlerdir. Detaylı bilgi için Bkz: Ali Sevim, "Artukluların Soyu ve Artuk Bey'in Siyasi Faaliyetleri, *Belleten Dergisi,* (Ankara, Ocak 1962) C. 26, S. 101., s. 121-146.

[220] Kaleli, "İmparator I. Aleksios Komnenos…, s. 975.

olarak, 1095 Clermont Konsilinden sonra Papa II. Urbanus tarafından yapılan çağrıya cevap veren toplulukların harekete geçtiği 1096 yılı kabul edilmiştir[221].

4.3. Pierre I'Ermite'in Haçlı Seferi

Haçlı seferleri XI. yy. sonlarından itibaren Doğu Roma İmparatorluğu'nun batıdan yardım talebiyle başlayan ve Avrupa dünyasının "Kudüs'ü kurtarma ve Türkleri Anadolu'dan atma" sloganıyla Yakın Doğu'yu ele geçirme planlarını hayata geçirmek için başlattıkları dini, askeri, ekonomik, kültürel, siyasi neden ve sonuçları olan bir harekettir. İlki 1096 yılında sonuncusu da 1291 yılında olmak üzere yaklaşık dokuz büyük sefer yapılmıştır. Ancak bu seferler arasında ufak çaplı girişimler de mevcuttur. Bu seferlerin birincisi I. Aleksios Komnenos döneminde başlamıştır[222].

Harita 3. *Haçlı seferleri sırasında takip edilen yollar*

I. Aleksios Komnenos, tahta geçtiği andan itibaren Türklerden kurtulmak için eline geçen bütün fırsatları değerlendirmiş ancak tek başına Türklerle mücade etme konusunda başarılı olamamıştır. İmparator I. Aleksios Komnenos, geleneksel

---

[221] Adnan Kara, "Ortacağ Haçlı Kontluklarından Günümüz Suriye Kontlarına: Bir Değerlendirme", *Academic Platform Journal of İslamic Researches,* (Kış 2019), C.3, S.3, s.323.

[222] Işın Demirkent, "Haçlılar", Türkiye *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul, TDV Yay., 1996), C. 14, s. 527.

Roma İmparatorluğu politikası olan ücretli asker alma konusunda Papa II. Urbanus'tan yardım talebinde bulunmuştur. Bu sebeple Papa 1089 yılında toplanan konsüle batı ile ilişkilerini güçlendirmek ve yardım alabilmek için elçilerini göndermiştir[223]. Eylül ayında toplanan bu konsülde I. Aleksios Komnenos'un aforoz kararı kaldırılmıştır. Bu tarihten sonra batı ile barışçıl ilişkiler kuran Komnenos, 1095 yılında artık Türklerin baskısını iyice hissettiği dönemde tekrar elçilerini batıdan yardım istemek için göndermiştir. Özellikle 1086 yılında Süleymanşah ve 1092 yılında Sultan Melikşah'ın ölümüyle Selçuklu topraklarında baş gösteren kargaşayı fırsat bilerek tekrar yardım talebinde bulunmuştur. 1095 yılında toplanan Piacenza Konsilinde Türklerle mücadele etmek için yardım talebinde bulunmuş bu yardım talebi ve Papa II. Urban tarafından memnuniyetle kabul edilmiştir[224].

Papa II. Urbanus'un Kasım 1095 yılında Clermont konsilinde yaptığı konuşma sonrası Haçlı Seferi başlamıştır. Gönüllü olarak asker toplama işine girişen ilk kişi Pierre I'Ermite[225] adında bir keşiş olmuştur. Fransa ve Almanya topraklarını dolaşan bu keşiş yaklaşık 20.000 başıbozuk asker toplamayı başarmıştır. Bunların askerlikle uzaktan yakından alakası olmadığı silahsız ve komutansız olmalarından anlaşılmaktadır. Bu dönemde yapılacak Haçlı Seferleri'nde tam donanımlı asker sayısı yaklaşık 100.000 idi[226]. Ayrıca gönüllü olarak katılan asker ve ailelerinin sayısıyla toplamda yaklaşık 600.000 kişilik bir kuvvete ulaşmışlardır. Gittikçe sayıları artan Haçlı kuvvetleri İstanbul'a doğru yola çıkmıştır. Ancak Doğu Roma İmparatorluğu'nun talep ettiği ücretli askerler yerine sayıları 600.000'ni bulan büyük

---

[223] Haçlılar ve Müslümanların birbirlerine olan olumsuz bakış açısı anlaşılabilirdir. Zira farklı inançlara sahip olmaları ve birbirlerine üstünlük kurma çabaları onları karşı karşıya getirmiştir. Haçlı kaynakalarında Müslümanlar; "*İsa düşmanı, kafir, dinsiz ve tanrı düşmanı putperestler"* olarak gösterilmiştir. Fakat aynı dine mensup Latinlerin, Doğu Hıristiyanlarına (Ermeni, Süryani vb.) ve Doğudaki Hıristiyanların ise Latinlere olumsuz bakışları çok daha sert olmuştur. Birbirlerine üstünlük kurma çabaları onları düşmanlarına karşı ittifak kurmaya sevk etmiştir. Zira haçlı orduları Anadolu'da yenilgiye uğradığında Latinler bunun müsebbibi olarak Roma İmparatorluğu İmparatoru I. Aleksios Komnenos'u gösterecektir. Aynı durum Roma İmparatorluğu içinde geçerli olacaktır. Zira Aleksios Komnenos'un gelen Haçlı birliklerini İstanbul'da tutmak istememesi ve komutanlarına ele geçirdikleri yerleri Roma İmparatorluğu kuvvetlerine teslim edeceklerine dair vasallık yemini ettirmesi, İstanbul'u ele geçirebileceklerine dair korkusundandır. Detaylı bilgi için Bkz: Claude Cahen, *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, Çev. Mustafa Daş, (İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2010).

[224] Demirkent, "Haçlılar", s. 527-528; Karaca, "I. Haçlı Seferi (1096) …, s. 148.

[225] Pierre I'Ermite'nin topladığı birliklerle gerçekleştirdiği öncü sefer Haçlı Ordusunu beklemeden başlamış ve "Halkın Seferi" adıyla da anılmıştır.

[226] Haçlı ordularının asker sayısı ile ilgili çok net bilgiler bulunmamakla birlikte en iyi sonuçlara Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi adlı eserinde yer vermiştir. Detaylı bilgi için Bkz: Steven Runcıman, *Haçlı Seferleri Tarihi, I. Cild, Birinci Haçlı Seferi ve Kudüs Haçlı Kontlupunun Kuruluşu*, Çev. Firet Işıltan, (Ankara, TTK Yay., 1989), s. 263-267.

çoğunluğu dağınık ve başsız Haçlı ordularının gelmesi karşısında Aleksios Komnenos dahi şakınlığa uğramıştır[227]. Çünkü Doğu Roma İmparatorluğu Türklere karşı sadece ücretli asker talebinde bulunmuştur. Ancak papalık kendi gücünü gösterme ve Doğu Roma İmparatorluğu'nun eskisi gibi güçlü olmadığını hissettirerek Doğudaki Hıristiyanlar üzerinde hâkimiyet kurma amacındaydı. I. Aleksios Komnenos kendi fikirleriyle *"Batılıların hiçbir anlaşmaya uymayan, para düşkünü ve güvenilmez kişiler"* olduğunun farkındaydı. Haçlıların daha yola çıkar çıkmaz sergiledikleri davranışlar Aleksios'un ne kadar haklı olduğunu gösterir nitelikteydi. Zira Haçlı kuvvetleri, çapulcu gibi davranmaya ve geçtikleri yerlerdeki ahaliyi yağmalamaya başlamışlardır. Hatta Müslüman, Hıristiyan; çocuk, yaşlı kadın ve erkek faketmeksizin büyük katliamlar yapmışlardır. Anna Komnena'ya göre sayıları *"yıldızlar ve kumsaldaki kum taneleri kadar olan bu büyük ordu"* 1 Ağustos 1096 yılında İstanbul'a varmıştır[228]. Diğer kaynaklar Haçlı ordusunun asker sayısını farklı farklı vermektedir. Seferin görgü tanıklarından Fulcherius[229], Haçlı ordusunun savaşçılar dışındakiler hariç sayılarının 600.000 olduğunu söylemektedir. Diğer bir Latin tarihçisi olan Albetrus ise sayılarını 400.000 olarak vermektedir. Urfalı Mateos ise Haçlıların sayısını 500.000 olarak not düşer. Ayrıca aynı müellif Sultan I. Kılıç Arslan'ın ordusundaki asker sayısının da 600.000 civarında olduğunu belirtmiştir. Net olmasa da Haçlı kuvvetlerinin sayısının 500.000'in üstünde olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bunların çoğu; zorlu yol şartları, açlık susuzluk, hastalık ve diğer çeşitli sıkıntılar yüzünden ölmüş veya vazgeçerek evlerine geri dönmüşlerdir. Sefere devam eden Haçlı kuvvetlerinin sayısının Türklerden kat be kat büyük olduğu anlaşılmaktadır. Zaten Türklerin yenilmesinin en büyük nedeni de bu sayı üstünlüğünden kaynaklanmıştır[230].

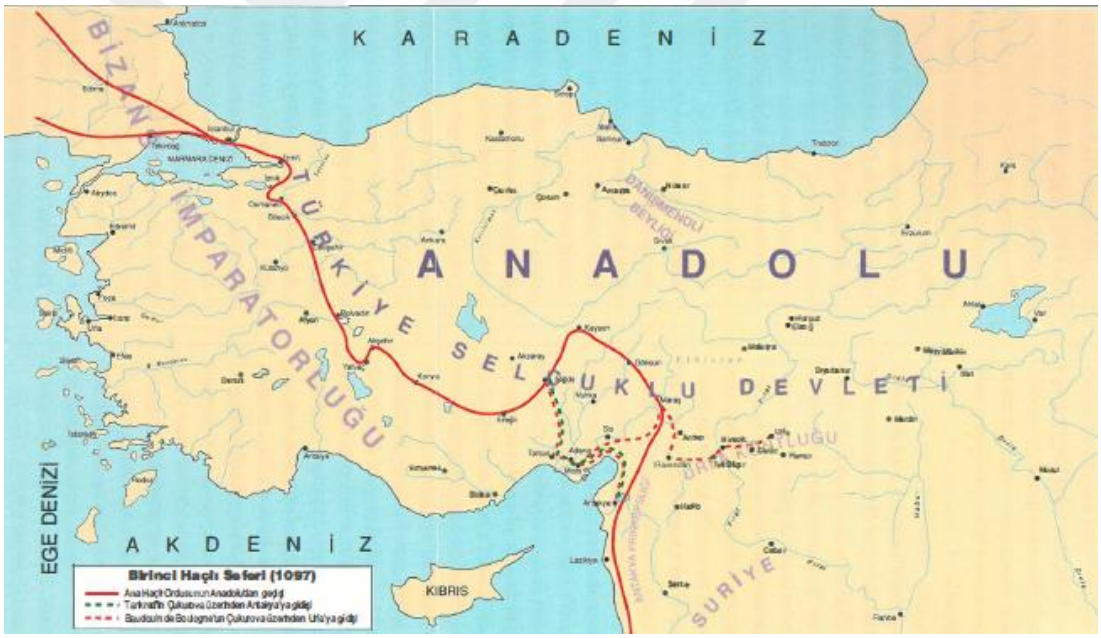
[227] Vladimir Aleksandroviç Gordlevskiy, *Anadolu Selçuklu Devleti*, Çev: Azer Yaman, (İstanbul, Onur Yay. 1988), s. 41-42.

[228] Komnena, *Alexiad*, s. 306.

[229] Fulcherius: *Clermont Konsiline katılan ruhanilerden biri olan Fulcherius, 1059 yılında yılında doğmuştu. Birinci Haçlı Seferinin görgü tanıklarından biridir ve Haçlı seferleri görgü tanıkları tarafından yazılan üç eserin birinin sahibidir. Fulcherius 1100 yılında Kudüs'e yerleşir ve ardından "Gesta Francorum Iherusalem Peregrinantium" adlı eserini yazmaya başlamıştır.* Detaylı bilgi için Bkz: Ebru Altan, "Birinci Haçlı Seferi'nin Bir Görgü Tanığı: Fulcherius Carnotensis", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi* (2001-2002), Prof. Dr. İsmet Miroğlu Hatıra Sayısı, S. 37, (İstanbul 2002), s. 45-49.

[230] Orduların durumu ve asker sayılarıyla ilgili detaylı bilgi için Bkz: Ebru Altan, *"Antakya Haçlı Prinkepsliği Tarihi, Kuruluş Devri (1098-1112)", (*Ankara, TTK Yay. 2018), s. 23-27.

I. Aleksios Komnenos,İstanbul'a ulaşan bu başıbozukları soylu lordlar gelene kadar İstanbul çevrisine yerleştirmek istemiş ancak yaptıkları aşırılıklardan korkan imparator onları acil bir şekilde gemilerle bugünkü Yalova bölgesine geçirmiştir. Kendilerine yerleştikleri bölgelerde arkalarından gelen Haçlı kuvvetlerinin gelmelerini tavsiye etmiştir. Ancak bu gruplar hemen yağma hareketlerine girişip nefes alan hiçbir canlıya acımamışlardır. Gruplar halinde İznik sınırlarına girmeye başlayan bu gruplar köyleri yağmalamıştır. Özellikle Rinaldo öncülüğündeki 6.000 kişilik bir kuvvetin İznik civarındaki Kserigordon Kalesi'ni ele geçirmeleri Sultan I. Kılıç Arslan'ın tepkisini çekmiş ve hemen Emir Muhammed komutasında bir orduyu kaleyi alması için göndermiştir. Emir Muhammed, kalenin su ihtiyacını sağlayan kaynağı ele geçirince kale içerisindekiler sekizinci gün sonunda teslim olmak zorunda kalmıştır[231].

Harita 4. I. Haçlı ordularının takip ettiği yol

Türkiye Selçuklularının almış oldukları bu galibiyet iki casus tarafından Türklerin yenildiği şeklinde Kibotos'taki karargâha ulaştırılmıştır. Hatta İznik'in de Rinolda tarafından ele geçirildiği ve ganimetlerin paylaşıldığı bilgisi Haçlılar arasında yayılmıştır. Birçoğu zafer sarhoşluğuyla İznik'e doğru yola koyulmuş ancak

[231] Işın Demirkent, *Sultan I. Kılıç Arslan*, (Ankara, TTK Yay.1996) s. 21-22.

durumun gerçek olmadığı ve Rinaldo ile kuvvetlerinin yenildiği haberi sonrası Haçlılar endişeye kapılmıştır. Pierre bu zaman zarfında imparatordan yardım alabilmek için İstanbul'da bulunmaktaydı. Haçlı kuvvetleri ise Gautier Sans Avoir öncülüğünde kendi aralarında yaptıkları toplantılar neticesinde Kserigordon'un öcünü almaya karar vermişlerdir. Yaklaşık 20.000 kişilik bir kuvvetle İznik'e doğru yola çıkan bu düzensiz birlikler Kibotos'un 5 km ilerisinde Drakon vadisinde Sultan I. Kılıç Arslan'ın kuvvetleri tarafından pusuya düşürülmüştür[232]. Yoğun ok atışı sonrasında Haçlı birliklerinin çoğu hayatını kaybetmiştir. Ölenlerin içinde kendilerine öncülük eden Gautier Sans Avoir de vardır. Dağılıp Kibotos'taki karargâha doğru kaçan Haçlı kuvvetlerini takip eden Türkler, karargâhta birçok ganimet ve esir elde etmişlerdir. Ancak esirlerin çoğu çocuk, yaşlı ve din adamı olduğu için tamamı esir olarak gönderilmiştir. Değerli eşya, silah ve hayvanlara ganimet olarak el konulmuştur. Yaklaşık 3 bin kişilik bir haçlı grubu da etraftaki kalelere sığınarak hayatta kalmaya çalışmıştır. Drakon (kırkgeçit) vadisindeki bu ilk Haçlı-Türk çarpışmasından galip ayrılan Türkler bu toprakların kolay lokma olmadığını göstermiş oldu[233]. Anna Komnena eserinde bu grubun tamamının Türkler tarafından yok edildiğinden şu şekilde bahsetmektedir:

"Türklerin kılıcına o kadar çok sayıda Kelt ve Norman kurban gitmişti ki, her yanda yatıp duran savaşçı cesetleri toplanıp yığıldığında, bundan, koskoca bir yığın demeyeceğim, hatta bir yükselti, hatta bir tepe demeyeceğim, ama pek geniş alana yayılan yüksek dağ benzeri oluşturuldu"[234].

İlk Haçlı birlikleri Pierre I'Ermite yönetiminde olan başıbozuk ve askerlikle ilgisi olmayan sözde Hıristiyan kardeşlerine yardım için gelenlerdir. Ancak bu düşüncelerini yola çıkar çıkmaz değiştirmiş olacaklardı ki Balkanlara girer girmez, Hıristiyan halk da dâhil olmak üzere herkese karşı zülme başlamışlardır. Daha çok ekonomik nedenlerle çıkmış oldukları yolculukta içlerindeki ganimet ve yağma isteği onların sonunu getirmiştir[235].

---

[232]; Birsel Küçüksipahioğlu, "Türklerle Haçlıların İlk Karşılaşması: Drakon Savaşı", *Tarih ve Uygarlık İstanbul Dergisi,* S. 3 (Mayıs-Haziran 2013), s. 49-50.

[233] Küçüksipahioğlu, "Türklerle Haçlıların…", s. 50; Komnena, "Alexiad", s. 306-307.

[234] Komnena, "Alexiad", s. 306.

[235] Erkan Göksu, "Haçlıların Anadolu"daki İlk Faaliyetleri ve Kırkgeçit (Drakon) Savaşı (1096)", *EKEV Akademi Dergisi,* S.39 (Bahar 2009), s. 367; Küçüksipahioğlu, Türklerle Haçlıların…, s. 50; Komnena, "Alexiad", s. 306-307.

4.4. I. Haçlı Seferi ve İznik'in Zaptı

Haçlılarla ilk mücadelesinden başarıyla ayrılan Sultan I. Kılıç Arslan büyük bir yanılgıya düşerek Ermeni Gabriel'in elindeki Malatya'yı almak için harekete geçmiştir. Büyük bir haçlı ordusu sınırlarında iken böyle bir sefere çıkması mantıklı karşılanmamıştır. Zira Haçlıların, Anadolu'ya geçen ilk birlikleri düzensiz başıbozuklardan oluşmaktaydı. Ancak 1096 yılının sonlarında asıl büyük Haçlı kuvvetleri, İstanbul'a ulaşmaya başlamıştır. Bu kuvvetler tamamen eğitimli ve donanımlı asilzadelerin emri altındaki askerlerdir. Bu asilzadelerde Aleksios'la erzak karşılığında Anadolu'da ele geçirdikleri yerleri Roma İmparatorluğu'na vermeyi kabul ederek Anadolu'ya geçmişlerdir. Böyle bir antlaşma yapması Aleksios'un bu asilzadelere güvenmediğini ve ele geçirdikleri bölgelerde hâkimiyet ilan etmelerinden korktuğu içindir. Bu asilzadeler arasında; Lorraine dükü Godfruva dö Buyyon, Toulouse kontu Raymond, Fransa prensi Hüg dö Vermanduva, Norman Robert Guiskard'ın kardeşi Norman reisi Bohemund ve İngiltere prensi Robert dö la Normandi vardı[236]. Bu asilzadeler komutasındaki zırhlı Haçlı birlikleri Palekanon'da kurdukları karargâhta son hazırlıkları yaparak İznik üzerine yürümüşlerdir[237].

6 Mayıs'ta İznik önlerine ulaşan Haçlı ordusu kendi aralarında kurdukları sistemle kaleyi her bir bölgeden kuşatmışlardır. Bu sırada Sultan I. Kılıç Arslan Malatya kalesini kuşatmakla meşguldü. Tabiki Haçlıların harekete geçtiğini duyduğu an bir grup askerini öncü olarak göndermiş ardından da kendisi yola çıkmıştır. Ancak öncü grup varmadan kuşatma başlamış olduğu için kaleye giremeden Kılıç Arslan'ın gelmesini beklemek zorunda kalmışlardır[238]. Sultan I. Kılıç Arslan geldiğinde de değişen bir şey olmamış ve yapılan mücadelelerde şehre girmeyi başaramamışlardır. Bu sebeple I. Kılıç Arslan yapılacak en mantıklı şeyin şehri teslim etmek olduğunu düşünmüştür. Fakat şehir içindeki kuvvetler Haziran'ın 18 ine kadar şehri başarıyla savunabilmiştir. Haçlıların Aleksios'tan yardım istemesi üzerine Roma İmparatoru, denizden Gemlik kıyılarına gemiler ve Tatikios komutasında karadan yaklaşık 2.000 asker göndermiştir. Sonunda onlar da Kılıç Arslan'dan umudu keserek şehrin teslimi için Romalı Butimites ile görüşmeye başlamışlardır. Doğu Roma İmparatorluğu, çoğunluğunu Peçenek askerlerinden oluşan bir grup askeri göndererek şehri teslim

---

[236] Demirkent, *Sultan I. Kılıç Arslan*, s. 24-25.
[237] Ayönü, *Selçuklular*…, s. 88-89.
[238] Runcıman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, I. Cild, s. 136.

almıştır. I. Aleksios Komnenos yıllardır mücadele ederek alamadığı İznik'i Haçlılar sayesinde almayı başarmıştır (19 Haziran 1097)[239].

İznik'in kaybedilmesi Türkler açısından çok zor bir durum ortaya çıkarmıştır. Ancak I. Aleksios Komnenos'un planları neticesinde Haçlı askerlerinin de İznik'i yağmalayamaması, Haçlı askerlerini öfkelendirmiştir. Neticede Aleksios, Haçlı komutanlarını yanına davet ederek Sultan I. Kılıç Arslan'ın hazinelerinden onlara da pay vererek yatıştırmıştır[240].

Sultan I. Kılıç Arslan ise yaptığı yanlıştan ziyade İznik'i kaybetmiş ancak mücadeleden vazgeçmemiştir. Zira hiç vakit kaybetmeden Anadolu'dan kuvvet toplayarak yeni bir savaş hazırlığına girişmiştir. Danişmendli Gümüştekin Ahmet Gazi Bey, Selçuklu beyi Hasan Bey'i ve daha nice beyleri derhal yardıma çağırmak suretiyle kuvvetlerini arttırmıştır. Bu sırada İznik'i aldıktan bir hafta sonra Haçlı kuvvetleri de 26 Haziran günü Antakya'ya ulaşmak için Anadolu içlerine Eskişehir-Konya yönünde yürüyüşe geçmişlerdir[241]. Bu sefer yanlarına Doğu Roma İmparatorluğu komutanı Tatikios da katılmıştır. Çünkü I. Aleksios'un Haçlılarla yaptığı anlaşma gereği ele geçirilen kaleler Doğu Roma İmparatorluğu kuvvetlerince teslim alınmıştır[242].

I.Kılıç Arslan, topladığı kuvvetlerle Eskişehir Sarısu Ovası yakınlarında Haçlı ordusuna pusu kurmak için önceden mevzilenmiştir. Duruma bakıldığında I. Kılıç Arslan'ın Haçlı ordusunu iyi takip ettiği ve önceki hatalardan ders çıkarttığı anlaşılmaktadır. Haçlı ordusu ise iki kola ayrılmış bir kolun başında komutan Bohemond diğer kolun başında ise Raymond ve Touluse vardı. Yüksek teperlere mevzilenen I. Kılıç Arslan'ın kuvvetleri, Haçlıların tabiriyle yağmur ve dolu gibi yağan oklarla ve sonrasında ani bir baskınla Haçlı orudusuna başlarda büyük zaiyat verdirmiştir. Ancak Haçlı ordusunun zırhlı iki kolunun birleşmesiyle Selçuklu askerleri geri çekilmek durumunda kalmıştır[243]. Neticede yenilen Selçuklu askerleri verdikleri mücadeleyle kolay kolay pes etmeyeceklerini göstermişlerdir. I. Kılıç Arslan, bundan sonra direkt yapılacak bir meydan savaşı yerine vur-kaç taktiğiyle

---

239 Demirkent, "Haçlılar", s. 528.
240 Demirkent, *Sultan I. Kılıç Arslan,* s. 27.
241 Ebru Altan, *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148),* (Ankara, TTK Yay., 2003) s. 2.
242 Ayönü, *Selçuklular…*, s. 96.
243 Kerim Köksal Kaya-Sinan Tarifci, "I. Haçlı Seferinde Türkiye Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan'ın Uyguladığı Savaş Taktikleri ve Türk Ordusunun Savaşçılık Özellikleri Hakkında Bir Değerlendirme", *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi (SEMA)* S. 6, (Aralık 2021), s. 65-66.

Haçlıları yavaşlatmaya çalışmıştır. Özelikle Haçlı ordusunun geçeceği yerlerdeki su kaynaklarını ve gıda temin edebilecekleri yerleri yok ederek onları yavaşlatmak istemiştir. Kayseri civarında kendi şehrini korumak isteyen Hasan Bey, Haçlılarla çok büyük bir mücadeleye girişmiş ancak geri çekilmek durumunda kalmıştır. Tüm kuvvetleriyle Hasan Dağı'na doğru geri çekilen Hasan Bey ve yanındakiler mücadele esnasında şehit düşmüşlerdir. Yiğitçe savaşarak şehit olan Hasan Bey'in adı günümüzde hala Hasan Dağı ile anılmaktadır. Tüm bu zorluklara rağmen Haçlı ordusu Konya önlerinde I. Kılıç Arslan'ın kuvvetlerini tekrar yenmiş ve ilerleyişine devam etmiştir. Tüm bu mücadelesine rağmen I. Kılıç Arslan, Haçlı ordusunu durdurmayı başaramamış ve Haçlılar 1097 Ekim'inde Antakya önlerinde görülmüştür[244].

I. Kılıç Arslan'ın bir türlü Haçlıları durduramamasının en önemli nedeni Haçlı ordusunun askeri teçhizat ve insan sayısı bakımından üstün olmasıydı. Zira ikinci grupla yola çıkan Haçlı ordusu, Pierre I'Ermite'nin kuvvetlerinden oldukça farklı ve donanımlıydı. Bu sebeple I. Kılıç Arslan'ın yeniden kurup güçlendirmeye çalıştığı Türkiye Selçuklu Devleti yeniden dağılmış ve hemen hemen bütün toprakları Doğu Roma İmparatorluğu'nun eline geçmiştir. Karadeniz kıyılarından, Marmara kıyılarına ve İznik-İzmit şehirlerine kadar her bölgede Doğu Roma İmparatorluğu hüküm sürmekteydi. Hatta I. Aleksios Komnenos hızını alamamış ve Ege Denizi adalarında hüküm sürmeye devam eden Çaka Beyoğlu üzerine de deniz kuvvetlerini Ioannes Doukas'ı göndermiştir. İzmir'i hem denizden hem karadan kuşatan Ioannes Doukas, çok zorlanmadan şehri teslim almıştır. Zira Çaka Bey'in oğlu şehri savunamayacağının farkına varmış ve şehirdekilerin hayatlarına dokunulmaması şartı ile şehri teslim etmiştir. Fakat bu anlaşmaya Doğu Romalı bir komutanın öldürülmesiyle uyulmamış ve Roma İmparatorluğu ordusu İzmir'de büyük bir katliam yapmıştır. Ege bölgesindeki birçok noktayı ele geçiren Doğu Roma İmparatorluğu, Selçuklu sınırlarını Antakya-Eskişehir hattına kadar götürmüştür[245].

Öte yandan Ekim 1097 yılında Antakya'ya ulaşan Haçlı ordusu, şehri hemen kuşatmıştır. Uzun süren kuşatmanın ardından Ermeni asıllı Firuz adlı bir adamın ihanetiyle Haçlılar Antakya'yı almayı başarmıştır (Haziran 1098). Büyük

---

[244] Demirkent, *Sultan I. Kılıç Arslan,* s.30-31; Ayönü, *Selçuklular*…, s. 96.
[245] Ayönü, *Selçuklular*…, s. 97.

Selçuklu Sultanı Berkyaruk da Antakya kuşatmasına kuvvetlerini göndermiş ancak yapılan mücadelede başarılı olamamışlardır. Doğu Roma İmparator'u I. Aleksios Komnenos ve Haçlı komutanları arasında yapılan antlaşmaya göre ele geçirilen bölgeler Doğu Roma İmparatorluğu kuvvetlerine teslim edilecektir. Ancak Haçlı komutanlarından Bohemond Antakya'nın Doğu Roma İmparatorluğu'a verilmesini engellemiş ve bölgede bir Haçlı kontluğu kurmuştur. Diğer taraftan Haçlı komutanlarından Baudoion ise Urfa'daki Ermeniler tarafından davet edilmiş ve oda Urfa'da ilk Haçlı kontluğunu kurmuştur. Haçlı komutanlarının bu girişimleri Doğu Roma İmparatorluğu-Haçlı ittifak ve antlaşmasını bitirir mahiyettedir[246].

Haçlı orduları aldıkları galibiyetlerle durdurak bilmeden yollarına devam etmekteydi. Yeni hedefleri Fatımilerin, Selçuklu'dan aldıkları Kudüs olmuştur. Kudüs şehrini kuşatan Haçlılar son dönemlerini yaşayan Fatimileri ağır bir yenilgiyle uğurlamış ve 70.000 Müslümanı katletmiştir (Haziran 1099). Haçlıların yaptığı bu katliamlar uzun seneler boyunca anlatılmıştır. Haçlı kuvvetlerinin yaptığı katliamlara karşılık Hz. Ömer döneminde Müslümanlar Kudüs'ü ele geçirince (638) halife beyaz devesinin üzerinde şehre girmiş ve bütün kent halkının can ve mal güvenliklerinin korunacağı teminatını vermiştir. Ayrıca Hıristiyanlarca kutsal sayılan yerleri gezmek istediğini belirterek onlara gönül rahatlığı yaşatmıştır[247]. Ancak Hiristiyanların Kudüs'ü ele geçirince yaptığı katliamlar, iki unsurun insana ne derece önem verdiği ve saygı duyduğu anlaşılmaktadır.

Tüm başarılar Avrupa'da ağızdan ağıza yayılmış ve yeni Haçlı birlikleri ortaya çıkmıştır. Özellikle 1101 yılında sayıları 300.000'i geçen Haçlı orduları Anadolu içlerine doğru harekete geçmiştir. Lombard[248], Alman ve Fransızlardan oluşan birinci grup kısa sürede Ankara'ya ulaşmış; ikinci grup peşlerinden gelmiştir. Fakat 1101 yılında orta Anadolu'ya ulaşan bu ordular, İznik'in kaybı sonrasında başşehrini Konya'ya çekmek zorunda kalan Sultan I. Kılıç Arslan ile karşı karşıya gelmişlerdir. Birinci Haçlı birliği ağustos ayında Merzifon yakınlarında I. Kılıç

---

[246] Susan Wıse Bauer, *Ortaçağ Dünyası; Roma İmparatoru Büyük Constantinus'un Hıristiyanlığı Kabul etmesinden I. Haçlı Seferine*, (İstanbul, Alfa Yay., 2013) s. 715; Farac, *Abû'l-Farac…,* s.339; Ayönü, *Selçuklular*…, s. 97.

[247] Maalouf, *Arapların Gözüyle…,* s. 78-79.

[248] *Longobardlar bir başka bir deyişle Lombardlar İ.S. I. Yüzyıl dolaylarında Kuzey Almanya'nın Elbe Irmağı'nın kuzeyinde yaşayan bir Germen Kavmidir.* Detaylı bilgi için Bkz: Mert Kozan, "Kral Alboin Dönemi Longobardlar", *The Journal of Academic Social Science Studies* (Kasım 2017) s. 373-381.

Arslan ve dahi Gümüştekin ve Karaca Bey'in kuvvetleri tarafından ağır bir yenilgiye uğratılmıştır. İkinci birlik Konya yakınlarında ve Fransızlardan oluşan üçüncü birlik ise Ereğli yakınlarında aynı sonu yaşamış ve büyük bir yenilgi alarak çoğu Sinop'a sığınmak durumunda kamıştır. I. Kılıç Arslan ve diğer Türk beylerinin galibiyetiyle sonuçlanan bu mücadeleler, Anadolu'nun Türk yurdu olması açısından son derece önemlidir. Zira bu mücadelelerin kazanılması ve Doğu Roma İmparatorluğu-Haçlı ittifakının son bulması neticesinde imparator I. Aleksios Komnenos istediğini tam anlamıyla gerçekleştirememiştir. Yenilgiler sonucunda I. Aleksios Komnenos, I. Kılıç Arslan ile yapacağı antlaşma gereği; İzmir ve Marmara kıyıları hariç Anadolu'da ele geçirdiği diğer bölgelerden çekilmiştir. Ayrıca Batı ve Doğu Roma arasındaki ayrılıklar yeniden başlamıştır. Avrupalı Devletler, yenilgilerinin sebebi olarak I. Aleksios Komnenos'u görmüşlerdir. Gerçekten de aldıkları bu yenilgiler ile Urfa, Kudüs ve Antakya Haçlı Kontluklarına Anadolu'dan yapılacak olan insani yardımlar imkânsız hale gelmiştir. Ancak İtalya üzerinden gemilerle bu bölgelere insan desteği vermek zorunda kalmışlardır[249].

1101 yılında Anadolu'da Haçlı ordularına karşı alınan galibiyetler, şovalyelerin o döneme kadar ki imajlarını zedeleyecektir. Son derece teçhizatlı ve donanımlı olan bu birlikleri tanıma fırsatı bulan Türkler, bundan sonra ki dönemlerde gerekli şekilde savaşacaktır. Verdikleri bu mücadelelerle Haçlı ordularının Doğu'da yapacağı katliamlarıda engelleyen I. Sultan Kılıç Arslan, Haçlıların kıyı şeridinden içeri girmelerini engelleyecektir. Zira Haçlılar, yeteri kadar insan gücü ve yardım alabilse Haleb ve Dımaşk gibi şehirleri de ele geçirebilirdi. Bu mücadelelerde aslan payı muhakkak ki Türkiye Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan'ındır. Zira kendi içindeki karışıklıklardan dolayı yardım gönderemeyen Büyük Selçuklu Devleti ve Şii-Sünni çatışmasında ayrılıklar yaşayan Fatimilerin olası bir desteğinde Haçlı ordularının daha büyük yenilgiler alması kaçınılmaz olacaktı. Ancak I. Kılıç Arslan'ın kendi ordularından kat be kat büyük olan Haçlı ordularına karşı sergilediği vatan savunması, tarihin unutulmaz sayfalarında yerini almıştır. Onun komutanlığındaki Türk askerlerinin azim ve mücadele azmi Haçlılara yenilmelerine rağmen kırılmamıştır. Türklerin başlıca silahlarından olan yay ve ok Haçlı birliklerinin ağır zırhlarına karşı oldukça etkisiz kalmıştı. Ancak Haçlı ordularının tanınması ve mücadele azmi soncunda 1100 ve 1101 yıllarında Haçlıları ağır bir mağlubiyetlerle

---

[249] Demirkent, *Sultan I. Kılıç Arslan*, s. 47-48.

evlerine gönderecektir. Haçlılarla ilk karşılaşmada Türkiye Selçuklu Devleti, yukarıda da zikrettiğimiz gibi en fazla bedel ödeyen ve İslam Devletlerini koruyan devlet olmuştur. Haçlı ordularının bu seti geçebilenleri Orta Doğu'da kurdukları Urfa, Antakya, Kudüs ve Trablus kontluklarıyla uzun süre bölgenin siyasi yapısında rol oynamayı başaracaktır[250].

Sultan I. Kılıç Arslan, Haçlılarla mücadele sonunda I. Aleksios Komnenos ile bir antlaşma imzalamıştır. Bu antlaşmadan sonra Haçlıların gücünün kırıldığı ve kısa vadede tekrar gelemeyeceklerini bildiğinden yönünü doğuya çevirmiştir. Haçlıların elinden Maraş'ı alan Kılıç Arslan, Danişmenoğullarından da Malatyayı alacaktır (1105). Ancak Musul'da Büyük Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar adına okunan hutbeyi kendi adına okutması ve Muhammed Tapar tarafından görevlendirilen Emir Çavlı ile giriştiği mücadelede mağlup olup geri çekilmesi sonunu hazırlamıştır. Zira geri çekilme esnasında girdiği Habur Nehri'nde ağır zırhlıları nedeniyle boğulmuştur[251].

Onun ölümünden sonra Türkiye Selçuklu Devleti, ağır bir sarsıntı yaşamıştır. Süleymanşah'ın ölümünden sonraki gibi bir boşluğa düşen Selçuklu Devleti'nin bu sefer başına geçebilecek Ebu'l Kasım gibi dirayetli bir komutan da bulunmuyordu. Ayrıca Haçlı seferlerinin etkisi hala devam etmekte ve yaralar sarılmaya çalışılmaktaydı. Ancak bu durum Roma İmparatorluğu için geçerli değildi. Zira sürekli hazır bulunan İmparator I. Aleksios Komnenos, hemen faaliyetlerine başlamış ve Anadolu'ya kuvvetlerini göndermiştir. Eumathios önderliğindeki Roma İmparatorluğu ordusu, Ege kıyılarından içlere doğru Edremit-Antalya hattını işgal etmiştir. Yapılan işgal neticesinde bölgedeki hemen hemen tüm Türkler katliama uğramıştır. Kaçabilenler ise Anadolu içlerine geçerek uğradıkları zülmü diğer Türk gruplara anlatabilmişlerdir[252].

4.5. I. Aleksios Komnenos'un Doğu Politikası ve Haçlı Kontlukları İle İlişkileri

Roma İmparatorluğu Devleti, I. Aleksios Komnenos'un üstün kabiliyeti sayesinde tahta geçtiği ilk on dört sene içinde düzeni sağlayamamış ve imparatorluğu

---

[250] Salim Koca, "Haçlı Seferleri Sebep ve Sonuçları Bakımından Nasıl Değerlendirilebilir?", *Akademik Bakış Dergisi,* C.10, S.20, (Yaz 2017), s. 23; Kaya-Tarifci, "I. Haçlı Seferinde Türkiye Selçuklu Sultanı…", s. 68.

[251] Ayönü, *Selçuklular*…, s. 100.

[252] Komnena, *Alexiad*, s. 340.

çöküşün eşiğinden almıştır. Ancak her şey düzeni sağlamakla bitmemiş ve eski ekonomik düzenin sağlanabilmesi için kilisenin mallarına el koyması gerekmiştir. Tüm bunlarla uğraştığı yerde bir de dışardan imparatorluğu tehdit eden düşmanlara karşı paralı askerlerden oluşan bir ordu kurmayı düşünmüştür. Aleksios Komnenos, düşmanlarını "böl ve yönet" esasına uygun olarak saf dışı bırakmıştır. Ancak görünüşte düşmanlarını saf dışı bırakmışsa da ülkesini istila eden gruplardan kurtarmak ve mümkünse eski topraklarını Türklerden almak için sağlam askerlere ihtiyacı vardı. Bu sebeple Kudüs'e giderken yolu İstanbul'a düşen Flandre Kontu I. Robert ve diğer bazı önemli kişiler vasıtasıyla batıdan asker talebinde bulunmuştur. I.Aleksios'un amacı bu dönemde İstanbul dışında boşta bulunan paralı askerlerin kendisine yönlendirilmesini sağlamaktı. Ancak Doğu ve Batı Hıristiyanlıkları arasında süre gelen üstünlük mücadelesinde öne geçme avantajını elde etmek için Aleksios'u aciz gösterme fırsatı bulan Papa II. Urbanus, durumu kendi lehine çevirmiştir. Papalığın bu tutumunun arkasında daha önce İspanya'daki Müslüman Araplara karşı başlatılan "*Reconqustita*" siyasetini Türklere karşı yürütmek vardı. I.Aleksios Komnenos'un batıdan istediği paralı asker yardımı Papa tarafından son derece farklı yorumlanmış ve Kudüs'ün kurtarılması adı altında, yüz binlerce başıbozuk ve yoksul halkın katılacağı dini bir kutsal savaşa dönüştürülmüştür[253].

Bu süreç devam ederken I. Aleksios Komnenos, durumu şaşkınlık içinde izlemiştir. Kudüs'ün kurtarılması I. Aleksios Komnenos için ikinci plandaydı. Onun öncelikli amacı, İstanbul'u istila eden gruplar ve Türklerin elindeki imparatorluk topraklarını geri almaktı. Ancak gelişigüzel bir şekilde Haçlı Seferlerine dönüşen bu seferler, Doğu Roma İmparatorluğu başta olmak üzere birçok uygarlığa da zarar vermiştir. Seferler sonucunda Doğu Roma İmparatoru I. Aleksios Komnenos'un hoşuna gitmeyecek dört yeni Hıristiyan devleti kurulmuştur[254]. Bu devletler Müslümanlar ile Doğu Roma İmparatorluğu arasında tampon bölge oluşturmaları açısından önemli görünse de Doğu Roma İmparatorluğu'na karşı büyümeye çalışarak imparatorluğun çıkarlarına zarar verebilecek duruma da gelebilirdi. Bu sebeple Doğu Roma İmparatorluğu'nun bu Haçlı devletlerine bakış açısı farklı olabilmiştir.

---

[253] Onur Sevim, *Roma İmparatorluğu imparatoru Aleksios Komnenos döneminde Roma İmparatorluğu-Batı İlişkileri* (1081-1118), (İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019), s. 88-89.

[254] Emrullah Kaleli, "İmparator I. Aleksios Komnenos (1081-1118) Döneminde Roma İmparatorluğu ve Haçlılar Arasındaki İhtilaflar", Gaziantep *University Journal of Social Sciences*, C.13, S.4, (2014), s. 980.

İmparatorluğun Urfa Haçlı kontluğu'na bakış açısı net değildir. Zira burası kısa süre öncesine kadar imparatorluğa bağlıydı. Ancak imparatorun Trablus Kontu Raymund'la olan dostluğu nedeniyle bu bölgede bir kontluğun varlığını olumlu karşılamıştır. Kudüs'ün alınması noktasında son derece memnun olan Aleksios, bunun dışında Kudüs'le ilgili bir düşüncesi yoktu. Merkeze uzak ve kendisine zarar vermeyeceği düşüncesi onu rahatlatmıştır. Belki de Doğu Roma İmparatorluğu'yla net sorunlar yaşayan tek kontluk Antakya prinskepliğidir. Çünkü Romalılar, bu bölgeyi kendi toprakları olarak görmüş ve Bohemund tarafından haksız yere işgal edildiğini savunmuştur. Antakya'da bulunun halkın büyük bir çoğunlu Ortodoks ve Yunanca konuşuyordu. Bu sebeple burası Romalılar'a göre sonsuza kadar bir Roma İmparatorluğu şehri olarak kalmalıydı. Bunun dışında dini ve stratejik konumu da onu çok önemli kılıyordu. Hatta şehri 969 yılında alan Roma İmparatorluğu İmparatoru II. Nikephoros, burayı İstanbul ve Kudüs'ten sonra Hıristiyanlık için üçüncü büyük şehir ve İstanbul ile İskenderun patrikliğiyle aynı seviyede nitelendirmiştir[255].

4.6. I. Haçlı Seferi Sonunda Doğuda Kurulan Haçlı Kontlukları

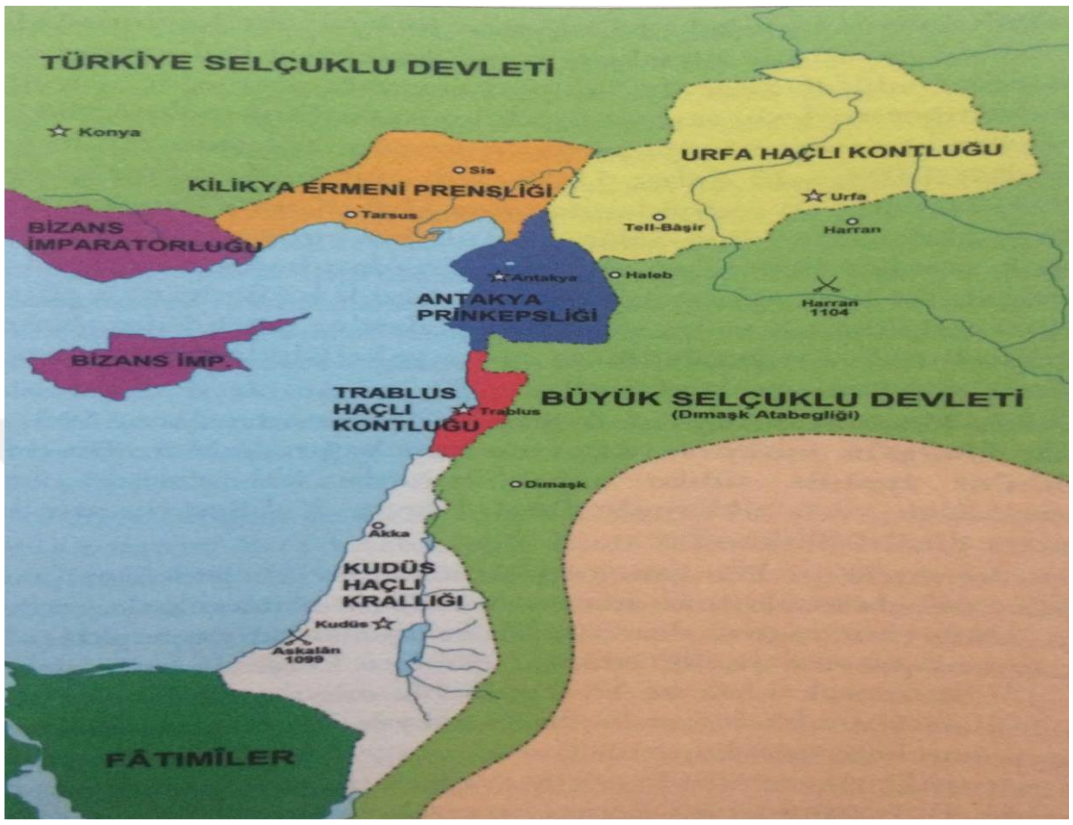
İnsanlığın var olduğu günden bu yana insanlar arasındaki mücadele sürekli devam etmiştir. Bu sebeple, Yazının icadı, Magna Carta, Rönenas-Reform, Fransız Devrimi gibi dünya tarihini ilgilendiren önemli olaylar gerçekleşmiştir. Bu olaylardan biri de hiç şüphe yokki Haçlı Seferleri'dir. 1096 yılında başlayıp yaklaşık olarak 200 yıl süren ve 9 tanesine ait kaynaklardan bilgi edinebildiğimiz bu seferler sonucunda Ortadoğu coğrafyasını etkileyen önemli sonuçlar doğurmuştur. Seferler sonucunda bölgede Urfa Kontluğu, Antakya Prinkepsliği[256], Kudüs Krallığı ve en sonda Trablus Kontluğu kurulmuştur. Ancak bunlardan farklı olarak değişik bölgelerde küçük kontluklar da kurulmuştur. Kıbrıs ve İstanbul'da kurulan devletler bunlara örnek olarak gösterilebilir. Ancak biz günümüz Anadolu ve Suriye

---

[255] Ebru Altan, Ortaçağ'da Antakya (969-1098), Işın Demirkent Anısına, (İstanbul, Dünya Yay., 2008), s. 323; Kaleli, "*İmparator I. …*, s. 980-981.

[256] *Latince kökenli "princeps" kelimesi "birinci, önde gelen, hükümdar" gibi anlamları ifade ediyordu. Avrupa'da hanedanın erkek üyelerine verilen bir soyluluk unvanı olan prens kelimesi de bu kökenden türemiştir. Fakat "prinkeps" terimi, Haçlı Seferleri döneminde, belirli bir bölgede tam tasarruf hakkına sahip bağımsız bir toprak sahibi için kullanılırdı*. Detaylı bilgi için Bkz: Ebru Altan; "Haçlı Devletlerinde (Outremer) Kullanılan Unvanlara Dair", *Turkish Journal of History,* S. 71, (Ocak 2020), s. 67-81.

topraklarında kurulan ve yaklaşık 40 ila 100 yıl süren Haçlı kontluklarından kısaca bahsedeceğiz.

Harita 5. *Haçlı seferi sonrası doğuda kurulan haçlı kontlukları*

Seferler, her ne kadar I. Aleksios'un batıdan yardım talebine dayandırılmışsa da sefelerin Doğu Roma İmparatorluğu'na da olumsuz etkileri olmuştur. Bu durumun farkında olan imparator, Haçlı komutanlarıyla ön anlaşma yapmış ve ele geçirilen bölgelerin Doğu Roma İmparatorluğu'na teslimini istemişti. Ancak Doğu'da kurulan kontluklar, I. Aleksios Komnenos'un keyfini kaçırmıştır. Bu kontluklardan ilki sözde yardımına gittikleri Ermeni prensliğine son vererek, Baudouin de Boulogne tarafından kurulan Urfa Haçlı Kontluğudur (10 Mart 1098)[257]. Onu takip eden süreçte Haçlı komutanlarından Bohemond; Antakya'yı aldıktan sonra, Komnenos'a verdiği yemine bağlı kalmayarak şehri Roma İmparatorluğu'na teslim etmeyi reddetmiş ve Antakya Prinskepliğini kurmuştur (3

[257] Işın Demirkent, "Urfa Haçlı Kontluğu Tarihine Bir Bakış (1098-1146)", *Belleten Dergisi*, C. 53, S. 206, (Nisan 1989), s. 168.

Haziran 1098). 1099 yılında Kudüs'ün kanlı bir katliamla ele geçirilmesi üzerine Kudüs Krallığı kurulmuş (15 Temmuz 1099) ve burada istediğini elde edemeyen Raymond de Touluse ise Trablus'ta kontluğunu ilan etmiştir (12 Temmuz 1109)[258].

4.6.1. Urfa Haçlı Kontluğu (1098-1144)

İnsanlık tarihinin ilk şehirlerinden olan ve üç büyük dinin inananları tarafından kutsal kabul edilen Urfa'nın tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Ancak şehrin tam olarak ne zaman ve kim tarafından kurulduğu bilinmemektedir. Kutsal kitap Tevrat'ta Arach (Erech) olarak geçen şehir, Evliya Çelebi'ye göre Nuh tufanından sonra kurulmuş şehirlerden biridir. Diğer bazı rivayetlere göre ise İdris peygamber veya Nemrut tarafından kurulduğudur. Ancak kaynaklarda merkez olarak ilk kez M.Ö. 3 binlerde rastlanmaktadır. M.S. III. yy'da Hıristiyanlığın ilk önemli şehirlerinden biri olmuş bu sebeple tarihi süreçte birçok uygurlık tarafından ele geçirilmeye çalışılmıştır. İslam fetihlerine kadar Roma İmparatorluğu'nun yönetiminde olan şehir, İyaz b. Ganem tarafından fethedilmiştir. Ancak Abbasi-Emevi çekişmesi sonucu şehir 1037 yılında yeniden Doğu Roma İmparatorluğu tarafından ele geçirilmiştir. Selçuklular, Anadolu'ya girdikten sonra birkaç kez muhasara ettikleri Urfa şehrini Emir Bozan sayesinden almayı başarmışlardır[259].

XI. asır ortalarında Türklerin yavaş yavaş Anadolu'ya girdiği tarihlerde bölgedeki Ermeniler topraklarını para karşılığında Doğu Roma İmparatorluğu'na satarak daha iç bölgelere çekilmiş ve varlıklarını korumayı planlamışlardır. Ancak yüzyıl sonlarına doğru Güney-Doğu Anadolu'da bütün korunaklı kaleler Selçuklu Türklerinin eline geçmiştir. Urfa da 1087 yılında Sultan Melikşah tarafından fethedilmiş ve Emir Tutuş'un himayesine verilmiştir. Tutuş ise bölgedeki Ermeni[260] halkın yönetilmesini Thoros'a (Toros) bırakmıştır. Ancak Melik Tutuş öldükten sonra Thoros Urfa'yı Melik Tutuş'un oğluna vermeyi reddetmiş ve hile ile Urfa'yı

---

[258] Birsel Küçüksipahioğlu, *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi (1109-1187),* (İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2003), s. 4.

[259] Mehmet Emin Üner, *Osmanlı Klasik Dönem Sonlarında Bir Güneydoğu Anadolu Şehri: Urfa (1700-1800)* İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2003), s.5-6.

[260] Hint-Avrupa kökenli bir millet oldukları bilinen Ermenilerin tarih boyunca sürekli yaşadıkları bir bölge veya merkezden bahsetmek mümkün değildir. Ancak yoğun olarak İran-Rusya ve Türkiye üçgeninde yaşamaktalar. Tarih boyunca günümüz Ermenistan devleti hariç bağımsız bir Ermeni devleti kuramamışlardır. Detaylı bilgi için Bkz. Fahrettin Tızlak, "Anadolu Türklüğü ve Ermeniler", S*akarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi,* C. 10, S. 1 (2008), s. 192.

ele geçirmiştir. Urfa'yı birkaç yıldan beri elinde tutan Ermeni Thoros, zamanla artan Türk baskısını çok yakından hissetmeye başlamış ve şehrin Türklerin eline geçmesinden korkmuştur. Bu sebeple halkında ısrarları ile Haçlılardan yardım talebinde bulunmuşlardır. Bu sırada yaşadığı bölgede herhangi bir varlığı ve başarısı olmayan ve Haçlı Seferleri'ne katılarak zenginlik elde etmeyi hedefleyen Baudouin de Boulogne'de bölgede faaliyetlere başlamıştır. Doğu'da bağımsız bir devlet kurma hayali olan Baudouin de Boulogne'nin Tell-Başir'de[261] bulunduğu sırada fırsat ayağına gelmiştir. Urfa eşrafından Ermeni bir heyetin kendisine ulaşmaya çalışması ve kendilerine yardım etmesi yönündeki taleplerini memnuniyetle kabul edip Urfa'ya geçmiştir (1097)[262].

Bölgeye geldiğinde küçük bir kuvveti olan Baudoin, halk tarafından son derece iyi karşılanmış ve kısa sürede Thoros'u öldürüp yerine geçmesini sağlamışlardır. Bu şekilde Urfa'ya hakim olan Baudoin, bölgedeki ilk Haçlı kontluğunu kurmayı başarmıştır (10 Mart 1098). Ancak Türkler bu durumda boş durmamış ve Kürboğa komutasında bir ordu yaklaşık 20 gün boyunca Urfa'yı kuşatma altında tutmuştur. Çok zor durumda kalan Urfa ahalisi kuşatmanın kaldırılması ve Kürboğanın ayrılmasıyla çok rahat bir nefes almıştır. Baudoin ise Türk kuvvetlerinin bölgeden ayrılmasıyla bölgedeki Samsat ve Seruç gibi kaleleri almıştır[263].

Baudouin, Kudüs'un ele geçirilmesiyle orada yönetici olarak bulunan abisi Godefroi'nin ani ölümüyle Urfa'nın idaresini kuzeni Baudouin de Bourg'a bırakarak Kudüs kralı olarak Kudüs'ü yönetmeye başladı. Bourg yönetimde sınırlarını genişletmekte etkisiz kalmışsa da Türklerin akınlarına karşı koymuş ve 1104 yılında Harran'ı alabilmek için harekete geçmiştir. Yaklaşık 10 bin kişilik Haçlı ordusu Harran önlerine gelmiştir. Ancak Tankred ve Tel Başir-Maraş bölgesinin hâkimi olan Joscelin arasındaki hâkimiyet mücadelesi konusunda anlaşmazlık baş göstermiştir. Mardin'de hâkimiyet süren Artuk Beyoğlu Sökmen ve Musul valisi Çökürmüş, güçlerini birleştirerek yaklaşık 10 bin kişilik süvari ordularıyla Habur önlerinde

---

[261] Şafak Efe, Haçlıların Anadolu'da Kuşattığı Kaleler ve Türk Savunması, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (Afyonkarahisar 2016), s. 84.

[262] Demirkent, "Urfa Haçlı Kontluğu…, s. 167.

[263] Mahmut Karakaş, Urfa'nın Kültür ve İnançlar Serüveni, (Şanlıurfa, Şanlıurfa Valiliği Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay.), s. 242.

karargâhlarını kurmuştur. Harran Savaşı'nda pusuya düşürülen Haçlı ordusu, yenilmiş ve kaçan Boudoin ve Joscelin yakalanarak esir edilmiştir[264]. O esirken yerine Antakya idarecileri Bohemond, Richard de Salerne ve Tankred isimli komutanlar bakmıştır. Daha doğrusu Urfa Haçlı Kontluğu kısa süreliğine Antakya Haçlı Kontluğuna bağlanmıştır. Ancak onun dönüşünde Richard ve Tankred idareyi geri vermek istememiş ancak Bourg, bazı kaynaklara göre Tüklerden aldığı 7.000 kişilik destek ile savaşarak Urfa'ya tekrar hâkim olmuştur. Bundan dolayı Urfa Haçlı Kontluğu ve Antakya Haçlı Kontluğu arasında yıkılıncaya kadar süren bir düşmanlık başlamıştır[265].

Tarihler 1118 yılını gösterdiğinde Kudüs kralı Baudouin vefat etmiş yerine de Urfa kontluğuna kuzeni Joscelin'i bırakan Bourg geçmiştir. Joscelin'in 1131 yılında ölmesiyle yerine oğlu II. Joscelin geçmiş ve onun döneminde 1144 yılında Musul-Halep yönetimini elinde bulunduran Atabeg İmadüddin Zengi, Urfa'yı fethederek Haçlı yönetimine son vermiştir. Ancak II. Joscelin Tell-Başir bölgesinde 1151 yılına kadar hayatlarını devam ettirmişlerdir. Bu tarihlerde Nureddin Mahmud Zengi'ye esir düştüğü ve zindanda öldüğü bilinen II. Joscelin'in karısı elindeki tüm toprakları Doğu Roma İmparatorluğu'na satarak bölgeden ayrılmıştır. Kısa süre sonra Urfa tamamen Türklerin eline geçmiş ve bu durum dünya çağında ses getirmiştir. Bu sebeple İkinci Haçlı Seferi için hazırlıklar başlamıştır[266].

4.6.2. Antakya Haçlı Prinkepsliği (1098-1268)

Tarih boyunca coğrafi, dini ve kültürel önemi nedeniyle birçok kez el değiştirmiş olan Antakya şehri; çok eski yerleşim yerlerinden birisidir. 1943 ve 1946 yıllarında yapılan kazılarda şehrin tarihi M.Ö. tarihlere kadar dayandırılmıştır[267]. Sonraki tarihlerde de birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış şehir, Roma ve Sasani arasında mücadele sahası olmuştur. Müslümanların bölgede etkili olmaya başlamasıyla el değiştiren şehir, Me'mun ve Mutasım döneminde Türk idareciler tarafından yönetilmiştir. Sırasıyla Tolunoğulları ve Ihşidilerin yönetimine geçen şehir, 969 yılında Roma İmparatorluğu hâkimiyetine girmiş ve XI. yy. sonlarına

---

[264] Fatma Çapan – Alican Yener, " Haçlı Seferleri Sırasında Antakya Kontluğu ile Urfa Kontluğu Arasındaki Çıkar Çatışmalarının Siyasi Yansımaları: Telbaşir/Tilbaşar Savaşı (1108)" *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C.12, S.67, (2019), s.272.*

[265] Kaleli, "İmparator I. …s. 980; Demirkent, "Urfa Haçlı Kontluğu…, s. 170.

[266] Demirkent, "Urfa Haçlı Kontluğu…, s. 173.

[267] Mehmet Tekin, Hatay Tarihi, (Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., 2000), s. 1.

kadar Roma İmparatorluğu hakimiyetinde kalmıştır. Nihayet 1085 yılında Türkiye Selçuklu Sultanı Süleymanşah tarafından Türk topraklarına katılmıştır. Süleymanşah'ın kısa bir süre sonra ölmesi üzerine Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah tarafından şehrin idaresi Yağıbasan'a verilmiştir. Sultan Melikşah'ın da birkaç kez şehri ziyaret ettiği bilinmektedir[268].

Haçlı ordusunun Antakya[269] yolculuğu 1096 yılında başlamıştır. 1097 yılında İznik'i alıp Anadolu içlerine doğru yol almışlardır. Eskişehir Savaşı'nda I. Kılıç Arslan'ı mağlup edip Roma İmparatorluğu komutanlarından Türk asıllı Tatikios eşliğinde yollarına devam eden Haçlılar, zorlu yol şartları neticesinde Antakya'ya ulaşabilmişlerdir (21 Ekim 1097). Ancak burada ikilik yaşayan Haçlı komutanlarından Tankred ve Baudouin yollarını ayırmak zorunda kalmıştır. Yukarıda da zikrettiğimiz gibi Baudouin, Ermeni Urfa halkının davetiyle bölgeye geçecek ve idarecisi olan Thoros'u öldürerek ilk Haçlı kontluğunu kurmuştur (10 Mart 1098)[270].

Haçlı Seferlerinin düzenlenmesindeki temel sebeplerden biri kutsal saydıkları şehirlerin Müslümanlar tarafından ele geçirilmiş olmasıydı. Bu sebeple Antakya ve Kudüs'ün alınması amacıyla yola çıkan Haçlıların ilk durağı Antakya olmuştur. Haçlıların bu ilerleyişi esnasında şehri valisi Yağıbasan, Suriye'de kale ele geçirmektedir. Ancak Haçlıların şehre yaklaştığı haberini alınca derhal geri dönerek kalenin surlarını tamir ettirmiştir. Bunlarla da yetimeyerek Selçuklu Sultanı Berkyaruk, Musul Hakimi Kürboğa, Artukoğullarından Sökmen ve Arslantaş ile bölgedeki Türk beylerine heyetler göndererek onları cihada davet etmiştir[271]. Bu sırada Bohemund komutasındaki öncü Haçlı birliği, Antakya'daki Türk hakimiyetine son vermek için harekete geçmiştir. Kısa süre sonra ana birliklerle birleşen Haçlıların sayısı 100.000 aşmış durumdaydı. Buna rağmen Antakya valisi Yağıbasan'ın komutasında ise 20.000 piyade ve 7.000 atlı asker mevcuttu. Asker sayısından ziyade Yağıbasan'ın asıl korkusu şehrin Hıristiyan, Ermeni ve Süryani halkıydı. İhanetinden

---

[268] Pehlivanlı, Hamit-Sarınay, Yusuf-Yıldırım, Hüsamettin, *Türk Dış Politikasında Hatay 1918-1939,* (Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yay., 2001), s. 4.

[269] Antakya, tarihi süreçte "Antakiya", "Tetropolis" ve "Antiochia" isimleriyle anılmıştır. Tarihte Antakya bugünkü Hatay şehrinin merkezi konumundadır. Detaylı Bilgi için Bkz. Bilge Umar, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 1993, s. 78.

[270] Serkan Özer, "Haçlıların Antakya'yı Zaptına İslam Dünyasının Tepkileri, *ETÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* C. 1, S: 1, (Aralık 2015), s. 67.

[271] Özlem Genç, Harun Korunur, "Antakya'nın Haçlılar Tarafından Ele Geçirilişi", *Studies Of Ottoman Domain*, C. 6, S. 10, (Şubat 2016), s. 65.

korktuğu Hıristiyanları şehirden uzaklaştırmış veyahut hapsettirmiştir. Antakya şehrini iyi ikmal etmiş olan Yağıbasan, gıda ve su yönünden herhangi bir sorun yaşamamıştır. Haçlı ordusu da başlarda ihtiyaçarını karşılayabilmiş ve Doğu Roma İmparatorluğu'undan sürekli yardım almıştır. Ancak kuşatmanın uzaması artık onları huzursuz etmiştir. Bu sırada Türk Beyleri, Dukak ve Kürboğanın yardım girişimleri de sonuçsuz kalmıştır[272].

30 Aralık 1097 yılında meydana gelen büyük bir deprem ve sonrasında kış ayının bastırması Haçlı birliklerini zor durumda bırakmıştır. Haçlılar yiyecek temini için yeniden bir birliğin Müslüman köylerine saldırmasını kararlaştırmıştır. Bu sebeple Hama ve çevresine 400 kişilik bir süvari ekibi yönlendirmişlerdir. Bunu fırsat bilen Yağıbasan, ani bir baskın yapmak istemiş ancak geri püskürtülmüştür. Kuşatmanın üçüncü ayına kadar Haçlıların mücadelelerde verdikleri zaiyat az fakat açlık karşısında verdikleri zaiyat çok fazla olmuştur. Hemen hemen mevcutlarının yedide biri açlıktan ölmüştür. Ancak kuşatma devam etmiştir. Türk askerlerinin zaman zaman yaptığı ani baskınlarda iki taraf da zaiyat vermiştir. Türklerin Samandağ limanı yolundan gelen yardımları engellemeleri sonucunda birçok komutan Haçlı kampından birlikleriyle ayrılma kararı almıştır. Ancak Tankred onları ikna ederek tekrar kampa getirmiş ve amcası Bohemund ile açlık meselesini görüşerek çözüm bulmaya çalışmıştır. Yağıbasan içerden bir ihanet olmadığı müddetçe Haçlıların kale surlarını geçemeyeceğinden emindi o sebeple herhangi bir ihanete karşı tedbir almasına rağmen onun güvenini kazanmış Ermeni asıllı Şehrin İkiz Kız Kardeş Kule Kumandanı ve Zırh ustası olan (Zerrad) Firuz, Antakya'yı Haçlılara teslim etmek üzere Bohemund ile buluşup anlaşmış ve bunu diğer komutanlardan saklamıştır. Bazı tarihçilere göre Firuz'un Yağıbasan'ın oğlu olduğu belirtilmiştir[273]. Yapılan plan neticesinde Haçlı ordusu, gece Firuz'un savunduğu kulelerden Bohemund öncülüğünde içeri alınmıştır. Firuz'un ihanetiyle Müslüman ahalinin katli sonrası Antakya Haçlıların eline geçmiştir (3 Haziran 1098). Şehrin valisi Yağıbasan ise elinden bir şey gelmediğini anlayınca yanında bulunan çok az

---

[272] Serkan Özer, "Antakya'yı Haçlılara Teslim Eden Hain Zırh Ustası Fîrûz"*Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 58, (Haziran 2017), s. 175-202.

[273] Çapan –Yener, " Haçlı Seferleri …, s. 270.

adamla kaleden kaçmayı başarmıştır. Ancak atıyla hareket halindeyken düşüp bayılmış ve bir Ermeni tarafından öldürülerek Bohemund'a başı getirilmiştir[274].

Şekil 2. *Firuz'un savunduğu burca çıkan Bohemund'un tasviri*

Antakya'yı ele geçiren Bohemond[275] Antakya kalesinin en yüksek burcuna kendi amblemini taşıyan Haçlı bayrağını dikmiş ve böylece gelenek olan ilk bayrağı diken kişinin kalenin sahibi olduğunu bildirmiştir. Bohemund bu şehri de İznik gibi Doğu Roma İmparatorluğu'na teslim etme taraftarı değildi bu yüzden Roma İmparatorluğu komutanı olan ve kendilerine refakat eden Tatikios'u bölgeden uzaklaştırmıştır. Ettiği vasallak yeminine sadık kalmayan Bohemond, böylece bölgedeki ikinci Haçlı kontluğunu kurmuştur. Ancak henüz şehrin tek lideri komununda değildi. Yanında bulunan komutanlarından şehrin idaresini elinde tutmak

[274] Ahmet Gündüz, İlyas Gökhan, Süleyman Hatipoğlu, Gürhan Bahadır, "Hatay Valiliği Hatay Tarihi", (Ankara, Anıt Matbaası, 2013) s. 89-95.

[275] Antakya prinkepsliğinin kurucusu ve il yönetişi olan Tarantolu Bohemund yetenekli ve acımasızdı. Babası tarafından mirastan mahrum bırakılmış ancak o pes etmeyerek Haçlı Seferleri sırasında gücünü artırmayı başarmıştır. I.Aleksios Komnenos'a bağlılık yemini eden ilk komutanlardan olup Haçlı Seferlerinin komutanı olmayı umut ediyordu. Bundan mahrum bırakılınca bütün gücü ve hırsıyla Antakya'yı almayı umuyordu. Bunu başardıktan sonra Aleksios'a verdiği yemini unutup bağımsız bir prenslik kurmuştur. Detaylı bilgi için Bkz. P.M. Holt, *Haçlı Devletleri ve Komşuları, Urfa Kontluğu, Antakya Prensliği, Trablusşam Kontluğu, Kudüs Krallığı, Çev. Tanju Akad, (İstanbul,* KitapYay., 2007) s. 42-43.

isteyen vardı. Ancak Bohemond onlarla mücadele sonunda tek başına şehrin hakimi olmuştur. Haçlı birlikleri de Raymound'un idaresinde Kasım ayında Kudüs'e doğru yola çıkmıştır[276].

1099 yılında Kudüs, Haçlılar tarafından ele geçirilince Bohemond'ta yemin için bölgeye gitmiş ve Malatya'da bulunan Ermeni Gabriel'in yardımıyla geri dönmüştür. Danişmend Beyi Gümüştekin ile mücadele sırasında esir edilmiş yerine ise yeğeni Tankred bakmıştır. Tankred, Bohemond'un yokluğunu aratmayarak Lazkiye, Adana, Tarsus ve Misis şehirlerini almayı başarmıştır. Daha sonra istemeyerek de olsa amcasını fidye karşılığında teslim alarak yönetimi ona devretmiştir. Bohemond, bölgede güçlü kalabilmek için Avrupa'ya gidip yardım getirmek istediği sıralarda 1111 yılında vefat etmiş yerine tekrar Tankred geçmiştir. Ancak Tankred de kısa süre sonra ölünce Roger de Saleme, Antakya Kontluğunun idaresine geçmiştir. Onun itibarını arttıran olay 1115 yılında Emir Porsuk'un ordularını mağlup etmiş olmasıydı. Dört yıl sonra Dımaşk Emiri Tuğtekin ve Artuk Beyoğlu İlgazi'yle yaptığı savaşı kaybetmiş ve ölmüştür[277].

Bu tarihten sonra yönetimde sürekli değişimler yaşanmıştır. Bohemond'un oğlu II. Bohemond, Patrik Bernand, II. Bohemond'un ölümüyle eşi Alice; idareyi kısa bir süre elinde tutmaya çalışmış ancak Urfa Kontu I. Joscelin yönetimi devralmış ve ölümüne kadar idare etmiştir (1131). Raymond de Poitiers döneminde şehir Doğu Roma İmparatorluğu'nun ağır baskılarına dayanamayarak onun vasalı olmayı kabul etmiş ancak Ioannes Komnenos, bununla yetinmeyip şehri tamamen ele geçirmek için 1142 yılında sefere çıkmış ve yolda ölünce başarı sağlanamamıştır. Bu tarihlerde Urfa Haçlı kontluğuna, İmamüddin Zengi tarafından son verilmesi İkinci Haçlı seferlerini başlatmış ve Fransa Kralı VII. Louis önderliğinde bir ordu Antakya'ya ulaşmıştır. Ancak Hıristiyanlar arasındaki ikilikler bu seferin başarıya ulaşmasını engellemiştir[278].

Uzun yıllar Bohemond'un oğulları ve torunları III. IV. ve V. Bohemondlar tarafından yönetilen Antakya Haçlı Kontluğu, V. Bohemond döneminde bölgedeki

---

[276] Runciman, Haçlı Seferleri…, s. 145-146; Kaleli, "İmparator I. Aleksios Komnenos.., s. 9852.

[277] Zeynep İnan, *I. ve II. Haçlı Seferleri Sürecinde Ermeni-Latin İlişkileri, Tarihte Türkler ve Ermeniler: Ortaçağ*, Edt: Mehmet Metin Hülagu ve diğ., C. 2, (Ankara, TTK Yay., 2014), s. 218; Altan, *İkinci Haçlı Seferi…,* s. 6.

[278] Altan, *İkinci Haçlı Seferi…,* s. 7; Gürhan Bahadır, "Antakya Haçlı Prensliği'nde Foulque De Anjou Dönemi (M.S. 1131-1136)", *Turkish Studies*, C. 9, S. 10, (Sonbahar, Ankara 2014), s. 1221-1238.

Ermeniler için önemli bir koruyucuydu. Onun ölmesiyle (1252) yerine geçen VI. Bohemond, Ermeni Kralının kızıyla evlenerek akrabalık kurmuştur. Ancak Moğol baskısını bertaraf eden Memlük Sultanı Baybars ,1268 yılında Antakya'yı fethetmiş böylece Anadolu'da kurulan ikinci Haçlı Kontluğu da tarih sahnesinden silinmiştir[279].

Antakya, Ortaçağ'da hem doğu hem de batı için oldukça önemli bir merkez olmuştur. Stratejik konumunun yanı sıra dini olarak kazandığı nitelik ve bölgeyi ele geçiren gücün Suriye toprakları üzerindeki etkisini arttıracağından şehir sürekli mücadele alanı olmuştur. Batı Hıristiyanları nezdinde dini açıdan daha önemli olan şehrin Kudüs'ten sonra Hıristiyanlığın yayıldığı ikinci yer olarak anılmıştır. Haçlıların Antakya üzerindeki ısrarları dinin o tarihlerde insanlar üzerinde ne kadar etkili olduğu sonucunu da doğurur. Sonuç olarak Antakya'nın alınması Haçlı Seferleri'nin amaçlarından ilkinin gerçekleştirildiği ve ikincisi olan Kudüs'ü alma noktasında önemli bir üs elde ettiklerinin göstergesi olmuştur. Hırsitiyan halk için sevinç kaynağı olan bu olay İslam alemi için hüzün kaynağı olmuştur. Zira başta şehirdeki bütün Müslüman halkın katledilmesi ve bölge için çok etkili bir mevkinin elden çıkması Müslümanların umutlarını yitirmelerine neden olmuştur. Tam aksine Hıristiyan dünyasının da umutlanarak Kudüs'ü de alabileceklerini göstermiştir. Bu bölgelerin alınmasıyla Ortadoğu'da yaklaşık iki yüzyıl sürecek huzursuzlukların da başlamasına zemin hazılamıştır[280].

4.6.3. Kudüs Haçlı Kontluğu (1099-1291)

Kudüs şehrinin M.Ö. 3000'li yıllarda Kenanlılar tarafından Salem tanrısı adına kurulduğu tahmin edilmektedir. Yaklaşık 4 bin yıllık geçmişi ve taşıdığı dini kutsallık sebebiyle tarih boyunca çok önemli merkezlerin içinde varlığını korumuştur. Şehrin coğrafi ve stratejik konumu da eklenince birçok uygarlığın ilgisini çekmiştir. Tarihi süreç içinde Yahudiler (M.Ö. 18), Babiller (M.Ö.586), Persler, Büyük İskender, Romalılar ve İslam Devleti'nin Hz. Ömer (638) döneminde fethetmesiyle yaklaşık 1400 yıl İslam hâkimiyetinde kalmıştır[281].

---

[279] Demirkent, "Haçlılar", s. 531.

[280] Özlem Genç – Harun Korunur, "Antakya'nın Haçlılar Tarafından Ele Geçirilişi" Studies Of The Ottoman Domain, C. 6, S. 10, (Şubat 2016 İstanbul), s. 79-80.

[281] Cengiz Batuk-Rabia Mert, "Çatışan Kutsalların Ortasındaki Şehir: Kudüs", Din *Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, C. 17 S. 2 (2017), s. 132.

1400 yıllık İslam egemenliği süresi boyunca zaman zaman el değiştirmiş ve farklı yönetimler tarafından idare edilmiştir. Bunların en önemlilerinden birisi I. Haçlı seferleri sırasında Antakya şehrini aldıktan sonra Kudüs üzerine gerçekleşen sefer sonucu kurulmuş olan Kudüs Haçlı Kontluğu'dur. Haçlı orduları Kudüs'e doğru geldiğinde Kudüs'ün idaresi Fatimilerin elindeydi. Zira 1098 yılında Kudüs'ü Selçukluların elinden almışlardı. Haçlıların Kudüs'e doğru hareket ettiğini öğrenen Fatimi veziri el-Efdal, I. Aleksios Komnenos'a mektuplar yazarak endişelerini bildirmiştir. Haçlılar ise Antakya alındıktan sonra Haziran 1098 yılında alınan karar gereği Kudüs üzerine yürüneceğine dair karar almıştı. Antakya'yı kimin yöneteceği belirlendikten sonra Bohemond haricindeki diğer Haçlı liderleri Kudüse doğru ilerleyerek Kasım ayının sonunda Kudüs'ü kuşatmışlardır. Yapılan birkaç denemeden başarısızlıkla ayrılan Haçlılar, Raymond'a 24 Aralık Noel gününe kadar orduyu Kudüs'e yetiştirebilirse lider olarak onu kabul edeceklerini bildirmişlerdir. Bu sebeple Raymond seferin yeniden başladığını ilan etmiştir[282].

Kuşatma çok uzun ve zorlu geçmiştir. Haçlıların yaptığı katliamlar hala hafızalardadır. Latin bir yazarın bu katliamlar hakkındaki şu dizesi durumun vahametini anlatması açısından önemlidir:

"bundan önce inançsızların böyle katledildiği ne görülmüş ne duyulmuştu"

demiştir. Haçlı kuvvetleri Kudüs'e 14 Temmuz'da girebilmiş ve kutsal mekanlara sığınmış olan Müslüman ve Yahudileri ayırmaksızın katletmiştir. Temmuz 1099'da katliamlar bittikten ve her tarafa yayılmış olan cesetler kadılrıldıktan sonra şehrin idari kadrosunu seçmek için toplanan ileri gelenler, şehrin ilk idarecisi olarak Dük Godefroi seçilmiştir. Kısa süre içinde Bohemond, Baudouin ve papalık temsilcisi Daimbert adında bir patrikte Godefroi'nin idaresini tanıma ve haç vazifesini yerine getirmek için yola çıkmışlardır [283].

Godefroi'nin 1100 yılında ölümüyle yerine I. Baudouin (1100-1118) geçmiştir. O kısa sürede Venedik ve Cenovalı denizlicilerden aldığı destekle Filistin kıyı şeridinin tamamına sahip olmuştur. Venedik ve Cenovalı denizcilere yardımları karşılığında ele geçirdikleri Hayfa, Akka ve Trablusşam gibi şehirlerden birer bölge vermişlerdir. Onun ölümüyle yerine geçen II. Baudouin (1118-1131) döneminin

---

[282] Sevtap Gölgesiz Karaca, Kudüs Haçlı Krallığı (1099-1187), Ege Üniversitesi, Soyal Bilimler Enstitüsü, (İzmir 2012), s. 28-29.
[283] Karaca, Kudüs Haçlı Krallığı…, s. 50-55.

önemli olayları arasında şövalye tarikatının kurulması gösterilebilir. Oğlu olmadığı için onun ölümüyle yerine kızı Melissande ile evlenen Foulques de Anjou[284] geçmiştir. Aynı ayna Antakya Haçlı Kontluğunun naipliğini de üstlenen Foulques de Anjou idaresi sırasında pek fazla faaliyet gösterememiştir. Çünkü o dönem Musul ve halep hâkimi İmamüddin Zengi'nin altın çağını yaşadığı döneme denk gelmiştir. Bu tehdit tüm Haçlı Kontlukları için geçerliydi. Haçlılara karşı son derece dirençli bir mücadele başlatan Zengi, 1144'te Urfa Kontluğuna son vermiştir. Bu sırada Foulques de Anjou ölmüş yerine geçebilecek yaşta kimse olmadığı için karısı Melissande idareyi eline almıştır[285]. 1152-1162 yılları arasında III. Baudouin tek başına idareyi eline almış ve bölgede çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. Onun ölümüyle idareyi Amuray (1162-1174) ele almış ancak merkezi krallığın son dönemlerinde Müslümanların baskısını iyice hisseder olmuştur. Bu tarihten sonra IV. Baudoiuin (Cüzzamlı Baudouin) başa geçer ancak bu dönemde Selahhaddin Eyyubi[286]'nin ön plana çıkmasıyla herhangi bir başarı elde edemezler. 1187 yılında Eyyubilerin büyük Sultanı Selahaddin Eyyubi'nin Hıttın Savaşı ile Kudüs'ü Haçlılardan geri almasıyla Kudüs'tekli Haçlı idaresi sona ermiştir[287].

4.6.4. Trablus Haçlı Kontluğu (1104-1291)

Urfa, Antakya ve Kudüs Haçlı Kontluklarından sonra I. Haçlı seferi sonrası doğuda kurulan dördüncü Haçlı Kontluğudur. Bu bölgede bir Haçlı kontluğunun kurulması için çok çabalayan ancak kurulduğunu görmeden ölen asıl şahıs Toulouse kontu olan Raymond de St. Gilles'tir. Raymond, 1096 yılı temmuz ayında oldukça yüklü miktardaki mal varlıklarının bir kısmını haleflerine bir kısmını da kiliselere bağışlayarak Papa II. Urbanus'un Haçlı seferi çağrısına ilk evet diyen konttu. Amacı kendi deyişiyle;

---

[284] Bahadır, "Antakya Haçlı Prensliği'nde…, s. 1226.
[285] Demirkent, "Haçlılar", s. 531.
[286] Son zamanlarda Selahattin Eyyubi'nin hangi ırka mensup olduğu yani nesebinin ne olduğu sıkça tartışılmaktadır. İsmail Yakıt eserinde şu şekilde tarif etmiştir. *"Mısır, Suriye, Fırat havzası (Irak) ve Yemen bölgelerinin hükümdarı, Eyyubî Devletinin kurucusu, Hıristiyanların 88 yıl egemen olduğu Kudüs'ü Hıttin savaşıyla Haçlılardan geri alan ve III. Haçlı seferini etkisiz hale getiren tarihe mal olmuş büyük bir kahramandır. Mehmet Akif 'in ifadesiyle "Şarkın en sevgili Sultanı", Fransız tarihçi Champdor'un beyanıyla "İslam'ın en saf kahramanı"dır.* Detaylı bilgi için Bkz. İsmail Yakıt, "Selahattin Eyyubi'nin Nesebi", *Belleten*, C.83, S.297, (2019) s. 469.
[287] Karaca, *Kudüs Haçlı Krallığı*…, s. 286-355.

"gri saçlarım, vücudum zayıf düşmeden ve yaşlanmadan kendimi tanrının hizmetine adamak istiyorum".

Hayalini kurduğu Kudüs'e varmak ve hakimyet kurmak için onunla beraber hareket eden yaklaşık 100 bin kişilik kuvvetle yola çıkmıştır. Çok zor şartlarda Alp'leri aşarak ve açlıkla mücadele ederek Dalmaçya kıyılarında yaklaşık 40 günden sonra Sırp Hükümdarı Bodin'le görüşmüştür. Askerlerinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere Bodin'e çok miktarda hediyeler takdim etmiştir. Ancak bu tarihlerde yiyecek bulmak oldukça zor olduğundan istediğini elde edememiş ve Şubat 1097 yılında Doğu Roma imparatorluk toprağı olan Draç'a ulaşmayı başarmıştır. Burada kendisini İmparator Aleksios Komnenos'un yeğeni ve aynı zamanda şehrin valisi olan Ioannes Komnneos karşılamıştır. Artık Doğu Roma İmparatorluğu topraklarında güvende olduğunu düşünen Raymond, kısa süre sonra yağma ve öldürme olaylarının artmasıyla hayal kırıklığına uğramıştır. Buna rağmen İstanbul'a bir elçilik heyeti göndererek imparatora geldiğini bildirmiştir[288].

Raymond tüm olumsuluklara rağmen Nisan 1097'de İstanbul'a vararak imparator ve diğer yüksek rütbeli komutanlar tarafından muhteşem bir şekilde karşılanmıştır. I. Aleksios Komnneos, diğer Haçlı komutanlarından talep ettiği saygı ve sadakat yeminini Raymond'tan da istemiştir. Ancak Raymond bunu reddetmiş ve Doğu'ya Tanrı'nın rızası için geldiğini ayrıca ordaki tüm gücünü bıraktığını ve bunu Doğu'da birinin egemenliği altına girmek için yapmadığını bildirmiştir. Ancak sonrasında yapılan görüşmeler sonucunda imparatora kendi bildiği dilde itaatini bildirmiştir[289]. Ekim 1097 yılında emrindeki güçlerle Antakya şehrini kuşatan Raymond, şehrin alınmasıyla diğer bir komutan Bohemund'la şehrin kim tarafından idare edileceği konusunda ihtilafa düşmüştür. Bu sebeple Kudüs'e doğru yola çıkan Raymond ani bir kararla Trablus'un birçok şehrini kuşatmıştır. Ancak bu tarihlerde devam eden Kudüs kuşatmasının aciliyeti neticesinde Trablus kuşatmasını yarım bırakmak zorunda kalmıştır. Kudüs'ün düşmesiyle idareci konusunda Raymond'un ismi geçmesine rağmen;

---

[288] Birsel Küçüksipahioğlu, *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi (1109-1187),* (İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2003), s. 16-20.

[289] Küçüksipahioğlu, *Trablus Haçlı …*, s. 21.

"İsa'nın çarmıha gerildiği bu şehrin idarescisi olmak istemediğini bildirmiştir". Ancak arkadaşı olan Godefroi de Boullion *"Kutsal Mezarın Savunucusu"* unvanını alarak bu görevi üstlenmiş Raymond'la arasının açılmasına neden olmuştur.

Raymond I. Haçlı seferlerinde Kudüs'te umduğunu bulamayınca İstanbul'a dönüp Roma İmparatorluğu İmparatoru Aleksios'tan yardım istemiştir. Yeniden 1101 yılında katıldığı Haçlı seferlerinde I. Kılıç Arslan'a yenilmiş ve prestij kaybetmiştir. 1102'de Suriye topraklarında Trablus'u kuşatmış ancak yukarıda da zikrettiğimiz üzere Trablus'un alındığını göremeden 1105 yılında ölmüştür. Trablus ondan sonra 1109 yılında ele geçirilmiştir. 1105-1109 yılları arasında bölgede bulunan Guillaume-Jourdain Trablus'u Doğu Roma İmparatorluğu'nun desteğiyle kuşatmaya devam etmiş ancak 1108 yılında Raymond'un oğlu Bertnand bölgeye ulaşınca ikili arasında mücadele baş göstermiştir. Sonuçta verilen kararla bölgenin yapısı ikiye ayrılmıştır. Guillaume-Jourdain Antakya Prinkepsliğine, Bertnand ise Kudüs Kontluğuna vasallık ile bağlıydı. Herhangi birinin ölmesi durumunda diğerinin toprakları sağ kalana bırakılacaktır. Bu anlaşmadan sonra Trablus kuşatması şiddetlenmiş ve Temmuz 1109 yılında Trablus alınarak Haçlı Kontluğu kurulmuştur[290].

Kudüs Krallığı'na bağlı; iyi ilişkilerle siyasi hayatını devam ettirmeye çalışan Bertnand, ölünce yerine oğlu Pons geçmiştir. Pons babasının tersine Doğu Roma İmparatorluğu'ndan ziyade Antakya Prinkepsliği'ne daha yakın olmuştur. Aleksios Komnenos ile aralarının ömürünün son zamanlarında itaat ederek düzeltmiştir. 1137 yılında Dımaşk Müslümanlarıyla giriştiği mücadele de ölünce yerine oğlu II. Raymond geçmiştir. Bu dönemde Musul ve Halep Emiri İmamüddün Zengi'yle mücadele eden Pons, Kudüs kralı olan Foulques de Anjou'yu yardıma çağırmış ancak esir edilmekten kurtulamamıştır. Bu esnada Doğu Roma imparatorunun bölgeye geldiğini öğrenen Zengi, anlaşma yoluyla onu serbest bırakmıştır. II. Raymound 1152 yılında Haşhaşiler tarafından öldürülmüştür. Onun ölümüyle yerine oğlu III. Raymond geçmiştir (1152-1187). Yaşı küçük (12) olduğu için annesi Hodierna yönetimi elinde bulundurmuştur. 1164 yılında Nureddin Mahmud'a karşı savaştığı bir sırada esir edilmiş ve yaklaşık 8 yıl sonra para

---

[290] Demirkent, "Haçlılar", s.531.; Küçüksipahioğlu, *Trablus Haçlı …*s. 6.

karşılığında özgürlüğüne kavuşmuştur. 1187 yılındaki Hıttin Savaşı'nda Selahaddin Eyyubi'den kaçmayı başaran III. Raymond, bu sırada ağır bir hastalık olan zatüreye yaklanmıştı. Bu sebeple öleceğini anlamış ve ülkesini yanına sığındığı Antakya Prinskepliği komutanı III. Bohemund'tan başkasına emanet edemeyeceğini anlamıştır. Bu emanetin tek şartı ise eğer kendi hanedanlığından bir kişi doğuya gelecek olursa kontluğun yönetimi ona verilecekti[291]. Bu şekilde sık sık yönetim değişikliği yaşayan Trablus Haçlı Kontluğu, siyasi hayatını 1291 yılına kadar korumuştur. 1271 yılında Memluk Sultanı Baybars daha sonra da 1289 yılında Sultan Kalavunun baskısıyla tarih sahnesinden silinmiştir[292].

[291] Rahime Kıyılı, III. Bohemund Dönemi Antakya Haçlı Prinkepsliği (1161-1201), (Hatay, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011). s.59.

[292] Ali Aktan, "Bahrî Memlüklerden Sultan Kalavun ve Hanedanı", *Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yay.*, S. 326, (Aralık 1995), s. 615; Demirkent, "Haçlılar", s. 531.

SONUÇ

XI. yüzyılın son çeyreğinde Doğu Roma imparatorluk tahtına geçen Komnenos Hanedanlığından I. Aleksios Komnenos döneminde, geleceğin Avrupa, Anadolu ve Orta Doğusunu şekillendirecek Türk ve Dünya tarihi açısından son derece önemli olayalar yaşanmıştır. I. Aleksios Komnenos tahta geçtiği zaman (1081), Doğu Roma İmparatorluğu (Bizans) siyasi, dini ve sosyal karışıklıklar içindeydi. Herakleios'la (610-641) başlayan yükseliş, II. Basileios'un (976-1025) ölümünden sonra Roma İmparatorluğu'ın dışta ve içte çöküşe geçmesine neden olmuştur. II. Basileios'un kardeşi VIII. Konstantinos'un hazineyi düşüncesizce harcaması ve basiretsizliği ile kızları Zoe ve Theodora'nın yeteneksiz kocaları devleti tamamen çöküşe sürüklemiştir. Ayrıca üst kademedeki yöneticilerin merkezde kendi aralarında yönetimde söz sahibi olmak istemesi ve askeri kanattaki komutanları arasındaki taht mücadeleleri durumun vahametini arttırmıştır.

Böyle bir ortamda etrafındaki tehlikeleri bertaraf ederek Doğu Roma İmparatorluğu tahtına çıkan siyasi, askeri ve ekonomik çöküşü engellemek isteyen I. Aleksios Komnenos, öncelikli hedef olarak; iç güvenliği sağlamak, kendine muhalif olan gruplardan kurtulmaya çalışmıştır. Bu nedenle önemli görevlere kendi akrabalarını getiren Komnenos, çok riskli de olsa ekonominin düzelmesi amacıyla kilisenin değerli mallarına el koymuştur. Halkın bulmakta zorlandığı ürünlerde vergi oranlarını düşürmüş ve halkın kendisine olan güvenini arttırmaya çalışmıştır.

Doğu'da 1071 Malazgirt yenilgisi sonrası artan Selçuklu baskısına rağmen önceliğini Batı'da, Roma tahtında, gözü olan Norman lideri Robert Guiskard tehdidini ortadan kaldırmaya vermiştir. I. Aleksios Komnenos da Doğu Roma İmparatorluğu'nun yüzyıllar boyunca uyguladığı ikili siyasetle şartlara göre siyasi adımlar atmış ve düşmanlarına karşı diğer düşmanlarıyla ittifaklar kurarak Roma İmparatorluğu'ın varlığını devam ettirmeyi amaçlamıştır. Bu nedenle batıda, Normanlara karşı Venedik'le yüzyıllardır devam eden ilişkileri iyi yönde devam

ettirmeye çalışarak desteklerini sağlamıştır. Komnenosların Selçuklu ile ilişkileri, I. Aleksios Komnenos (1081-1118), döneminde başlar. Ancak Komnenosların Doğu siyaseti yani "Anadolu'yu Türklerden geri alma" umutları uzun yıllar devam ederek 1176 yılındaki Miryokefalon Savaşı'na kadar sürmüştür. I. Aleksios Komnenos'un imparatorluk tahtına geçtiği dönemde Anadolu'yu yurt edinmeye başlayan Selçuklu Türklerine karşı uygulamış olduğu siyaseti genel hatları şu şekildeydi**:** Türklerin zor ve güçsüz zamanlarında saldırılar düzenleyerek onları kendi çıkarlarına göre anlaşmaya zorlamak, Doğu Roma İmparatorluğu'nun zor dönemlerinde savunmaya çekilerek yeni ve korunaklı kaleler inşa etmek, asırlar boyunca Doğu Roma İmparatorluğu geleneği halini alan birbirine düşürme siyasetini uygulayarak düşmanlarından kurtulmak. Bu dönemde buna gösterilebilecek en önemli örnek; Sultan I. Kılıç Arslan'ın, Roma İmparatorluğu'ın kışkırtmalarıyla kayınpederi de olan Çaka Bey'i öldürmesidir. Bu durumda düşmanlarından güçsüz olanın arkasında durarak güçlü olanı bertaraf eder ve yalnız kalan güçsüzle kendi uğraşırdı.

XI. asrın sonlarına doğru Doğu Roma İmparatorluğu; Anadolu'da Selçuklular, Ege bölgesinde Çaka Bey ve Balkanlarda Peçenekler tarafından kuşatılmaya başlanmıştır. Doğu Roma İmparatorluğu, Karadeniz'in kuzeyinde iki kardeş kavim olan Kuman ve Peçenekleri birbirine düşürerek Balkanlar'daki Peçenek baskısından kurtulmuştur. Selçuklu Türkleri ve İzmir hakimi Çaka Bey'in, Doğu Roma İmparatorluğu sınırlarını zorladığı bir dönemde aynı siyasetle Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan'ı ve aynı zamanda kayınpederi olan Çaka Bey'i birbirine karşı kışrkırtarak Çaka Bey'in öldürülmesini sağlamıştır.

Balkanlardaki Peçenek, Bulgar ve Batı'daki Norman tehditlerini bertaraf eden Aleksios Komnenos; Çaka Bey'den de ince bir siyasetle kurtulmayı başarmıştır. Bu tarihten sonra Süleymanşah'ın 1086 yılında, Selçuklu Sultanı Melikşah'ında 1092 yılında ölümüyle Türk-İslam âleminde başlayan karışıklıklardan faydalanarak Türkleri Anadolu'dan atmak isteyen I. Aleksios Komnenos Papalıktan ücretli asker konusunda yardım talep etmiştir. Ancak Doğu ve Batı Roma arasında yüzyıllardır süren siyasi anlaşmazlık ve birbirlerine sağlamaya çalıştıkları üstünlük kurma gayreti nedeniyle Papalık, bu durumdan istifade etmeye çalışmıştır. Papalık kendi üstünlüğünü hissettirmek amacıyla ücretli asker yerine Avrupa'nın her yerinden toplanan ve çoğunluğunu yurtsuz fakir insanların oluştuğu büyük ordularla Haçlı Seferleri'ni başlatmıştır. Papalığın amacı; yüzyıllardır süren Doğu-Batı çatışmasında

Doğu Hıristiyanlığının, Batı'ya muhtaç olduğu algısını oluşturmaktır. Bu durum I. Aleksios Komnenos'un her ne kadar hoşuna gitmese de hem Doğu Roma İmparatorluğu'na hem de Türk-İslam dünyasında yıkıcı etkiler bırakacak olan Haçlı Seferleri'nin başlamasına engel bir durum olmamıştır.

I. Aleksios Komnenos, Haçlıların niyetlerinin farkında olduğundan onları İstanbul ve çevresinde çok tutmadan gemilerle Anadolu yakasına geçirmiş ve Haçlı komutanlarından vasallık yemini alarak ele geçirdikleri bölgeleri Doğu Roma İmparatorluğu'na teslim etmeleri konusunda anlaşma sağlamıştır. Tüm zorluklara rağmen Haçlı Seferler'i sonunda Türkleri kendi sınırlarından uzaklaştırmış ve yıllardır ele geçirmeye çalıştığı İznik'i Haçlılar sayesinde ele geçirmiştir. Haçlıların Anadolu'da yarattığı tahribat, Müslüman Türkler için çok daha yıkıcı olmuştur. Zira çok büyük katliamlar neticesinde yollarına devam eden Haçlı komutanları Urfa, Antakya, Kudüs ve Trablus şehirlerinde kendi yönetimlerini kurmuşlardır. Ettikleri vasallık yeminlerini unutan bu komutanlar bölge siyasetini uzun süre etkilemeyi başarmıştır. Bölgede sık sık Müslüman devletlerle egemenlik mücadelesine girmiş olan bu Haçlı kontlukları, yine Müslüman komutanların gayretleriyle son bulmuştur.

Sonuç olarak; I. Aleksios Komnenos'un büyük umutlarla devraldığı imparatorluk tahtında oturduğu süre boyunca ülkesinde ticareti ayakta tutmaya, askeri yapıyı sağlamlaştırmaya çalışmıştır. Ancak ücretli askerlik konusundaki ısrarı çoğu kez onun yenilgiyle sonuçlanan büyük savaşları kaybetmesine neden olmuştur. Ayrıca Norman tehditine karşı sağlamış olduğu Venedik dostluğu nedeniyle Venediklilere vermiş olduğu ticari imtiyazları daha sonraki yıllarda Pisa'lı tüccarlara da vermiştir. Bu imtiyazların artmasıyla Doğu Roma İmparatorluğu, ekonomik yönden zor durumda kalmıştır. I. Aleksios Komnenos'un, Türkleri Anadolu'dan atmak üzerine inşaa ettiği Doğu siyasetinde başarılı olduğu söylenemez. Ancak bu siyasetini 1118 yılındaki ölümünden sonra Doğu Roma imparatoru olan oğlu II. İoannes'e devretmiştir. Kendi sınırlarını Türklere karşı korumayı kısmen başarabilen baba ve oğul imparatorlukları süresince Türkleri Anadolu'dan atmayı başaramamıştır. Onlardan sonra aynı hanedandan Doğu İmparatorluğu tahtına geçen I. Manuel Komnenos da bu siyeset gereği şansını denemiş ancak 1176 yılında gerçekleşen Miryokefalon Savaşı'ndan Sultan II. Kılıç Arslan'a yenilerek bu umutlarını tarihin kirli sayfalarına gömmek zorunda kalmıştır.

KAYNAKLAR

Ahmetbeyoğlu Ali, Grek Seyyahı Priskos'a (V. Asır) Göre Avrupa Hunları (İstanbul, Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yay., 1995).

Akçora Ergünöz, "Türk Tarihinde Göçler ve Önemli Sonuçları", *Bilig Dergisi,* S.2, (Yaz 1996).

Aktan Ali, "Bahrî Memlüklerden Sultan Kalavun ve Hanedanı", *Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yay.*, S.326, (Aralık 1995). 605-620.

Akyürek T. Engin, "I. Constantinus; Konstantinopolis'in Kuruluşu", *Aktüel Arkeoloji Dergisi,* S.37, (Ocak-Şubat 2014). 87-97.

Altan Ebru, "Birinci Haçlı Seferi'nin Bir Görgü Tanığı: Fulcherius Carnotensis", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi* (2001-2002), Prof. Dr. İsmet Miroğlu Hatıra Sayısı, S. 37, (İstanbul 2002) 45-49.

_____, *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148),* (Ankara, TTK Yay., 2003).

_____, "Çaka Bey'in Peçeneklerle Beraber İstanbul'u Kuşatma Girişimi", M. Arslan, T. Kaçar, (ed), *Byzantion'dan Constantinapolis'e İstanbul Kuşatmaları*, (İstanbul, İstanbul Araştırma Enstitüsü, 2017).

_____,*"Antakya Haçlı Prinkepsliği Tarihi, Kuruluş Devri (1098-1112)", (*Ankara, TTK Yay. 2018)

_____, "Haçlı Devletlerinde (Outremer) Kullanılan Unvanlara Dair", *Turkish Journal of History,* S.71, (Ocak 2020) 67-81.

Attaleiates, Mikhael, *Tarih,* çev. Bilge Umar, (İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2010.).

Avcı Casim, "Medâin" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.28, (İstanbul, TDV Yay., 2001), 289-291.

____, *İslam Roma İmparatorluğu İlişkileri,* (İstanbul, Klasik Yay., 2003).

Aycan İrfan, "Muaviye B. Ebü Süfyan" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* C.30, (İstanbul, TDV Yay., 2001), 332-334.

Aydın Mehmet, "Batı ve Doğu Hıristiyanlığına Tarihi Bir Bakış", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* C. 27, (Ankara 1985). 123-148.

Ayönü Yusuf, "Roma İmparatorluğu Ordusunda Ücretli Türk Askerler (XI-XII. Yüzyıllar)", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi,* S.25, (Kış 2009). 53-69.

_____, Selçuklular ve Roma İmparatorluğu, (Ankara, TTK Yay., 2014).

Azimî, *Târîhu'l-Azîmî*, çev, Ali Sevim, Azimî Tarihi Selçuklular ile İlgili Bölümler, (Ankara, TTK Yay. 1988).

Bahadır Gürhan, "Anadolu'da Roma İmparatorluğu-Sasani Etkileşimi (IV.-VII. Yüzyıllar)", *Journal of Turkish Studies, C.*6/, (Kış 2011). 707-726.

_____, "Antakya Haçlı Prensliği'nde Foulque De Anjou Dönemi (M.S. 1131-1136)", *Turkish Studies*, C.9, S.10, (Sonbahar, Ankara 2014).1221-1238.

Bailly Auguste, *Roma İmparatorluğu Tarihi*, çev. Haluk Şaman C.1, (İstanbul, Tercüman Yay., 1974).

Baker Simon, *Eski Roma Bir İmparatorluğun Yükselişi ve Çöküşü,* çev. Ekin Duru (İstanbul, Say Yay., 2013).

Bamyacı Mehmet Ertan – Güçlüay Sezgin, "İmparator Herakleios Dönemi (610-641) Roma İmparatorluğu İmparatorluğu'nun Genel Ekonomisi ve Ticaret Politikası", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* XXVIII/1, (Ocak 2018). 281-288.

_____, "Amorium Hanedanı Döneminde (820-867) Roma İmparatorluğu İmparatorluğu'nun Siyasi Yapısı", *SHSR Journal*, 5/24, (Eylül 2018). 1721-1728.

_____, "Makedonyalılar Hanedanlığı'nın Iı. Döneminde (1025-1056) Roma İmparatorluğu İmparatorluğu'nda Yaşanan Genel Siyasi ve Ekonomik Gelişmeler", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* C.30, S.2, (Temmuz 2020) s.475-489.

Barrow Reginald H., *Romalılar* (İstanbul, İz Yay., 2006).

Batuk Cengiz- Mert Rabia, "Çatışan Kutsalların Ortasındaki Şehir: Kudüs",Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, C.17 S.2 (2017). 129-149.

Bayındır Abdullah, Selçuklularda Vuku Bulan Taht Kavgaları Üzerine Bir Değerlendirme (Melikşah Dönemi Taht Kavgaları 1072-1092), Gaziantep University Journal of Social Sciences, 18/1 Submission Date: 01-11-2018, Acceptance Date: 22-01-2019. 396-412.

_____, Türkiye Selçukluları Kuruluş Dönemi Kutalmışoğlu Süleyman-Şah (1075-1308), Akademik Matbuat, C.2, S.2, Kasım/November 2018, 19-30

Bauer Susan Wıse, *Ortaçağ Dünyası; Roma İmparatoru Büyük Constantinus'un Hıristiyanlığı Kabul etmesinden I. Haçlı Seferine*, (İstanbul, Alfa Yay., 2013).

Benli Özlem, *Haçlı Seferleri'nde Kilise ve Papalığın Rolü (1074-1204*), (İstanbul, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019).

Bezer Gülay Öğün, "Anadolu'nun Fethi ve Drakon Çayı, Anlaşması'nın Bu Süreçteki Yeri", *TYB Akademi (Dil, Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi), Osman Turan ve Selçuklular,* S.12, (Eylül 2014.). 21-35.

Bryennios Nikephoros, Tarihin Özü, çev. Bilge Umar (İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2008.).

Cahen Claude, *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, Çev. Mustafa Daş, (İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2010).

Canko Dilek Maktal, "İmparatoriçe Zoe ve IX. Konstantinos Monomakhos Döneminde Roma İmparatorluğu Devleti I", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, S.126,(İstanbul 2007). 79-92.

Ceylan Seldağ Güneş, "Roma Hukukunun Günümüz Hukuk Düzenlerine Etkisi", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* 8/2, (Haziran 2004). 1-19.

Cheynet Jean-Claude, *Roma İmparatorluğu Tarihi*, çev. İsmail Yerguz (İstanbul, Dost Kitabevi Yay., 2008).

Clot Andre, *Harun Reşid ve Abbasiler Dönemi*, çev. Nedim Demirtaş (İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yay., 2007).

Çapan, Fatma – Yener, Alican "Haçlı Seferleri Sırasında Antakya Kontluğu ile Urfa Kontluğu Arasındaki Çıkar Çatışmalarının Siyasi Yansımaları: Telbaşir/Tilbaşar Savaşı (1108)" *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C.12, S.67, (2019).*

Çapan Fatma, *Balkanlar'da Roma İmparatorluğu-Türk İlişkileri (IV-X. Yüzyıllar)* (Elazığ, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2013).

Çapan Fatma, Güçlüay Sezgin , "Peçenek-Roma İmparatorluğu Siyasi İlişkileri", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi,* C. 97,S.192, (Mayıs-Haziran 2011). 18-22.

Çapan Fatma – Güvenç Baran, "Kavimler Göçü ve Batı Roma İmparatorluğu'nun Çöküşü", *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi,* 6/18 (Kış 2017). 629-640.

_____, "Avrupa Hun Devleti'nin Büyük Hükümdarı Attila'ya Suikast Girişimi", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S.217, (2015) 41-52.

_____, "Roma İmparatorluğu İmparatoru I. Justinianos'un (527-565) Evrensel İmparatorluk Çabaları ve Sonuçları", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4/33, (Kasım 2016) . 212-222.

_____, "İmparator Theophilos Döneminde (829-842) Doğu Roma İmparatorluğu ile İslam Dünyası Arasındaki İlişkiler", *History Studies International Journal Of History,* 11/5, (Ekim 2019). 1491-1508.

Çıvgın İzzet– Yardımcı Remzi, *İlkçağ Tarihi* (Ankara, Maya Akademi Yay., 2010).

Çoban Hacı, "Attila ve Avrupa Hunları- Batı Roma İlişkilerinde Evlilik Meselesi", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi,* C.7/S.17, (Haziran 2019). 57-68.

Çöl Nilgün, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda İstanbul'da Kent Dokusu-Yapı Kuruluşları İlişkisi* (İstanbul, İstanbul Üniversitesi, (Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 1999)

Deliorman Altan, *Osmanlılardan Önce Türkler*, (İstanbul, Bayrak Yay., 2010).

Deluigi Humberto Cesar Hugo, *Wınter In The Land Of Rûm Komnenıan Defenses Agaınst The Turks In Western Anatolıa,* (İstanbul, Bilkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015).

Demirkent Işın, "Urfa Haçlı Kontluğu Tarihine Bir Bakış (1098-1146)", *Belleten Dergisi Dergisi*, C.53, S.206, (Nisan 1989). 167-174.

Demirkent Işın, *Sultan I. Kılıç Arslan*, (Ankara, TTK Yay.1996).

_____, Komnenos Hanedanının Büyük Başkumandanı: Türk Asıllı Ioannes Aksukhos, *Belleten,* LX /227, (Nisan 1996). 59-72.

_____, "Haçlılar" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.14, (İstanbul, TDV Yay., 1996). 525-546.

____, "Roma İmparatorluğu", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.6,(İstanbul, TDV Yay., 2001). 230-244.

_____, "İstanbul" (Tarih, Sanat, Kültür ve Edebiyat), Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi C.23, (İstanbul, TDV Yay., 2001).230-239.

_____, "Kılıçarslan I (Anadolu Selçuklu Sultanı)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* C.25, (İstanbul, TDV Yay., 2002). 396-399.

_____, Tatikios (Türk Asıllı Bir Roma İmparatorluğu Kumandanı)", Belleten Dergisi, LXVII/248, (2003) 93-110.

_____, Tatikios (Türk Asıllı Bir Roma İmparatorluğu Kumandanı)", Belleten Dergisi, LXVII/248, (2003) 93-110.

Doğancı Kamil, "I. Constantinus'un Hıristiyanlığı Meselesi ve Ölümü Hakkındaki Tartışmalar", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18/33 (Haziran 2017). 493-517.

Diehl Charles, *Roma İmparatorluğu İmparatorluğu Tarihi*, çev. A. Göke Bozkurt (İstanbul, İlgi Yay.), 2006.

Dikici Radi, *Roma İmparatorluğu İmparatorluğu Tarihi (Byzantium 330-1453)* (İstanbul, Remzi Kitabevi, 2016) .

_____, *Roma İmparatorluğu'ı Anlamak* (İstanbul, Remzi Kitabevi, 2016).

Doğancı Kamil, "Bithynia Tarihi I (Bithynia Krallığı (M.Ö. 297-M.Ö. 74)", *Bursa Defteri Dergisi*, (Aralık 2003).

Dvornik Francis, *Konsiller Tarihi; İznik'ten II. Vatikan'a*, çev. Mehmet Aydın (Ankara, TTK Yay., 1990).

Eco Umberto (ed.), *Ortaçağ Tarihi-Barbarlar Hıristiyanlar, Müslümanlar*, çev. Leyla Tonguç Basmacı (İstanbul, Alfa Tarih Yay., 2012).

Efe Şafak, Haçlıların Anadolu'da Kuşattığı Kaleler ve Türk Savunması, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (Afyonkarahisar 2016).

Emecen Feridun M., *Fetih ve Kıyamet 1453* (İstanbul, Timaş Yay., 2012).

Erkoç Murat, Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ın Ölümünden Sonra Anadolu'da Yaşanan Gelişmeler (1086-1107) "Ortaçağ Araştırmaları Dergisi, III/II, (Aralık 2020). 315-323.

Eskikurt Adnan, "Batı Anadolu'da İlk Selçuklu Faaliyetleri (1025-1081)", *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi (USAD),* S.10., (Bahar 2019). 251-266.

Eyice Semavi, *Malazgirt Savaşını kaybeden IV. Romanos Diogenes, 1068-1071* (Ankara, TTK Yay., 1971).

____, "Ayasofya", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.4, (İstanbul, TDV Yay., 2001) s. 206-210.

____, "Alparslan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul, TDV Yay., 2009), C.2, s.526-530.

Eymen Fuâd Seyyid, "Fâtımîler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* C.12, (İstanbul, TDV Yay., 1995) 237-240.

Farac Abû'l-, *Abû'l-Farac Tarihi,* çev., Ömer Rıza Doğrul, C. I-II, (Ankara, TTK Yay. 1950).

Faulkner Neil, *Roma: Kartalların İmparatorluğu,* çev. Çağdaş Sümer (İstanbul, Yordam Kitap, 2015).

Genç Özlem, Korunur Harun, "Antakya'nın Haçlılar Tarafından Ele Geçirilişi", *Studies Of Ottoman Domain*, C.6, S.10, (Şubat 2016). 60-83.

Gibbon Edward, *Roma İmparatorluğunun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, çev. Asım Baltacıgil C. III. (İstanbul, Bilim, Felsefe ve Sanat Yay. 1988).

_____, *Roma İmparatorluğunun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, çev. Asım Baltacıgil C. IV, (İstanbul, Bilim, Felsefe ve Sanat Yay. 1988).

Göksu Erkan, "Haçlıların Anadolu"daki İlk Faaliyetleri ve Kırkgeçit (Drakon) Savaşı (1096)", *EKEV Akademi Dergisi,* S.39 (Bahar 2009). 363-370.

Gömeç Saadettin, "Attila'nın Çocuklarının Adı", *Çağdaş Türklük Araştırmaları Sempozyumu*, Ankara Üniversitesi, DTCF. Tarih Arastırmaları, C. 3, (Ankara, 4-6 Mayıs 2004).

_____, "Türk Tarihinde Peçenekler", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi,* S.53, (2013). 251-265.

Gordlevskiy Vladimir Aleksandroviç, *Anadolu Selçuklu Devleti*, Çev: Azer Yaman, (İstanbul, Onur Yay. 1988).

Göregen, Mustafa "İkonoklastik Konsil ve Yahya Dımeşki", Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.14 (Sonbahar 2014). ss.59-74.

Grant Michael, *Roma'dan Roma İmparatorluğu'a: İ.S. Beşinci Yüzyıl*, çev. Z. Zühre İlkgelen (İstanbul, Homer Kitabevi, 2010).

Gregory Timothy E., *Roma İmparatorluğu Tarihi*, çev. Esra Ermert (İstanbul, YKY Yay., 2018).

Güldal, Fatih, *Dersaadetin Sur Kapıları,* (İstanbul, Dante Kitap Sur Çelik Kapı Yay, 2016).

Günaydın Törebey, *Roma İmparatorluğu İmparatorluğu ve Balkanlar (976-1076),* (Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2016).

Gündüz Serkan, "Bursa'nın Antik Deniz Limanları", *U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* C.8, S.1, (2017). 105-146.

Haldon John, *Roma İmparatorluğu Tarih Atlası*, çev. Ali Özdamar (İstanbul, Kitap Yay., 2007).

Hamilton Janet, Bernand Hamilton, Barış Baysal, *Roma İmparatorluğulı Herotiklerin Tarihi,* (İstanbul, Kalkdon Yay. 2010).

Holt, P.M., *Haçlı Devletleri ve Komşuları, Urfa Kontluğu, Antakya Prensliği, Trablusşam Kontluğu, Kudüs Krallığı, Çev. Tanju Akad, (İstanbul,* KitapYay., 2007).

Hür, Ayşe "Komnenos Hanedanı", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C.5, (İstanbul, Kültür Bakanlığı Tarih Vakfı Yay. 1994).

İbn Kalânisî, *Şam Tarihine Zeyl-I. ve II. Haçlı Seferleri Dönemi-*, çev. Onur Özatağ, (İstanbul Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.)

İlgürel Mücteba, "Çaka Bey" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.8 (İstanbul, TDV Yay., 2001).186-188.

İlhan Avni, "Bâtıniyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.5 (İstanbul, TDV Yay., 1992), 190-194.

İnalcık Halil, "İstanbul" (Türk Devri), Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.23, (İstanbul, TDV Yay., 2001). 220-239.

____, *Osmanlı Tarihinde Efsaneler ve Gerçekler, "İzmir'i Fetheden Roma İmparatorluğu'ı Titreten Türk Çaka Bey",* (İstanbul, Kronik Kitap, 2017).

İnan Aliyazıcıoğlu Zeynep, "XI. Yüzyılda Anadolu'da Norman Şeflerinin Faaliyetleri", *Journal of History Studies,* C.10, S.1.(Şubat 2018).1-19.

İnan Zeynep, *I. ve II. Haçlı Seferleri Sürecinde Ermeni-Latin İlişkileri, Tarihte Türkler ve Ermeniler: Ortaçağ*, Edt: Mehmet Metin Hülagu ve diğ., C. 2, (Ankara, TTK Yay., 2014). 211-230.

İnce Fatma, "II. Kılıç Arslan Dönemi Selçuklu-Roma İmparatorluğu İlişkileri (Miryokefalon Savaşı'na Kadar)", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* C. 29, S. 2, (Temmuz – 2019). 369-383.

İplikçioğlu Bülent, *Hellen ve Roma Tarihinin Anahatları* (İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yay., 2007).

İşipek Ali Rıza, *Türklerin İlk Amirali Çaka Bey ve Dönemin Deniz Savaşları,* (İstanbul, Denizler Kitabevi, 2013). ; 1081 İzmir'in Türkler Tarafından Fethi Kutlamaları ve II. Uluslararası Çaka Bey Sempozyumu (22 Mart 2018 / İzmir).

Kaçar Turhan, “Ioannes Chrysostomus'un Düşüşü: Doğu Roma Başkentinde Din ve Politika”, *Belleten,* LXVII /250, (Kış 2003). 745-770.

_____, “Roma İmparatorluğu, Hıristiyanlar ve Milano Fermanı’nın 1700. Yılı”, *Toplumsal Tarih Dergisi*, (Şubat 2013). 135-155.

Kafesoğlu İbrahim, *Sultan Melikşah*, (İstanbul, Başbakanlık Kültür Yay., 1973).

____, “Anadolu Selçuklu Devleti Hangi Tarihte Kuruldu”, *Tarih Enstitüsü Dergisi,* S.10-11, (1979-1980). 263 – 281.

____, “Alparslan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.2, (İstanbul, TDV Yay., 2009). 526-530.

_____ İbrahim, *Türk Milli Kültürü,* (İstanbul, Ötüken yay., 2010).

____, *Selçuklular ve Selçuklu Tarihi Üzerine Araştırmalar*, (Ankara, Ötüken Yay., 2014).

Kaleli Emrullah, “İmparator I. Aleksios Komnenos (1081-1118) Döneminde Roma İmparatorluğu ve Haçlılar Arasındaki İhtilaflar”, Gaziantep *University Journal of Social Sciences*, C.13, S.4, (2014). 973-992.

Kara Adnan, “Ortacağ Haçlı Kontluklarından Günümüz Suriye Kontlarına: Bir Değerlendirme”, Academic Platform Journal of İslamic Researches, (Kış 2019).

Karaca Sevtap Gölgesiz, “I. Haçlı Seferi (1096) Öncesinde Roma İmparatorluğu İmparatorlugu'nun Siyasi Durumuna Bakış”, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakiiltesi Dergisi*, 2/ 4, (Temmuz-2012). 141-153.

____, Kudüs Haçlı Krallığı (1099-1187), Ege Üniversitesi, Soyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, (İzmir 2012).

Karakaş Mahmut, Urfa’nın Kültür ve İnançlar Serüveni, (Şanlıurfa, Şanlıurfa Valiliği Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay.).

Komnena Anna, *Alexiad*, çev. Bilge Umar, (İstanbul İnkılap Kitapevi 1996.).

Kartallıoğlu Yavuz, “İstanbul Şehir Adının Telaffuzunun Tarihî Süreç İçinde Gelişmesi”, *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, S.7, (Bahar 2016). 119-136.

Kaya Abdullah, "Doğudaki Roma'nın Roma İmparatorluğulaştığı Devir: I. Justinianos Dönemi", Cumhuriyet *Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* (Sivas). 17-40.

Keçiş Murat, "İktidarın Meşruiyeti: Trabzon İmparatorluğu'nun Toplumsal Kökenleri Üzerine Bir Değerlendirme" *Tarih İncelemeri Dergisi,* C.35, S.1. (2020) s.187-212.

Kıyılı, Rahime, III. Bohemund Dönemi Antakya Haçlı Prinkepsliği (1161-1201), (Hatay, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011).

Koca Salim, "Haçlı Seferleri Sebep ve Sonuçları Bakımından Nasıl Değerlendirilebilir?", *Akademik Bakış Dergisi,* C.10, S.20, (Yaz 2017). 15-35.

Koç Sedat, *Büyük Selçuklutürkiye Selçuklu İlişkileri,* (Erzurum, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2013).

Koçak Fatma, "De Administrando Imperio ve Türk Tarihi Açısından Önemi", *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi,* 2/1, (Bahar 2017). 48-74.

Kozan Mert, "Hadrianapolis Savaşı Öncesi Durum Ve Savaşa Giden Süreç", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10/53 (2018), 302-307.

_____, "Kral Alboin Dönemi Longobardlar", *The Journal of Academic Social Science Studies* (Kasım 2017) 373-381.

Köksal Kaya Kerim- Tarifçi Sinan, "I. Haçlı Seferinde Türkiye Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan'ın Uyguladığı Savaş Taktikleri ve Türk Ordusunun Savaşçılık Özellikleri Hakkında Bir Değerlendirme", *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi (SEMA)* S.6, (Aralık 2021). 55-70.

Kurat Akdes Nimet, *Peçenek Tarihi*, (İstanbul, Devlet Basımevi, 1937).

____, *Çaka Bey*, (Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay.,1966).

_____, "IV-XVIII Yüzyıllarda Karadenizin Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi,* S.182, (1972).

_____, *IV.-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri* (Ankara, TTK Yay. 1972).

Küçüksipahioğlu Birsel, *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi (1109-1187),* (İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2003).

____, "Haçlılar Karşısında İlk Türk Lideri: Sultan I. Kılıçarslan", *Şarkiyat Mecmuası,* S.26, (İstanbul 2015). 63-83.

_____, "Türklerle Haçlıların İlk Karşılaşması: Drakon Savaşı", *Tarih ve Uygarlık İstanbul Dergisi,* S.3 (Mayıs-Haziran 2013). 43-51.

Lemerle Paul, *Roma İmparatorluğu Tarihi,* çev. Galip Üstün (İstanbul, İletişim Yay.,1994).

Maalouf Amin, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri,* çev. M. Ali Kılıçbay, (İstanbul, Telos Yay., 1998).

Mateos Urfalı, *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi ve Papaz Grigor'un Zeyli,* Çev. Hırant D. Andreasyan, (Ankara, TTK Yay., 1962).

Mccarty V.K., "Anna Komnene's Alexiad: Byzantine Court Life on the Threshold of the First Crusade", *"Gorgias Eastern Christian Studies*" (2016). 1-14.

Menelaou Candidate Iakovos, "Aleksios I Komnenos and Hıs Church Polıcy", *Icoana Credınţeı,* Vol. 4, no:2, (2018). 118-128.

Merçil Erdoğan, Müslüman Türk Devletleri Tarihi, (Bilge Yay., Eylül 2013).

Mikhail Psellos, *Kranografia,* çev. Işın Demirkent, *Mikhail Psellos'un Khronographias'ı,* (Ankara, TTK Yay., 2014).

Mikhail Süryânî, *Süryanî Patrik Mihail'in Vekayinâmesi İkinci Kısım (1042-1195),* çev. Hrant Andreasyan, (Ankara, TTK Yay., yayımlanmamış çeviri, 1944.)

Namık Hüseyin, *Peçenekler*, (İstanbul, Remzi Kitabevi, 1933).

Niavis Pavlos, *The Reıgn Of the Byzantıne Emperor Nıcephorus 1 (802-811),* (Edinburgh, Edinburgh Üniversitesi, Yayımlanmamış Tez, 1984).

Norwich John Julıus, *Roma İmparatorluğu; Yükseliş Dönemi (MS 803-1081),* çev. Selen Hırçıl Riegel (İstanbul, Kabalcı Yay., 2013).

_____, *Roma İmparatorluğu Gerileme ve Çöküş Dönemi (M.S 1082-1453*, çev: Selen Hırçıl Riegel, (İstanbul, Kabalcı Yay., 2013).

Ocak Ahmet, "Bir Terör Örgütü Olarak "Bâtınilik" ve Selçuklu Ülkesindeki Faaliyetleri", *Dini Araştırmalar Dergisi,* C.7, S.20 (İstanbul 2004). 163-178.

Ostrogorsky Georg, *Roma İmparatorluğu Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan (Ankara, Türk Tarih Kurumu Yay., 1999.).

Özaydın Abdülkerim, "Nizâmülmülk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* C.33 (İstanbul, TDV Yay., 2007).194-196.

_____, "Selçuk Bey", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* C.36, (İstanbul, TDV Yay., 2009). 364-365.

Özdemir Mehmet Nadir, "Abbasi Halifeleri ile Büyük Selçuklu Sultanları Arasındaki Münasebetler", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.24, (Konya 2008). 315-367.

Özer Serkan, "Antakya'yı Haçlılara Teslim Eden Hain Zırh Ustası Fîrûz"*Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* S. 58, (Haziran 2017), 175-202.

_____, "Haçlıların Antakya'yı Zaptına İslam Dünyasının Tepkileri, *ETÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* C.1, S:1., (Aralık 2015). 65-92.

Öztürk Murat, "Zâtüssavârî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* C.44, (İstanbul, TDV Yay., 2001), 152-153.

Pakalın Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü,* (İstanbul, MEB Yay., 1971).

Pehlivanlı, Hamit-Sarınay, Yusuf-Yıldırım, Hüsamettin, *Türk Dış Politikasında Hatay 1918-1939,* (Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yay., 2001).

Pilevneli Ceren, "Geç Roma Tarih Yazımında 395 Yılı ve İmparatorluğun Birliği İdeolojisi" *CEDRUS Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü Dergisi,* (2020). 563-579.

Ponting Clive, *Yeni Bir Bakış Açısıyla Dünya Tarihi*, çev: Eşref Bengi Özbilen, (İstanbul, Alfa Tarih Yay., 2011).

Porphyrogenitus Konstantin, *De Aministrando İmperio,* çev. İlhan Aslan (İstanbul, Post yay., 2020).

Prokopius, *Roma İmparatorluğu'ın Gizli Tarihi*, çev. Orhan Duru, (İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2001).

Psellos Mikhail, *Kranografia,* çev. Işın Demirkent, *Mikhail Psellos'un Khronographias'ı*, (Ankara, TTK Yay., 2014).

Reinsch Diether Roderich, "Michaelis Pselli Chronographia Michael Psellos: Kronografya", *Millennium-Studien / Millennium Studies,* S.51, (De Gruyter 2014).

Runciman Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi*, *I. Cild, Birinci Haçlı Seferi ve Kudüs Haçlı Kontlupunun Kuruluşu*, Çev. Firet Işıltan, (Ankara, TTK Yay., 1989).

Seidler G.L., *Roma İmparatorluğu Siyasal Düşüncesi,* çev. Mete Tuncay (Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1980).

Sevim Ali- Merçil Erdoğan, *Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilât ve Kültür,* (Ankara, TTK Yay., 1995).

Sevim Ali, "Artukluların Soyu ve Artuk Bey'in Siyasi Faaliyetleri, *Belleten Dergisi,* C.26, S.101, (Ankara, Ocak 1962).121-146.

____, *Anadolu'nun Fethi, Selçuklular Dönemi (Başlangıcından 1086'ya kadar),* (Ankara, TTK Yay., 1988).

_____, *Anadolu Fatihi Kutalmışoğlu Süleymanşah*, (Ankara, TTK Yay., 1990).

_____, "Süleyman Şah I" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.38 (İstanbul, TDV Yay., 2001).103-105.

_____, "İbnü'l-Kalânisî'nin Zeylü Târih-i Dımaşk Adlı Eserinde Selçuklularla İlgili Bilgiler I. (H. 436-500 = 1044/45-1106/07)", *TTK Belgeler Dergisi,* XXIX/33, (2008).229-235.

____, "Çağrı Bey", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* C.8 (İstanbul, TDV Yay., 2009).183-186.

____, *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi*, (Ankara, TTK Yay., 2014).

Seyyid Eymen Fuâd, "Fatimiler; Siyasi Tarih", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.12, (İstanbul, TDV Yay., 2001) 228-237.

Stephenson Paul, *Büyük Konstantin*, çev. Gürkan Ergin (İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2016).

Sümer Faruk, *Oğuzlar (Türkmenler) (Tarihleri – Boy Teşkilatı – Destanları),* (Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1972).

Sümer Faruk, "Peçenekler", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 34, (İstanbul, TDV Yay., 2001). s. 213-214.

_____, "Selçuklular" *Siyasi Tarih, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* C.36. (İstanbul, TDV Yay., 2009).

Şahin Seyhun, "Abbasiler Dönemine Kadar Doğu Akdeniz'de, İslam - Roma İmparatorluğu Mücadelesi", *Türk Dünyası Araştırmaları* Dergisi, S. 219, (Kış 2015), s. 27-48.

Şahin Süreyya, "Doğu- Batı Kiliseleri, Ayrılmalan ve Sebepleri", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* S. 4, (İstanbul 1986), s. 310-329.

Şapolyo Enver Behnan, *Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, (Ankara, Güven Matbaası, 1972).

Tekin, Mehmet, Hatay Tarihi, (Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., 2000).

Tekin Arslan, *Selçuklu Tarihi*, (İstanbul, Kariyer Yay., 2012).

Tekin Oğuz, *Byzas'tan I. Costantinus'a Kadar Eskiçağ'da İstanbul* (İstanbul, Ege Yay., 2001).

Tızlak, Fahrettin "Anadolu Türklüğü ve Ermeniler", S*akarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi,* C. 10, S. 1 (2008).

Treadgold Warren, A History of the Byzantine State and Society, Stanford University Press, (California 1997).

Tukin Cemal, "Girit", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.14 (İstanbul, TDV Yay., 1996). S. 85-93.

Turan Osman, *Selçuklular Tarihi ve Türk – İslam Medeniyeti*, (İstanbul, Neşriyat Yurdu Yay., 1969).

Umar, Bilge, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, (İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 1993).

Üçok Bahriye, *İslam Tarihi (Emevi – Abbasiler),* (Ankara, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., 1968).

Üner, Mehmet Emin Osmanlı Klasik Dönem Sonlarında Bir Güneydoğu Anadolu Şehri: Urfa (1700-1800) İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2003).

Vasiliev Alexander.A., *Roma İmparatorluğu İmparatorluğu Tarihi*, çev. Arif Müfid Mansel (Ankara, Maarif Matbaası, 1943).

Yalvar Cihan, "Karadeniz'in Kuzeyinde İki Kardeş Kavim: Peçenekler ve Kuman-Kıpçakların Münasebetleri Üzerine", *Atlas Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi,* 2/2, (2018). 7-19.

Yamaner Onur, "Roma İmparatorluğu İkonakırıcılığı Üzerine Bir İnceleme: III. Leon ve İkonakırıcılık", *Akademik Bakış Dergisi,* S. 29, (Mart-Nisan 2012). 1-10.

Yaşar Şükran – Çeken Muhittin, "Roma İmparatorluğu Arap MücadelelerindeKocaeli (Nicomedia) ve Çevresi", *Uluslararası Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu III*, (Kocaeli 25-26-27 Mart 2016).

Zonaras Ioannes, *Tarihin Özeti*, çev. Bilge Umar, (İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2008).

EKLER

Şekil 3. *Çaka Bey'in İstanbul Deniz Müzesindeki büstü*

Şekil 4. *Anasofya'da I. Aleksios Komnenos'a ait mozaik*

DİZİN/İNDEKS

Abbasi, 29, 30, 31, 44, 71, 118

Abbasiler, 3

Abû'l-Farac, 2, 7, 77, 95, 110

Afrika, 9, 27

Afşin Bey, 44

Akka, 107

Aleksios Komnenos, 2, 4, 47, 48, 50, 51, 52, 53, 58, 60, 62, 63, 65, 72, 74, 75, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 88, 89, 90, 91, 97, 99, 100

Alexiad, 2, 7, 50, 51, 52, 53, 58, 59, 60, 62, 63, 66, 75, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 90, 92, 98, 100, 110, 118

Alparslan, , 6, 39, 40, 41, 44, 45, 46, 47, 57, 69, 70, 71, 72, 87, 121

Anadolu , 1, 4, 6, 7, 9, 25, 29, 31, 33, 39, 43, 44, 45, 47, 51, 52, 53, 55, 57, 58, 61, 62, 65, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 81, 82, 83, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 92, 93, 94, 96, 97, 98, 99, 101, 102, 104, 106, 112, 114, 115, 116, 117, 120

Anastasios, 21, 22, 23

Ankara, 2, 4, 5, 9, 11, 16, 18, 20, 22, 29, 31, 35, 37, 40, 42, 43, 45, 46, 50, 52, 54, 55, 66, 69, 71, 77, 80, 82, 88, 89, 91, 94, 96, 104, 105, 106, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120

Anna Komnena, 2, 4, 7, 50, 53, 58, 60, 62, 63, 65, 75, 77, 80, 81, 84, 85, 90, 92

Antakya, 7, 25, 34, 72, 76, 77, 82, 94, 95, 97, 98, 101, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 115, 116, 118

Arap, 1

Artuk Bey, 46, 70, 72, 73, 87, 119

Attila, vi, 20, 116

Atinalılar, 14

Attaleiatês, 4

Augustus, 11

Avar, 24

Avrupa , 4, 17, 20, 24, 67, 77, 85, 88, 96, 103, 105, 111, 116

Baudouin, 101, 102, 103, 104, 107

Baybars, 106, 109

Bertnand, 108

Bithynia, 52, 74, 78, 112

Roma İmparatorluğu, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 45, 46, 47, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65,67, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 88, 89, 90, 93, 94, 95, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 108, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 119, 120

Bohemond, 94, 95, 101, 103, 104, 105, 106, 107

Bulgar Kasabı, 35

Büyük Selçuklu, 42, 44, 67, 70, 79, 83, 87, 95, 97, 98, 99, 101, 104, 118

Byzantium, 6, 10, 11, 13, 14, 112

Çağrı, 7, 43, 44, 69, 121

Çaka Bey, viii, 7, 59, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 70, 83, 84, 85, 95, 111, 113, 120

Çiçek Hatun, 29

Çin, 1

Dandanakan, 43, 69, 71, 86

Diocletianus, 10

Doğu Roma, i, vi, 12, 18, 19, 20, 21

Drakon Çay'ı, 53

Ebu'l Gazi, 77, 82, 83

Ebu'l Kasım, 64, 70, 77, 78, 79, 80, 82, 83, 87, 98

Efes, 62

Emir Muhammed, 84, 91, 99

Emir Porsuk, 78, 79, 80, 87, 105

Emir Tutuş, 76, 102

Ermeni, 1

Ermenistan, 18, 24, 28, 36, 43, 44

Evdokya, 39, 40

Fatimiler, 3

Filistin, i, 9, 107

Galya, 20

Gaziantep, 5

Gazneli Devleti, 42

Gazneli Mahmud, 43

Germen, ii, vi, 21, 25, 96

Girit, 22, 31, 34, 121

Godefroi, 103, 107

Gümüştekin, 44, 70, 94, 96, 105

Gürcistan, 36

Haçlılar, 2, 5, 7, 86, 88, 89, 91, 93, 95, 96, 97, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 116, 117, 118, 120

Halep, 2, 41, 45, 72, 76, 103

Hatay, x, 104, 114

Hazar Denizi, 9

Hazarla, 26

Hellen, 10, 113

Heraklius, 25, 26, 27

Hıristiyan, 1, 29, 101

Hıttın Savaşı, 108

Honoria, 20

Hun, vi, 17, 19, 20, 21, 69, 116

Hz. Ali, 27, 35

Hz. Muhammed, 26, 35

Hz. Osman, 27

Hz. Ömer, 26, 96, 106

I. Aleksios Komnenos, 2, 4, 5, 8, 38, 48, 50, 51, 53, 60, 62, 67, 75, 83, 86, 88, 89, 90, 93, 95, 97, 98, 100, 101, 103, 105, 106, 117

I. Anuşirvan, 22

I. İsaakios, viii, 5, 38, 39, 48, 50

I. Nikephoros, 30

I.Leon, 21

II. Basileios, 4, 35, 36, 37, 40

II. Hüsrev, 24, 25

II. Justinos, 24

III. Leon, 28, 29, 119

İbnü'l Azimi, 2

İran, 1, 22, 26, 39, 69, 70

İrene, 29, 30, 50

İsaurian Hanedanlığı, 28

İslam, vii, xi, 3, 5, 7, 13, 18, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 33, 34, 35, 42, 43, 44, 45, 46, 55, 66, 71, 72, 76, 83, 85, 86, 87, 88, 98, 101, 104, 106, 111, 114, 116, 118, 119, 120, 121

İstanbul, vii, 2, 3, 4, 5, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 57, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 72, 73, 74, 75, 78, 80, 81, 83, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 95, 99, 100, 108, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 117, 118, 119, 120, 121

İtalya, i, 9, 18, 23, 24, 25, 32, 52, 73, 86, 97

İzmir, 7, 62, 63, 64, 67, 83, 95, 97, 107, 113, 119

İzmit, 10, 16, 79, 80, 83, 95

İznik, 28, 29, 31, 52, 64, 67, 72, 73, 74, 75, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 86, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 99, 101, 104, 105, 112

Justinyen, 22

Kalavun, 109, 115

Kapadokya, 40, 77

Kartaca, i, 25

Kayseri, 25, 28, 94

Kılıç Arslan, 8, 65, 66, 70, 83, 84, 85, 86, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 101, 104, 108, 112, 117, 118

Kıpçak, 45, 57, 58, 59, 61, 63

Kırım, 27

Kırkgeçit, 8, 53, 75, 92, 117

Kibotos, 91

Konstantin, vii, viii, 3, 4, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 23, 26, 29, 33, 34, 50, 51, 56, 63, 99, 110, 114

Konstantinos Dukas, 39

Konya, 44, 47, 72, 80, 94, 96, 99, 101, 118

Kostantinapolis, 11, 12, 14

Kudüs, 8, 25, 34, 67, 87, 88, 89, 90, 95, 97, 98, 101, 103, 105, 106, 107, 108, 114, 115, 119

Kuman, viii, 4, 7, 54, 57, 58, 59, 60, 61, 63, 64, 69, 85, 100, 119

Kürboğa, 102, 104

Lebounion, 59

Liparit, 44

Makedonya, 3, 32, 38, 39, 60

Malatya, 1, 5, 87, 92, 93, 99, 105

Malazgirt, i, viii, 4, 40, 41, 42, 45, 47, 50, 57, 61, 69, 71, 72, 75, 86, 87, 112

Manuel Komnenos, 41, 48

Mardin, 87, 103

Mavrikios, 24, 25

Maximinus, 10, 15, 16

Melikşah, 7, 44, 67, 72, 77, 78, 79, 81, 82, 83, 86, 87, 89, 99, 101, 102, 104, 113

Melissenos, 74

Memluk, 109

Mevaraünnehir, 42

Mısır, i, vi, 9, 15, 25, 35, 71

Midilli, 62, 64, 65

Mikhail Psellos, 4, 6, 40, 41, 50, 110, 111

Milano Fermanı, 16, 117

Muaviye, 27, 28, 120

Muhammed Tapar, 87, 98, 99, 101

Musul, 71, 76, 98, 99, 103, 104, 107, 108

Nikehoros Hanedanlığı, 30

Nikephoros Bryennios, 4, 5, 6, 41, 73

Nizamülmülk, 72, 87

Normanlar, 2, 52, 53, 75, 86

Nureddin Mahmud, 103, 109

Oğuzlar, 4, 6, 7, 33, 39, 42, 43, 62, 69, 114

Ortodoks, 21, 26

Ostrogot, 17

Peçenek, 2

Peçenekler, viii, 6, 7, 33, 45, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 64, 67, 74, 113, 117, 119, 121

Petrus Gyllius, 14

Pierre I'Ermite, 88, 89, 92, 95

Pleb, 9

Psellos, 4, 40, 47, 50, 110, 111, 119

Raymond, 93, 94, 102, 105, 107, 108

Robert Giuskard, 73

Roma, i, vi, vii, viii, 3, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 29, 31, 32, 36, 40, 48, 51, 73, 95, 97, 111, 112, 113, 116, 117, 118

Romanos Diogenes, 40, 45, 46, 50, 57, 69, 72, 112

Romulus ve Remus, 9

Rua, 20

Rus, 1, 33, 54, 55, 56, 60, 69

Sakız, 62, 64, 66

Sasani, 10, 18, 24, 25, 115

Selahhaddin Eyyubi, 108

Selçuk Bey, 42, 43, 121

Selçuklu, 1

Selçuklular, 3

Sicilya, 27, 31

Siyavuş, 81

Slavlar, 24, 54

Spartalılar, 14

Strategikon, 25

Sultan Mesud, 43, 100

Suriye, i, 9, 22, 26, 28, 34, 41, 45, 72, 83, 99, 104, 108

Süleymanşah, 7, 52, 53, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 79, 83, 85, 86, 87, 89, 98, 104, 114

Süryani, 1

Symeon, 33, 56

Şahinşah, 99, 100, 101

Şam, 3, 25, 45, 110

Tankred, 103, 104, 105

Tatikios, 58, 78, 93, 94, 104, 105, 116

Tell-Başir, 102, 103

Tetrarkhia, 10

Theodora, 22, 23, 24, 31, 36, 37, 38, 47

Theodosios, 17, 18, 19, 20, 21

Thoros, 102, 104

Tiberios, 24, 27

Trablus, 7, 98, 102, 108, 109, 119

Tuğrul, 43, 44, 45, 69, 71, 86, 99

Tutuş, 76, 83, 102

Türk, i, vii, xi, 1, 3, 6, 7, 11, 13, 18, 20, 26, 29, 33, 39, 41, 45, 46, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 60, 61, 62, 63,

66, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 77,
78, 79, 80, 81, 83, 84, 85, 86, 87,
92, 94, 97, 98, 99, 100, 101, 102,
103, 104, 109, 111, 113, 114, 115,
116,117, 118, 119, 120

Uldız, vi, 19, 20

Urfa, 5, 41, 72, 81, 82, 95, 97, 98, 101,
102, 103, 104, 105, 107, 108, 113,
116

Urfalı Mateos, 5, 90, 110

Üçüncü Yüzyıl Krizi, 10

V. Konstantinos, 29

V. Urbanus, 89

Valens, 16, 17, 18, 30

Valentianus, 16, 17

Vandal, 23

Venedik, viii, 7, 31, 52, 107

Yahudi, 1

Zatü’s-Savari, 27

Zengi, 103, 105, 107, 108

Zennon, 21

Zoe, 33, 36, 37, 38, 115

Zonaras, 3